

T.C.
BAŐKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN KÂR KAYNAKLARININ 2001
ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

DOĞU BALCI

TEZ DANIŐMANI

DR. ADALET HAZAR

ANKARA - 2013

Doğu Balcı tarafından hazırlanan “Türk Bankacılık Sektörü’nün Kâr Kaynaklarının 2001 Öncesi ve Sonrası Karşılaştırılması” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul Tarihi:/...../2013

Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu:

İmzası

Jüri Üyesi :.....

Jüri Üyesi :.....

Jüri Üyesi :.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2013

Prof. Dr. Doğan TUNCER

Enstitü Müdürü

ÖZET

Araştırmada 1990-2011 yılları arasında, Türk bankacılık sektörüne ait finansal veriler, kârlılık kalemleri değerlendirilerek gözlemlenmiştir. Literatür araştırmasında saptanan kârlılığın belirleyici unsurlarının karşılaştırılması sonucu, 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi öncesi ve sonrası sektörün kârlılıklarını belirleyen finansal göstergeler, regresyon eğrisi tahmini modellemesi ile gözlemlenerek farklılıkları tespit edilmiştir.

Analizde aktif kârlılık oranı, özkaynak kârlılık oranı ve net faiz marjı bağımlı değişken olarak kullanılmış, belirlenen bağımsız değişkenler ile kriz öncesi ve kriz sonrası dönemlerde görülen anlamlılık oranları ayrı ayrı karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Belirlenen bağımsız değişkenler ise; net çalışma sermayesinin toplam aktiflere oranı, yabancı para pozisyonunun toplam özkaynaklara oranı, toplam mevduatın toplam aktiflere oranı, finansal varlıkların toplam aktiflere oranı, toplam kredilerin toplam aktiflere oranı, toplam kredilerin toplam mevduata oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ve özkaynakların toplam aktiflere oranıdır.

Analiz sonucunda ulaşılan veriler doğrultusunda, Türk bankacılık sektörünün 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi öncesinde kâr kaynaklarının, kârlılık belirleyicileri ile olan ilişkileri incelendiğinde gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmış olduğu düşünülmektedir. Kriz sonrası dönemde sektör toplamı verilerinde gözlenen, bankaların kâr kaynaklarında yaşanan değişimlerin; krizin ardından uygulanan politikalarla gerçek bankacılık faaliyetlerini yürütmeye başlamalarının, yeni makroekonomik stratejilerin, alınan yasal önlemlerin sektör kârlılığına yansımalarının ve bankaların kendi risk yönetim politikalarının birer sonucu olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Banka Kârlılığı, Kârlılık Belirleyicileri, Kâr Kaynakları, Regresyon Eğrisi Tahmin Modelleri.

ABSTRACT

In this research, between years of 1990-2011 the financial data of Turkish banking sector were observed by considering profitability tools. After the comparison of the profitability factors which were determined after literature researches, the financial indicators of profitability; before and after the 21st February 2001 Banking Crisis, were evaluated by the regression models technique, the differences were determined.

In the analysis the dependent variables are set as return on assets, return on equity, and net interest margin. The correlation of the significance levels between dependent variables and independent variables are tested in periods of before crisis and after crisis. The independent variables are set as ratios between; net current assets and assets, foreign currency position and equity, total deposits and assets, securities portfolio and assets, total loans and assets, total loans and total deposits, non-accrual loans and total loans, equity and total assets.

According to the data received after analyzing profitability factors and sources, in periods of before and after the Banking Crisis at 21st February 2001, it is observed that the operations performed by banks has moved away from the real banking activities since the crisis. After the crisis, the changes on banks profit sources which are observed according to the sector's total data are results of the politics implemented after the crisis on the real banking activities, also new macroeconomic strategies, the reflections of the legal actions that has effected the profitability sources and banks own risk management policies.

Key Words: Bank Profitability, Determinants of Profitability, Sources of Profit, Curve Estimation Regression.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
KISALTMALAR CETVELİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. FİNANSAL SİSTEM VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ, ÖNEMİ, TARİHSEL GELİŞİMİ, BANKALARIN FAALİYET ALANLARI VE SINIFLANDIRILMASI	3
1.1. Finansal Sistemin Tanımı ve Bankacılık Sistemine Temel Yaklaşımlar	3
1.2. Bankacılık Sisteminin Finansal Sistem Üzerindeki Yeri ve Önemi	5
1.3. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi	8
1.3.1. Türkiye’de İlk Bankacılık Yılları ve Cumhuriyet Dönemi.....	8
1.3.2. 24 Ocak 1980 Kararları.....	9
1.3.3. 1990’lı Yıllar ve 5 Nisan 1994 Krizi	11
1.4. Bankaların Faaliyet Alanları	15
1.5. Türk Bankacılık Sisteminin Sınıflandırılması	17
BÖLÜM II. FİNANSAL KRİZ KAVRAMI, ÇEŞİTLERİ, GÖSTERGELERİ, NEDENLERİ VE BANKACILIK KRİZLERİ	19
2.1. Finansal Kriz Kavramı.....	19
2.1.1 Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler	20
2.1.2. Finansal Krizlerin Temel Göstergeleri	26
2.2. Finansal Kriz Türleri.....	28
2.2.1.Para Krizleri	29
2.2.2.Dış Borç Krizleri.....	29
2.2.3. Sistemik Krizler	30
2.2.4. Bankacılık Krizleri.....	30
2.2.4.1. Bankacılık Krizlerine Temel Yaklaşımlar	31
2.2.4.2. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri	32
2.2.4.3. Bankacılık Krizlerine Karşı Alınabilecek Önlemler.....	34
2.2.4.4. Krizlerin Ardından Uygulanan Yeniden Yapılandırma Süreçleri	35

2.2.4.5. Bankacılık Krizlerinin Maliyeti	37
BÖLÜM III. 21 ŞUBAT 2001 BANKACILIK KRİZİNİN GELİŞİMİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KÂRLILIK YAPISINA ETKİSİ.....	39
3.1. 2001 Şubat Krizi Sürecinde Genel Ekonomik Görünüm.....	39
3.1.1. 22 Kasım 2000 Finansal Krizi	46
3.1.2. 21 Şubat 2001 Finansal Krizi.....	49
3.2. Güçlü Ekonomiye Geçiş ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programları	51
3.3. Türk Bankacılık Yeniden Yapılandırma Planının Uygulanma Süreci.....	58
3.4. 2008 Finansal Krizi ve Türk Bankacılık Sektörü	60
BÖLÜM IV. 2001 KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ KAR KAYNAKLARININ KARŞILAŞTIRMASI VE FARKLILIKLARIN TESPİT EDİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	62
4.1. Türk Bankacılık Sektörü Kârlılık Belirleyicileri Üzerine Çalışmalar	62
4.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	66
4.3. Araştırmanın Kısıtları	68
4.4. Araştırmanın Verileri.....	68
4.4.1 Çalışmanın Bağımlı Değişkenleri	69
4.4.2. Çalışmanın Bağımsız Değişkenleri.....	70
4.5. Araştırma Yöntemi	72
4.6 Ampirik Sonuçlar.....	76
4.6.1. NÇS İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi	77
4.6.2. YPP İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi.....	78
4.6.3. MEV İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi	80
4.6.4. FNV İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi	80
4.6.5. KRE İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi	82
4.6.6. KREMEVD İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi	82
4.6.7. TKPKRE İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi.....	83
4.6.8. SER İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi.....	85
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	90

EKLER	96
Ek-1. Değişkenlerin Yıllara Göre Dağılımı	96
Ek-2. Analizde Kullanılan Veriler 1990-1999	97
Ek-3. Analizde Kullanılan Veriler 2002-2011	98
Ek-4. ROA-NÇS Analiz Sonuçları 1990-1999	99
Ek-5. ROA-YPP Analiz Sonuçları 1990-1999	100
Ek-6. ROA-MEV Analiz Sonuçları 1990-1999	101
Ek-7. ROA-FNV Analiz Sonuçları 1990-1999	102
Ek-8. ROA-KRE Analiz Sonuçları 1990-1999	103
Ek-9. ROA-KREMEVD Analiz Sonuçları 1990-1999	104
Ek-10. ROA-TKPKRE Analiz Sonuçları 1990-1999	105
Ek-11. ROA-SER Analiz Sonuçları 1990-1999	106
Ek-12. ROA-NÇS Analiz Sonuçları 2002-2011	107
Ek-13. ROA-YPP Analiz Sonuçları 2002-2011	108
Ek-14. ROA-MEV Analiz Sonuçları 2002-2011	109
Ek-15. ROA-FNV Analiz Sonuçları 2002-2011	110
Ek-16. ROA-KRE Analiz Sonuçları 2002-2011	111
Ek-17. ROA-KREMEVD Analiz Sonuçları 2002-2011	112
Ek-18. ROA-TKPKRE Analiz Sonuçları 2002-2011	113
Ek-19. ROA-SER Analiz Sonuçları 2002-2011	114
Ek-20. ROE-NÇS Analiz Sonuçları 1990-1999	115
Ek-21. ROE-YPP Analiz Sonuçları 1990-1999	116
Ek-22. ROE-MEV Analiz Sonuçları 1990-1999	117
Ek-23. ROE-FNV Analiz Sonuçları 1990-1999	118
Ek-24. ROE-KRE Analiz Sonuçları 1990-1999	119
Ek-25. ROE-KREMEVD Analiz Sonuçları 1990-1999	120
Ek-26. ROE-TKPKRE Analiz Sonuçları 1990-1999	121
Ek-27. ROE-SER Analiz Sonuçları 1990-1999	122
Ek-28. ROE-NÇS Analiz Sonuçları 2002-2011	123
Ek-29. ROE-YPP Analiz Sonuçları 2002-2011	124
Ek-30. ROE-MEV Analiz Sonuçları 2002-2011	125
Ek-31. ROE-FNV Analiz Sonuçları 2002-2011	126
Ek-32. ROE-KRE Analiz Sonuçları 2002-2011	127

Ek-33. ROE-KREMEVD Analiz Sonuçları 2002-2011	128
Ek-34. ROE-TKPKRE Analiz Sonuçları 2002-2011	129
Ek-35. ROE-SER Analiz Sonuçları 2002-2011	130
Ek-36. NFM-NÇS Analiz Sonuçları 1990-1999	131
Ek-37. NFM-YPP Analiz Sonuçları 1990-1999	132
Ek-38. NFM-MEV Analiz Sonuçları 1990-1999	133
Ek-39. NFM-FNV Analiz Sonuçları 1990-1999	134
Ek-40. NFM-KRE Analiz Sonuçları 1990-1999	135
Ek-41. NFM-KREMEVD Analiz Sonuçları 1990-1999	136
Ek-42. NFM-TKPKRE Analiz Sonuçları 1990-1999	137
Ek-43. NFM-SER Analiz Sonuçları 1990-1999	138
Ek-44. NFM-NÇS Analiz Sonuçları 2002-2011	139
Ek-45. NFM-YPP Analiz Sonuçları 2002-2011	140
Ek-46. NFM-MEV Analiz Sonuçları 2002-2011	141
Ek-47. NFM-FNV Analiz Sonuçları 2002-2011	142
Ek-48. NFM-KRE Analiz Sonuçları 2002-2011	143
Ek-49. NFM-KREMEVD Analiz Sonuçları 2002-2011	144
Ek-50. NFM-TKPKRE Analiz Sonuçları 2002-2011	145
Ek-51. NFM-SER Analiz Sonuçları 2002-2011	146

KISALTMALAR CETVELİ

BDDK:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
GEGP:	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GOÜ:	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH:	Gayri Safi Millî Hasıla
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HM:	Hazine Müsteşarlığı
IMF:	Uluslararası Para Fonu
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KLR:	Kaminsky Lizondo ve Reinhart Modeli
TBB:	Türkiye Bankalar Birliği
TKBB:	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TBS:	Türk Bankacılık Sistemi
TCMB:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE:	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
YYP:	Yeniden Yapılandırma Programı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yıllar Bazında GSYH, TBS Aktif Toplamı ve Yüzde Oranları	7
Tablo 2. 2000 Yılı Toplam Aktif Büyüklüğüne Göre Banka Sayısı	43
Tablo 3. 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi Öncesi 3 Yıllık TBS Kârlılık Performansı	44
Tablo 4. Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma	45
Tablo 5. Literatür Taramalarına İlişkin Özet Tablo	66
Tablo 6. Analizde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları	72
Tablo 7. Analizde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımsal İstatistikler	73
Tablo 8. NÇS-Kârlılık Belirleyicilerin İlişkin Analiz Sonuçları	77
Tablo 9. YPP-Kârlılık Belirleyicilerin İlişkin Analiz Sonuçları	78
Tablo 10. MEV-Kârlılık Belirleyicilerin İlişkin Analiz Sonuçları	80
Tablo 11. FNV-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları	81
Tablo 12. KRE-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları	82
Tablo 13. KREMEVD-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları	83
Tablo 14. TKPKRE-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları	84
Tablo 15. SER-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları	85
Tablo 16. Regresyon Modeli Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Finansal Sistem ve Fon Akışı	3
Şekil 2. Yıllar Bazında TBS Aktif Toplamı / GSYH Gelişimi	8
Şekil 3. Finansal Krizlerin Sınıflandırılması	28
Şekil 4. Sektör Toplamı Verilerine Göre Aktif Büyüklüklerine Göre Bankaların Dağılımı	44
Şekil 5. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Yöntemleri	57

GİRİŞ

Bir ekonomide mali sistem; mali aracilar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşur. Mali sistemin temel unsurlarından biri de bankacılık sektörüdür. Piyasalar yatırım için gerekli olan mali kaynakları, tasarruf sahiplerinden karşılar. Bankalar, finansal sistem içerisinde tasarruf fazlası olanların fonlarını, tasarruf açığı olan ekonomik kesimlere aktarma işlevi olan ve finansal sistemin en önemli aktörü olarak görülen kurumlardır. Ülkemizde mali sistem içindeki payı çok yüksek olan bankacılık sistemi, ülke ekonomisinin lokomotifi olarak kabul edilen finansal sistemi büyük ölçüde temsil etmektedir.

Bir ülkenin ekonomik yapısı ile bankacılık faaliyetleri arasında çok yakın bir ilişki vardır. Ülke ekonomisinde meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz gelişmeler bankaları yakından etkilemektedir. İstikrarlı ve güvenli bir piyasa ortamının olmadığı süreçlerde, tasarrufların mali kesime ve yatırımlara aktarılmasında sorunlar yaşanır. Bu tür durumlarda bankalar, asıl fonksiyonlarını yerine getirme aşamasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu nedenle mali sistemlerde ve buna paralel olarak bankacılık sistemlerinde kriz veya kriz benzeri düzensizlikler ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir.

Yaşanan bankacılık krizleri ile ülke ekonomisi, finansal sistem ve bankacılık sektörü sadece ekonomik kalkınmanın yavaşlaması ile değil; aynı zamanda kendi gelişimleri açısından da olumsuz olarak etkilenmektedir. Kârlılık ve devamlılık bir işletmenin genel amaçlarından başlıcalarıdır. Bankalar da bu amaçları taşıyan işletmelerdir, böylelikle bankaların kârlılık ile devamlı sürdürülebilir hizmet sunması gerekliliği ortadadır. Ancak yaşanan kriz ve düzensizlikler bu istikrarı etkileyerek kârlılık imkânlarını azaltır, hatta ortadan kaldırır. İlerleyen süreç içerisinde yükümlülüklerini yerine getiremeyen bankalar iflas ederek devamlılık amaçlarını da gerçekleştirmezler.

Yaşanan bu krizlerden sonra krizlerin büyüklüğüne ve etkilerine bağlı olarak ilgili yönetim mercileri tarafından krizin etkilerinin azaltılması ve uygulanması gereken krizden çıkış politikalarının hayata geçirilmesi amacıyla yeniden yapılandırma programları

yürürlüğe alınır. Genel olarak denetim otoriteleri tarafından yürütülen bu programlarda amaç, değişim süreci ile birlikte krizin oluşum nedenlerinin saptanarak bankacılık ve bağımlı sektörlerin sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan olumsuzlukların tekrarlanmasını önleyici önlemler almaktır.

Bu programlar ile birlikte, bankalar da kriz öncesinde ve sürecinde uyguladıkları yanlış kararları saptamak ve bu kararların bir daha tekrarlanmasını engellemek amacıyla kendi bünyeleri dâhilinde çalışmalarda bulunurlar. Bütün bu sürecin odağı güçlü, dengeli ve yeterli kârlılık durumuna sahip bir sektörün oluşumunun sağlanmasıdır.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde finansal sistem ve bankacılık ile ilgili genel bilgilere yer verilerek, bankacılık sistemi ile tarihsel gelişimi incelenmiş, sektörün finansal sistem üzerindeki önemi araştırılmış ve sistemin sınıflandırılması sunulmuştur. İkinci bölümde finansal krizler incelenmiş, çeşitleri, göstergeleri, nedenleri ve sonuçları ile bankacılık krizleri detaylı olarak incelenerek aktarılmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın esas noktalarından biri olarak kabul edilebilecek 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi, makroekonomik ve mikroekonomik neden ve sonuçları ile incelenmiştir. Dönemin ekonomik yapısı, bankacılık krizi öncesinde yaşanan 22 Kasım 2000 Krizi ve sonrasında yeniden yapılandırma programının uygulanması ve sonuçlarına değinilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise literatür çalışması ve ekonometrik modele yer verilmiş, yapılan literatür araştırmalarına dayanarak seçilen kârlılık belirleyicileri ile 1990-2011 yılları arasında Türk bankacılık sektörü finansal tablo verilerinden elde edilen gelir ve maliyet kalemleri incelenerek analiz edilmiş, kriz öncesi ve sonrası görülen farklılıklar karşılaştırılarak tespit edilmiştir.

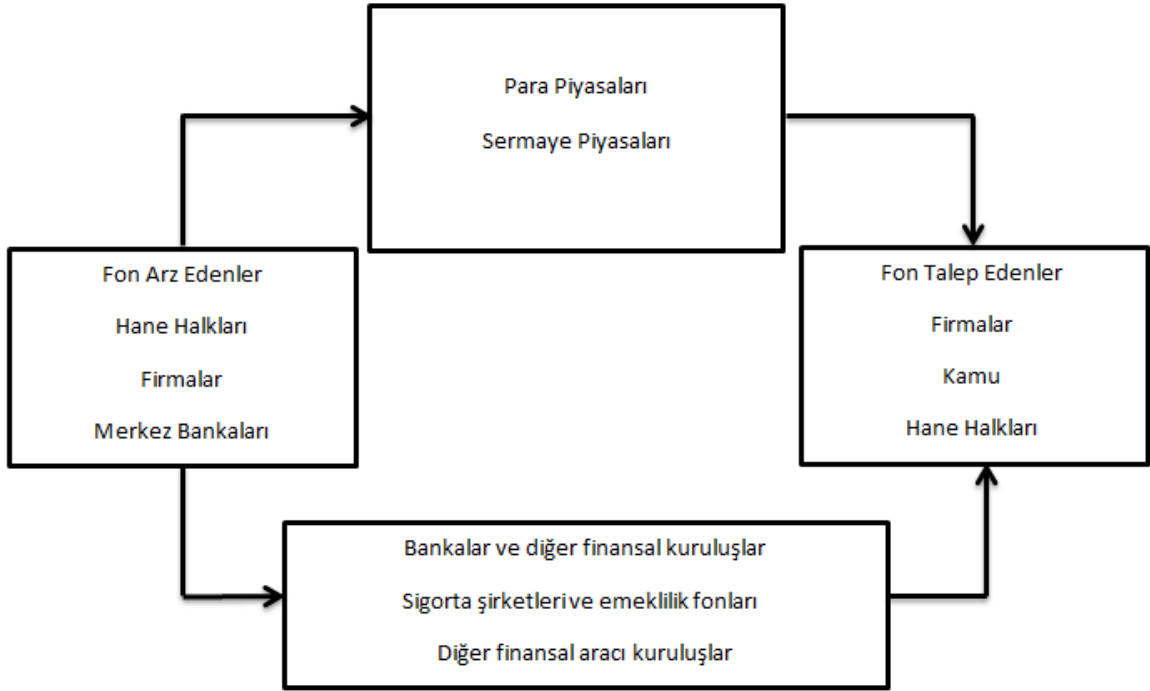
BÖLÜM I.

FİNANSAL SİSTEM VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ, ÖNEMİ, TARİHSEL GELİŞİMİ, BANKALARIN FAALİYET ALANLARI VE SINIFLANDIRILMASI

1.1. Finansal Sistemin Tanımı ve Bankacılık Sistemine Temel Yaklaşımlar

Finansal sistemin amacı, fon arz eden birimler ile fon talep eden birimler arasında fonların etkin ve kesintisiz olarak aktarımını sağlamaktır. Finansal sistem üzerinde çok büyük bir paya sahip olan bankacılık sektörü, ülke ekonomilerinin gelişmesinde de büyük bir öneme sahiptir. Bankalar, aracılık sürecini gerçekleştirme işleviyle sistemin en önemli kurumlarından biridir. Aşağıdaki şekilde bankacılık sisteminin finansal sistem üzerindeki aracılık fonksiyonu gösterilmiştir.

Şekil 1. Finansal Sistem ve Fon Akışı

Kaynak: Allen, F., Chui, K.F.M., Maddaloni, A. 2004. Financial Systems In Europe, The USA and Asia. *Oxford Review of Economic Policy*, 20 (4):491

Bankayı kısaca tanımlamak gerekirse; banka belirli bir sermayeyle kurulmuş, belirlenen amaçlara göre örgütlenmiş ve halkın belirli dönem içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde ikraz ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli görevleri gören ve gelir sağlayan kurumdur (Çankaya ve Öz, 2001:7).

Bankacılık güvene dayalı bir sistemdir. Bankalar fon fazlası olan kişi ve kurumlardan karşılıklı güven çerçevesinde aldıkları fonlar ile yarattıkları kaynakları etkin bir şekilde değerlendirme görevini üstlenerek mali sektöre hizmet etmektedir. Sistemin güven ortamında kalkınması amacıyla kurumlar üzerinde denetim sağlanması, kurumların hareketine uygun piyasa koşulları ve yasal düzenlemelerin yapılması, risk yönetiminde kullanılacak verilere erişimlerinin kolaylaştırılması, kredi kullanımının cazibesinin artırılması gibi sektörün gelişimini sağlayacak birçok sorumluluk bankaları olduğu kadar kamu otoritelerini de ilgilendirmektedir. Bu nedenle sistem, ekonomik refah hedefine ulaşma amacını taşıyan kamu otoritesi ile zorunlu ve sürekli ilişki içerisinde. Ülkemizde banka dışı finansal kurumların yeterince güçlü yapıya sahip olmamaları nedeniyle bankaların finansal sistem ve piyasaların işleyişindeki rolü artarak finansal sistemin temelini oluşturmaktadırlar.

İlk başta sadece topladıkları fonları yatırım ve tüketim için kredi vererek değerlendiren bankaların yaptıkları işlemler veya sundukları hizmetler çok daha çeşitlenmiş ve önem kazanmıştır. Bankalar gelişen ihtiyaçlar ile 250'ye varan perakende ürünü hizmete sunabilmektedirler (Karabıçak,2004:185).

Ticari bankalarının ana fonksiyonları olarak tanımlanan, mevduat toplama, kredi verme ve diğer genel bankacılık işlemleri, kullanılmakta olan teknolojik altyapısına 1980'li yıllardan itibaren bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde ulaşmıştır. Bu durum sistemin yapısını köklü bir değişikliğe uğratmış, iletişim, yönetim ve denetim yöntemleri revize edilmiş, internet bankacılığı kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknolojik gelişmeler ayrıca kurumlar arası rekabete farklı bir boyut katmıştır.

24 Ocak 1980 kararları ile başlayan liberalleşme süreci ile birlikte Türk bankacılık sistemi, üzerindeki yasal sınırlamalardan kurtarılmış, aracılık maliyetlerinin düşmesi sağlanmış, menkul kıymet piyasalarının gelişmesi ile gerçekçi bir finansal sistem modeli uygulanması amaçlanmıştır.

Bu gelişmelere paralel olarak 1980 yılında 40 olan mevduat bankalarının sayısı 1990 yılında 56'ya, 2000 yılı Şubat Krizi öncesinde ise 61'e yükselmiştir. Sektör 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Krizlerinin ardından yeniden yapılandırma programı sürecine girmiş, 2005 yılında ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sistemin işleyişine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir¹.

Bankacılık sektöründe Ocak 2012 dönemi itibariyle 32 adet mevduat, 13 adet kalkınma ve yatırım, 4 adet katılım bankası olmak üzere toplam 49 banka bulunmaktadır. Ayrıca 2012 yılı Eylül ayı itibariyle 10.892 şube ve 199,230 personel ile 79 adet yurtdışı şube ve 11 adet temsilcilikle toplamda 17 ülkede Türk bankacılık sektörü faaliyet göstermektedir (BDDK, 2012: 4-12).

1.2. Bankacılık Sisteminin Finansal Sistem Üzerindeki Yeri ve Önemi

Bankacılık sektörü yarattığı ürünler nedeniyle ülkedeki diğer tüm sektörlerle işbirliği içerisinde. Bankalar finansal sistemin işleyişinde, aracılık fonksiyonunun gerçekleştirilmesi açısından fonların para piyasalarında dolaşımına aracılık eden en büyük kuruluşlardır.

Sayılgan, bankaların finansal sistem açısından fonksiyonlarını aşağıda sıralamıştır (2003: 482):

- Fon fazlası olan bölgelerden fon açığı olan bölgelere kaynak aktararak, coğrafi yer farklarını gidermek ve ulusal / uluslararası düzeyde kaynaklara akıcılık sağlamak.

¹ http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/Turkiye_de_Bankacilik_Sektoru_1960_-_2011.pdf

- Ekonomide aylak olarak kalabilecek fonları sisteme çekerek, fonlara mobilizasyon sağlamak.
- Toplanan kaynakların; verimli, kârlı ve toplumsal açıdan önemli ve öncelikli sektörlerle aktarılmasını sağlayarak kalkınmaya katkıda bulunmak.
- Bireyler açısından kısa süreli ve göreceli olarak düşük miktarlı fonları, yatırımların finansmanı için ihtiyaç duyulan uzun vadeli ve büyük miktarlı fonlar haline çevirerek, vade ve ölçek dönüşümü sağlamak.
- Kaydi para yaratmak.
- Merkez Bankaları tarafından kullanılan para politikası araçları gelişmiş bir bankacılık sistemini gerektirdiğinden, para politikasının etkinliğini artırmak.
- Geliştirdiği ve uyguladığı ödeme ve kredilendirme yöntemleri ile uluslararası ticaretin gelişimine katkıda bulunmak.
- İzlenen kredi politikası ile gelir ve servet dağılımını etkilemek.

Bankacılık sistemi, hem dünyada hem de Türkiye’de stratejik bir sektör olup ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi, sürdürülmesi ve istikrarı açısından hayati öneme sahiptir (Özbakan, 2004: 204).

Bankaların ekonomiye büyük yararları vardır. Bunların başlıcaları şöyle özetlenebilir (Öçal, 1992: 6):

- Bankalar toplumda bulunan tasarrufları kendilerine çekmeye ve hatta tasarrufların artmasına yardım ederken öte yandan da tasarrufların kullanılabilir duruma gelmesine yardımcı olurlar.
- Bankalar bir yandan ekonomideki yatırılabılır fonları arttırırken diğer yandan da yatırım yapmak isteyenlerin kararını kolaylaştırırlar. Bankalar yatırımların yatırımcı tarafından bir anda finanse edilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırarak, bu yükü geniş bir sermaye sahibi kitlesine dağıtırlar.
- Bankaların verdiği krediler sadece yatırım ve işletme kredileri olmayıp, bazen de tüketim kredileridir. Bir ekonomide, bir dönemde kullanılmayan paraların

başkalarının tüketimine yöneltilmesi, ekonominin en azından aynı gelir düzeyinde kalmasına, hatta ekonominin gelişmesine olanak sağlar.

Tablo 1’de ülkemizin 2002-2011 yılları arası GSYH rakamları ile bankacılık sektörü toplam aktif ve pasiflerinin yüzdesel oranı ile bankacılık sektörünün ülke ekonomisindeki yeri ve önemi rakamlarla özetlenmektedir.

Tablo 1. Yıllar Bazında GSYH, TBS Aktif Toplamı ve Yüzde Oranları

Yıllar	GSYH	TBS Aktif Toplamı	Yüzde Oranı
2002	350.476	212.675	60,68
2003	454.781	249.749	54,92
2004	559.033	306.451	54,82
2005	648.932	396.970	61,17
2006	758.391	484.857	63,93
2007	843.178	561.171	66,55
2008	950.534	705.870	74,26
2009	952.559	798.532	83,83
2010	1.098.789	961.875	87,54
2011	1.294.893	1.160.711	89,64

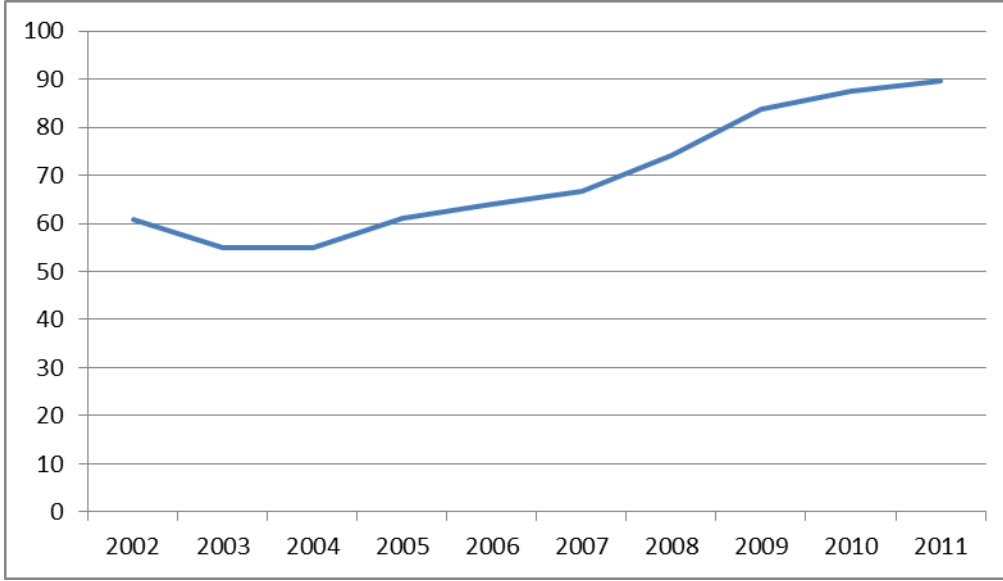
Kaynak: HM² ve TBB³

GSYH, ülke yerleşiklerinin, yurt içi faaliyetleri sonucunda yarattıkları mal ve hizmet toplamından bu üretimde kullanılan girdilerin çıkarılarak hesaplandığı, temel formül olarak, tüketim, yatırım, ve devlet harcamaları toplamının dış ticaret açığı farkı uygulanmış halidir. Tablo 1’de 2002 yılında düşen ve takip eden iki yıl boyunca durağanlaşan GSYH / TBS aktif toplamı oranının, 2005-2011 yılları arası hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir.

² <http://www.hazine.org.tr/tr/index.php/ekonomi/uretim-ve-buyume>

³ http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx#Rapor

Şekil 2. Yıllar Bazında TBS Aktif Toplamı / GSYH Gelişimi (Yüzde)

Kaynak: HM² ve TBB³

TBS aktif toplamının GSYH'dan daha hızlı arttığı Tablo 1'de görülmektedir. Bununla birlikte Şekil 2'de görüldüğü üzere GSYH'nin TBS aktif toplamına oranı yıllar bazında artış göstermiştir

1.3. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi

1.3.1. Türkiye'de İlk Bankacılık Yılları ve Cumhuriyet Dönemi

19. yüzyılın ortalarında devlet hazinesinin finansmanının karşılanması gerekliliği ortaya çıkmış ve bankacılık faaliyetleri başlamıştır. 1847 yılında ilk banka olarak kabul edilen "Banque de Constantinople" kurulmuş ancak 1852 yılında kapanmıştır. 1863 yılında Memleket Sandıkları ismiyle kurulan Ziraat Bankası ise hala faaliyetini sürdürmektedir.

Türkiye'de ilk bankacılık faaliyetlerinin Osmanlı Bankası'nın kurulmasıyla, yani 1856 yılında başladığı görüşü hâkimdir. Ancak İktisat tarihçileri bu ilk bankacılık işlemlerinin çok daha eskiye dayandığını, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi öncesinde Galata bankerleri ile yaptığı anlaşmalar ve aldığı borçlar ile başladığını iddia etmektedir (Duranlar, 2007: 10).

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde alınan karar ile 1924 yılında kurulan Türkiye İş Bankası ve 1930 yılında özel bir kanunla kurularak emisyon görevini Osmanlı Bankası'ndan devralan ve ayrıca sektörü denetleme ve düzenleme yetkisi verilen Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, cumhuriyet dönemi iktisadi atılımlarının birer parçası olarak tarihte yerlerini almışlardır.

Cumhuriyet sonrası Türk bankacılık sektörü 1923-1944 döneminde devletin öncülüğünde ve desteğinde gelişmiştir. Bunu takip eden 1944-1961 döneminde özel bankaların atak yaptığı bir süreç yaşanarak rekabet artmıştır. 1961-1982 döneminde ise planlı dönem bankacılığı yaşanmıştır (Altan, 2001: 48).

Planlı dönem bankacılığı sürecinde toplanan mevduatlar daha çok ticari ve kurumsal kredi verilerek değerlendirilmiştir, aynı dönemde bankaların etkin bir fiziki büyüme sağladıkları, şube sayılarını arttırdıkları saptanmıştır (Şakar, 2000: 14).

1970'li yılların sonunda dış ödemeler açığı nedeniyle yaşanmaya başlayan ekonomik sıkıntı ve artan döviz ihtiyacı ekonomide yeni bir sisteme geçiş gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu yeniliğin gerçekleştirilebilmesi amacı ile 24 Ocak 1980 Kararları alınmıştır. Bu kararlar ile birlikte bankacılık sektörünün gelişerek kredi kültürünün yaratılması ve reel sektöre fon sağlaması hedefler arasındadır.

1.3.2. 24 Ocak 1980 Kararları

24 Ocak 1980 Kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçiş yoluyla liberal ekonomik politikalar uygulamaya konulmuştur. Bu kararlar ile geçmişte uygulanan ithal ikameci politikaların bırakılarak dış ekonomilere açılmayı amaçlayan piyasa ekonomisine dayalı bir plan uygulanması amaçlanmıştır. Ayrıca bu kararlar ile sanayileşmenin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi amaçlanmış, özel sektörün elinde bulunan fonların yetersiz olması nedeniyle bankacılık sektörünün ortaya çıkan kaynak ihtiyacını karşılaması sektörün sistem üzerindeki rolünü arttırmıştır.

Ekonomideki dışı açılma ve mevzuattaki liberalizasyon sonucu bu dönemde yabancı banka sayısı hızla artmış ve birçok yeni ticaret bankası kurulmuştur. Türkiye’de yabancı bankaların sayısı artarken, Türkiye’de kurulan bankalar da yurt dışına açılarak şube veya temsilcilik açmış, banka kurmuş veya kurulu bankalara iştirak etmiştir. 1980 sonrası ekonomideki ve finans piyasalarındaki gelişmeler bankaların yapısını değiştirmiştir. Dış ticaret artmış, Sermaye Piyasası Kurulu ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuştur. Merkez Bankası nezdinde bankalararası TL ve döviz piyasalarının kurulması ve açık piyasa işlemlerinin başlaması, bankaların menkul kıymet işlemleri ile birlikte fon yönetimi ve döviz işlemlerine ağırlık vermelerini sağlamıştır (Günel, 2001: 13-18).

1981 yılında, döviz kurunun her gün Merkez Bankası’nca açıklandığı günlük kur sistemine geçilmiş, 1984 yılında kambiyo rejimi değiştirilerek yerleşik kişilerin döviz tutmalarına izin verilmiştir. Bu süreçte mevduat ve kredi faiz oranlarının belirlenmesi serbest bırakılmıştır. Bunun sonucu olarak faizler hızlı bir şekilde yükselişe geçmiş ve faiz oranları dalgalanmaya başlamıştır.

24 Ocak 1980 Kararları’nın ardından, ihracat üç yılda 2.9 milyar dolardan 5.9 milyar dolara çıkmış, yine üç yıllık dönemde GSMH % 4 oranında artmış, ödemeler dengesi açıkları azalmıştır. Kısa vadede halkın geliri artmış ve dönemde yaşanan karaborsa sorunu ortadan kalkmıştır. Dış finansmanın sağlanabilmesi için uluslararası piyasalar ile kredi işbirliğine gidilmiştir. Kararların ardından ilk yıl enflasyon oranları ilk kez üç haneli rakamları görerek %108 olmasına rağmen takip eden 6-7 yıl boyunca enflasyon oranları %30 dolaylarında seyretmiştir. Ancak piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte etkin yapısal önlemlerin alınmamış olması sonucunda banker krizi ortaya çıkmıştır. 1982 yılında krizin ortaya çıkışı ile birlikte İstanbul Bankası, Hisarbank ve Odibank’ın faaliyetlerine son verilmiştir (Günel, 2001: 14).

Bu dönemde özel bankalara duyulan güven azalmıştır. Bunun sonucu olarak mevduat, özel bankalardan kamu bankalarına yönelmiştir. 1931 yılından bu yana sadece emisyon görevini üstlenen bankacılık sektörünü denetlemek ve gözetlemek konusunda deneyimi ve örgütlenmesi olmayan Merkez Bankası yaşanan bu krizde “son kredi mercii”

işlevini başarı ile yerine getirmiş ve sistemin tıkanmasını önlemiştir. Kriz temelde sistematik bir risk yaratmamıştır. 1982 yılında ortaya çıkan bankacılık krizinin tekrarlanmaması amacıyla 1983'te Mevduat Sigorta Fonu kurulmuştur (Karaçor, 2006: 384).

24 Ocak 1980 Kararları'ndan sonra, Türk bankaları, hem kurumsal yapılarında önemli değişiklikler yapmayı başarmışlar, hem de hizmet ve ürünlerinin kalitesinde önemli artışlar sağlamışlardır. Bankalar bu dönemde insan kaynaklarını etkin biçimde kullanarak, eğitilmiş ve kalifiye elemanlar yetiştirmişlerdir. Bu durum yeni mali araç ve tekniklerin yaygın biçimde kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bankalar aynı zamanda otomasyona yönelmişler ve bu girişimde dünya düzeyinde başarı sağlamışlardır. Otomasyondaki gelişme nedeniyle, Türk bankaları, maliyetleri azaltmak ve bankacılık sistemlerinin etkinliğini artırmak için interaktif bankacılık hizmetleri sunmaya başlamışlardır. Bu kapsamda yurtdışı mali piyasalar ile bütünleşmeye çaba göstermişler, yurtdışında şubeler açmışlar, mali katılımlar ve ortaklıklar yoluyla uluslararası piyasalardaki paylarını artırarak uluslararası rekabete açılmışlardır⁴.

1.3.3. 1990'lı Yıllar ve 5 Nisan 1994 Krizi

1990'lı yıllar, bankaların açık pozisyonlarını arttırarak, risksiz yüksek faiz geliri sağlayan kamu kâğıtlarına yatırım yaptığı ve gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaştığı bir dönem olmuştur. Bu durum 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Krizleri sürecinde yaşanan sorunların en önemli nedenlerinden biridir (Günel, 2001: 13-18). Bankacılık sektörü kamunun iç borçlanma sürecinin esas kaynağı olmuştur, devletin bu süreçte ortalama %90 oranında bankacılık sektöründen borçlandığı görülmüştür.⁵

Bu dönemde, 21 Şubat 2001 Krizinin nedenleri arasında gösterilen mevduata %100 garanti uygulamasının getirildiği, 5 Nisan ekonomik önlemler uygulama planı kararlarının alınmasını sağlayan 1994 Likidite Krizi yaşanmıştır. Ülke ekonomisinde büyümekte olan yapısal sorunların yarattığı aksaklıkların üzerine bir de uygulama hatalarının yaşanması bu

⁴ <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2000/Kuresellesme.html>

⁵ http://www.ekodialog.com/Makaleler/turkiyede_kamu_kesimi_aciklari.html

krize neden olmuştur. Ortaya çıkan bu kriz bankacılık sektörünü önemli bir şekilde etkilemiştir.

Kriz öncesi ortama bakıldığında kamu açıklarının artış eğiliminde olduğu ve bu artıştan doğan finansman gereksiniminin yerli piyasaları olumsuz yönde etkilediği, döviz talebinin yüksek olduğu ve artan enflasyon oranlarının var olduğu söylenebilir. Kurların görece düşüklüğü ve maliyet uygunluğu ile yabancı para cinsinden kaynak yaratan bankalar, yarattıkları bu kaynaklarını dönemin koşullarında risk ve getiri açısından oldukça makul gördükleri devlet iç borçlanma senetleri ile değerlendirme yoluna gitmişlerdir. Bu durum banka bilançolarında yabancı para açık pozisyonlarının oldukça yüksek olmasını sağlamıştır. Bu süreçte derecelendirme kuruluşları ülke notunu düşürmüş, yüksek oranda açık pozisyonu bulunan bankalar, pozisyonlarını kapatmak amacıyla dövize yönelmişlerdir.

Menkul kıymet gelirlerine stopaj kesintisi uygulanmaya başlanması ile kamu kâğıtlarına talebin azalması ile piyasada oluşan likidite fazlalığı Merkez Bankası'nın yetersizliği nedeniyle piyasadaki çekilememiş, dövize yönelimle kur fiyatları artış göstermiştir. Spekülasyonlardan etkilenen yabancı yatırımcılar ellerinde bulunan kamu kâğıtlarını satarak riskten kaçma yöntemini seçmiş, kamu kâğıtları ikincil piyasa değerleri düşmüş, interbank gecelik faiz oranları rekor seviyelere yükselmiştir. Bu durum bankaların varlıklarının değerlerinin düşmesine neden olarak bankacılık sisteminin mali bünyesini zayıflatmıştır. Ayrıca bankalara duyulan güven azalmış, yaşanan krizle mali bünyeleri zayıflayan bankalar el değiştirmiş, üç banka ise fona devredilmiştir.

5 Nisan 1994 ekonomik önlemler uygulama planı çerçevesinde, kamu geliri yaratılması ve kamu giderlerinde tasarruf yapılması, zarar eden KİT'ler için gerekli önlemlerin alınması, çalışan kesim ücretlerinin revize edilmesi, döviz piyasalarında güven ortamının sağlanması, para piyasalarında istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin yeniden düzenlenmesi, ihracatın arttırılması, özelleştirme ve vergi reformlarının yapılması amaçlanmış ancak yeterli yapısal önlem alınamamıştır.

Krizin ardından alınan 5 Nisan ekonomik önlemler uygulama planı kararlarının ve geçen sürecin neticesinde, ödemeler dengesi trendi tam ters bir duruma dönüşmüş, devalüasyon sonucunda ihracat artmış, iç talep daralması ise ithalatı azaltmıştır. Bu yapı ve kısıtlı iyi görünüm sonucunda Türkiye'nin önceden 14 milyar dolar olan dış ticaret açığı 4 milyar dolara inmiş, ayrıca 2,5 milyar dolar cari açık fazlası kaydedilmiştir. Ancak bu gelişmelerle birlikte TÜİK tarafından yayımlanan enflasyon verileri incelendiğinde, 1993 yılına kadar yılsonu enflasyon oranları %60 civarında seyrederken, 1994 yılsonu enflasyon oranı %149,6 olarak saptanmıştır. Bu artışta kur ve para arzı artışları belirleyici olmuştur.

IMF ile yapılan anlaşma ve önlemler uygulama planının devreye girmesi krizin etkilerinin önlenmesi açısından fayda sağlamıştır. Reel sektörün canlandırılması, KİT'lerin kârlılığa geçirilmesi, özelleştirme politikaları, tarım sübvansiyonlarının kaldırılması ve diğer birçok yapısal değişikliklerle kamu açıklarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bütün bu tedbirler ile birlikte tekrar ekonomik istikrar sağlanmaya başlanmış, ancak krizin maliyeti reel ve finans sektörünü derinden etkilemiştir. Kriz döneminden sonraki yıllarda IMF destekli istikrar programları uygulanmaya devam ederek kamu açığının kapatılması, finansal sistemin ve bankacılık sektörünün güvenilirliğinin sağlanarak krizin etkilerinin aşılması hedeflenmiştir.

Bu dönemde dış kaynaklı finansman vergilendirilmiştir, bu kaynak maliyeti artışı nedeniyle uygun maliyetli kaynak arayan bankalar, vadeli döviz mevduatı kabulü ve repo işlemleri ile finansman sağlama yoluna gitmişlerdir. 1995 yılsonundaki erken genel seçimler nedeniyle belirsizlikler artmış, bununla birlikte enflasyon ve döviz kurlarında bir artış gözlenmiştir. Aynı yıl yürürlüğe giren Gümrük Birliği Anlaşması takip eden yıllarda cari açığın artışına neden olmuştur. Ayrıca aynı yıl yürürlüğe giren kamu ortak hesabı uygulaması, dövizli borçlanma, enflasyona endeksli borçlanma ve hızlı avans kullanımı, yükselen kamu borçlanma ihtiyacının faizler arttırılmadan finansmanını sağlayan uygulamalardandır.

1990'lı yılların son çeyreği ise siyasi istikrarsızlıkların yaşandığı bir dönem olmuş, 28 Şubat 1997 süreci ile hükümet değişikliği yaşanmıştır. Yeni hükümet enflasyonu

düşürme stratejisi üzerine yoğunlaşmış, ayrıca bu dönemde Asya Krizi ve Körfezde yaşanan gerginlik uluslararası piyasalarda istikrarı olumsuz yönde etkilemiştir.

Bankacılık sektörünün bu dönemdeki kârlılık performansı incelendiğinde, olumsuz bir eğilim gözlemlenmiştir. 1999 yılının sonunda finansal yapı bozukluğu nedeniyle fon kapsamına alınan bankaların bilânçolarının gerçek değerlerinin saptanması ile sektör zarar açıklamıştır. Kârlılık performansını olumsuz yönde etkileyen diğer nedenler TBB raporunda⁶, faiz oranlarındaki dalgalanmalar, yüksek enflasyon, bankaların yüksek miktarda yabancı para açık pozisyonu almaları, TL aktiflerin kısa vadede yoğunlaşarak vade uyumsuzluğuna neden olmaları, bankaların dış kaynaklı finansman sağlama sıkıntıları, ek vergiler ve yüksek oranlı munzam karşılıkların, disponibilitate ve fon oranlarının kaynak maliyetlerini yükseltmesi olarak sıralanmıştır.

Aşırı risk alma eğilimi, Türk Lirasının büyük oranda değer kaybettiği 1994 krizi ile ekonomiye ağır maliyetler yüklemiştir. Kriz, diğer yapısal sorunlar ile birleşerek oldukça şiddetli etkiler doğurmuş ve 1994-1999 döneminde 11 bankaya el konulmuştur⁷.

Bu dönemde bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesinde parçalı bir yapı uygulanarak, Hazine Müsteşarlığı; bankacılık kanununun uygulanması, kanuna ilişkin ikincil düzenlemelerin hazırlanması, yerinde denetimlerin gerçekleştirilmesi ve bankalara yönelik idari ve cezai yaptırımların uygulanmasından sorumlu iken, Merkez Bankası da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) idare ve temsili görevini yürütmüştür⁸.

1999 yılında bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesindeki bu parçalı yapının ortadan kaldırılması ve sektöre ilişkin tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun kurulması kararlaştırılmıştır. Buradaki temel amaç, düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bu gelişmelerin sonucu olarak, 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık

⁶ <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/--1999---bankalarimiz-kitabi---/863>

⁷⁻⁸ http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802bddkkitapcik16_07son.pdf

Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiş ve kurum 2000 yılının Ağustos ayında faaliyetlerine başlamıştır⁹.

24 Ocak kararları ile birlikte gelişen finansal sektör ve bankacılık sektörü için 1990'lı yılları, kırılganlıklarının arttığı ve krizlerin baş gösterdiği yıllar olarak tanımlamak mümkündür. Artan enflasyon, istikrarsız büyüme ve bütçe açıkları ile karşı karşıya olan sistem 5 Nisan 1994 Krizi ile sarsılmış, öncesinde ve sonrasında yaşanan 1990 Körfez, 1997 Uzakdoğu ve 1998 Rusya krizleri ve ardından 17 Ağustos Depremi'nin etkisi altında 2000'li yıllara kriz sinyalleri ile girmiştir.

1.4. Bankaların Faaliyet Alanları

Bankalar, fon fazlası veya ihtiyacı olan gerçek veya tüzel kişilerin ihtiyaçlarını karşılama fonksiyonunu yerine getirmektedir. Ticari bankaların temel işlevi, düşük maliyetle yarattıkları kaynakları uygun fiyatla değerlendirmek, yani birim faiz oranıyla topladığı mevduata faiz oranının üstünde bir kazanç oranı uygulayarak kredi vermek olarak açıklanabilir, ancak günümüz şartlarında bankalar birçok asli ve tali işlevi üstlenmiş durumdadırlar.

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun dördüncü maddesinde belirtilen bankaların faaliyet konuları aşağıda yer almaktadır:

- a) Mevduat kabulü.
- b) Katılım fonu kabulü.
- c) Nakdî, gayri nakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri.
- d) Nakdî ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dâhil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.
- e) Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.
- f) Saklama hizmetleri.

⁹ http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802bddkkitapcik16_07son.pdf

g) Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.

h) Efektif dâhil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve tasların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.

i) Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.

j) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.

k) Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.

l) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.

m) Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.

n) Yatırım danışmanlığı işlemleri.

o) Portföy işletmeciliği ve yönetimi.

p) Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.

r) Faktöring ve forfaiting işlemleri.

s) Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.

t) Finansal kiralama işlemleri.

u) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.

v) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

Mevduat bankalarının katılım fonu kabulü ile finansal kiralama işlemlerini gerçekleştiremeyecekleri, katılım bankalarının mevduat kabul edemeyeceği, kalkınma ve yatırım bankalarının ise mevduat ve katılım fonu kabul edemeyecekleri 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun dördüncü maddesinde belirtilmiştir.

1.5. Türk Bankacılık Sisteminin Sınıflandırılması

Bankacılık sistemini sınıflandırılmak için birçok kriter kullanılmaktadır. Temel olarak sınıflandırmada; sermaye yapıları, sermayelerinin uluslararası dağılımı, hukuki yapıları, fonksiyonları ve dayanak kanunlarla kurulma durumları birer ölçüt olarak kabul edilmiştir.

5411 sayılı kanunun üçüncü maddesinde bankalar yerine getirdikleri görevleri açısından sınıflandırmaya tabi tutularak: mevduat, katılım, kalkınma ve yatırım bankaları olarak sınıflandırılmıştır. Kanun uyarınca:

- Mevduat bankası: Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak,
- Katılım bankası: Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak,
- Kalkınma ve yatırım bankası: Bu Kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak tanımlanmıştır (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2005).

Türkiye Bankalar Birliği ise bankaları:

- Mevduat Bankaları
 - Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları
 - Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
 - Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar
- Yabancı Sermayeli Bankalar
 - Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar
 - Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları
 - Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
 - Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
 - Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

olarak sınıflandırmaktadır¹⁰. Bu sınıflandırmaya ek olarak Türkiye Katılım Bankaları Birliği üyesi olan katılım bankalarını eklemek mümkündür.

¹⁰ http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/banka_listesi.asp?tarih=08.11.2012

BÖLÜM II.

FİNANSAL KRİZ KAVRAMI, ÇEŞİTLERİ, GÖSTERGELERİ, NEDENLERİ VE BANKACILIK KRİZLERİ

2.1. Finansal Kriz Kavramı

Kriz kelimesinin etimolojik kökeni Yunancadaki “krisis” kelimesine dayanmaktadır. Sosyal bilimler açısından incelenecek olursa, “bunalım” ve “buhran” kelimeleriyle aynı anlamda kullanılmaktadır (Turgut, 2006: 382).

Ekonomik krizler; herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve miktarlarda, kabul edilebilir bir değişim sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlanabilir. Belli başlı makroekonomik kriz türleri reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir. Reel krizler; mal ve hizmet ve işgücü piyasalarındaki miktarlarda, yani üretimde veya istihdamda ciddi daralmalar biçiminde ortaya çıkar. Mal ve hizmet piyasalarındaki genel fiyat düzeyinin sürekli artışları ise, bilindiği üzere, enflasyon olarak adlandırılır. Enflasyonist baskı veya şokları yaratan etkenlerin arasında; para arzı genişlemesi tarafından takip edilen sürekli ve yüksek kamu kesimi açıkları, ithal girdi fiyatlarında artışlar yaratarak üretimi olumsuz etkileyen sürekli döviz kuru artışları ve ekonomik birimlerin yüksek enflasyon beklentileri gibi geçici olmayan çeşitli etkenlerin yanı sıra, ülkedeki uzun süreli politik istikrarsızlık ve hükümetin enflasyonu düşürme konusundaki istek, kararlılık ve becerisine kamuoyunca yeterince güven duyulmaması (düşük kredibilitè) gibi etkenler sayılabilir (Kibritçioğlu, 2001:175).

Finansal kriz kavramı ise genel olarak, finansal piyasalarda ortaya çıkan bozulmaların finansal kurumların performansını olumsuz etkileyerek tüm ekonomiye yayılması sonucu, ödeme sistemlerini bozulması ve kaynakların etkin dağılımını engellemesi olarak tanımlanmaktadır (Işık, Duman ve Korkmaz, 2004: 45-69).

Finans piyasalarında yaşanan ani iniş-çıkışlar ve bankalara geri dönmeyen kredilerdeki artış sonrasında meydana gelen ekonomik problemler ise finansal kriz olarak tanımlanır (Kibritçioğlu, 2001: 176).

Mishkin finansal krizleri şöyle tanımlamaktadır: “Bir finansal kriz, ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının ileri boyutlara varması ve böylece finansal piyasaların, fonların en verimli yatırım fırsatlarına sahip olan ekonomik birimlere kanalize edilmesindeki etkinliğini kaybetmesi nedeniyle finansal piyasalarda ortaya çıkan doğrusal olmayan bir bozulmadır” (1996: 39).

Finansal kriz Kindleberger yaklaşımına göre, mânia (cinnet), panik ve çökme dönemleri denilen üç dönemden oluşmaktadır (Cihangir, 2005: 101).

- Mânia döneminde yatırımcılar paradan kaçarak, reel veya finansal varlıklara (gayrimenkul, mal, hisse senedi, tahvil vb.) kayarlar ki bu konjonktürel genişleme döneminde ortaya çıkar.
- Panik sırasında ise, reel veya finansal varlıklardan paraya geçmeye çalışırlar ki bu da konjonktürün tepe noktasında ortaya çıkar.
- Üçüncü ve son aşama olan çöküş döneminde ise, mânia döneminde satın alınan tüm varlıkların (ev, arazi, bina, mal, hisse senedi, tahvil vb.) fiyatları hızla düşer.

2.1.1 Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler

Finansal krizler, finansal piyasaların fonksiyon bozuklukları yaşaması ile sonuçlanırlar. Bu durum ekonomik faaliyet hacmini daraltır. Finansal krizlerin genel geçerlilikte nedenleri olabileceği gibi ülke ve sistemlere özel nedenleri de vardır, bu durum geçerli finansal sistem piyasalarının kendi düzeni, sistem anlayışı, mikro ve makro değişkenlerinden kaynaklanmaktadır.

Mishkin, finansal krizlere neden olan dört önemli faktör olduğunu saptamıştır. Bu faktörler (2001: 3) :

- Finansal sektör bilânçolarındaki bozulmalar,
- Faiz oranlarındaki artışlar,
- Belirsizlikteki artışlar,
- Varlık fiyatlarındaki değişmeler nedeniyle finans dışı sektör bilânçolarının bozulmasıdır.

Bu faktörlerin açıklamaları aşağıda yer almaktadır:

1- Finansal sektör bilânçolarındaki bozulma:

Asimetrik bilgi ve finansal yapı ile ilgili literatür, finansal aracılarn (ticari bankalar, finans şirketleri, sigorta şirketleri, menkul kıymetler yatırım fonu ve emeklilik fonu) mali sistem için niçin çok önemli bir rol oynadıklarını açıklar. Eğer bankaların ve diğer finansal aracılarn mali sistemde borç verme kabiliyetleri zayıflatılırsa borç verme işlemleri genel olarak azalır ve sonuçta ekonomide bir gerileme ve daralma başlar. Finansal aracılarn bilânçolarındaki bozulma, onların borç verme işlemlerini azaltacaktır, bu da ekonominin küçülmesi anlamına gelir. Bankaların bilânçolarındaki kötüleşme çok ağır ise, bankacılık sektöründe bazı bankaların çökmesine neden olur, eğer devlet güvencesi yok ise, bir bankanın çöküşü diğerini etkiler bu da bütünüyle banka paniklerine yol açar (Berikol, 2008: 7).

2- Faiz oranlarındaki artışlar:

Yüksek faiz oranları, borçluluk oranları yüksek şirketlerin finansal durumlarını kötüleştirerek, iflasların ve kredilerin geri ödenmeme olasılığının artmasına neden olacaktır. Her ne kadar yüksek faiz oranlarının, yerli para cinsinden finansal araçlara yatırım yapmayı çekici hale getirmesi beklense de, geri ödenmeme olasılığını ve bu araçların riskini artırarak yabancı yatırımcıların beklentilerini olumsuz yönde etkileyebilir. Faiz oranındaki artış, firmaların özkaynaklarında azalmaya ve iflaslara neden olabilir. İflaslar, sırası ile bu firmalara kredi verenleri ve bankacılık sektörünü etkileyerek, ekonominin tümünde kredi daralmasına ve finansal durumun kötüleşmesine neden olacaktır (Akçağlayan: 2007: 3).

3- Belirsizlikteki artışlar:

Belirsizlikteki artış, finansal piyasalardaki bilgiyi daha fazla asimetric hale getirir ve ters seçim problemini artırır. Kredi verenlerin ters seçim probleminin çözümündeki yetersizlikleri onları daha az kredi vermeye istekli hale getirir. Bu durum da kredilendirmede, yatırımlarda ve toplam ekonomik faaliyetlerde azalmaya yol açar (Şen, 2004: 13).

4- Varlık fiyatlarındaki değişimler nedeniyle finans dışı sektör bilançolarının bozulması:

Finans sektörü dışında yer alan firmaların bilançolarının bozulması finans piyasalarında hem yanlış seçimi hem de ahlaki çöküntü riskini daha da artırır. Gelişmiş ülkelerde ekonomik istikrarsızlığın oluşmasına sebebiyet veren etkenler gelişmekte olan ülke ekonomilerinde etkili değildir. Gelişmekte olan ülke ekonomileri, gelişmiş ülke ekonomilerinde önemli yeri olmayan, ekonomik/mali istikrarsızlığı hızlandırmada ağırlıklı bir rol üstlenen döviz kuru değerinin düşmesi ya da düşürülmesi (devalüasyon) faktörüne sahiptirler. Ülke işletmelerinde varlıklar ulusal para cinsinden değerlendirildiğinden net değerinde düşüş meydana getirir. Bu da işletmelerin bilançolarında bozulmaya dolayısıyla yatırım ve üretimin azalmasına yol açar (Berikol, 2008: 8).

Eren ve Süslü ise finansal krizlerin ortaya çıkış nedenlerini dört başlık ile tanımlamıştır (2001: 665):

- Makroekonomik yapıda sürdürülemeyen dengesizlik
- Ters seçim ve ahlaki yapıdaki bozulma
- Finansal serbestleşme
- Sürü psikolojisi

Bu nedenler incelenecek olursa:

1- Makroekonomik yapıda sürdürülemeyen dengesizlik:

GOÜ'lerde otoriteler ekonomik büyüme sağlayabilmek için dış kaynak finansmanı yolunu seçmektedirler. Ancak bu durum fon sağlayan yönetim ve birimlerin fon kullanan

ülkelerin ekonomi politikalarına müdahale etmelerine neden olarak bağımsız karar verebilme yeteneklerini sınırlandırmaktadır.

Fon sağlayan ülkeler sermaye hareketliliğinin serbest olması durumunda ya faiz oranlarını ya da döviz kurlarını kontrol ederler. Son yıllarda gelişen ülkelerde döviz kurunu kontrol altına alarak serbest faiz politikası uygulaması yaygınlık kazanmıştır. Bunun bir sebebi de sıcak para politikası uygulanmasına imkân tanınmasıdır (Eren ve Süslü, 2001:669).

Bu sebepler dışında ortaya çıkan bütün olumsuz makroekonomik göstergeler krizlerin oluşmasında rol oynar. İzlenilen sabit kurda hedeflenen oranın inandırıcılığı politik hatalardan ve istikrarsızlıktan, üretim şoklarından, finansal sektörün zayıflığından ve borçların artmasından etkilenmektedir (Eren ve Süslü, 2001:666).

2- Ters Seçim ve Ahlaki Yapının Yozlaşması:

Ters seçim ve ahlaki yapı bozulması maddeleri aslında bilgi asimetrisi kavramının birer alt başlıklarıdır. Bilgi asimetrisi kasıt olsun ya da olmasın iki birim arasında bilgi dengesizliğinden doğan farklılık olarak tanımlanabilir. Finans sektöründe faaliyet gösteren kurumlar ile müşteriler arasında bilgi asimetrisinin yaşanması durumunda özellikler risk kabulü ve fiyatlama açısından potansiyel hataların oluşması kaçınılmazdır.

Bilgi asimetrisi kavramı Akerlof tarafından ortaya atılan Limonlar Piyasası Modeli ile açıklanacak olursa, asimetrik bilgiye dayalı olan bir modelde 2. el araç satımında, satıcı aracın kalitesini bilmekte olan, alıcı ise bu konuda bilgisi olmayan kişiyi temsil etmekte olduğu varsayımı ile alıcı fiyat için bir tahmin yaparak ona göre ödeyeceği fiyatı belirler, düşük kaliteli bir aracı olması gerekenden yüksek fiyattan satan satıcı ise iyi kaliteli araba satıcılarını haksız rekabet yaratarak piyasa dışında bırakır, bu durum bir piyasa başarısızlığıdır ve iyi kaliteli mal ve kötü kaliteli mal satıcıları arasındaki dışallıktan kaynaklanmaktadır.

Bu durum borç piyasası için de geçerlidir. Eğer borç veren taraf, iyi kaliteli borçlular ile kötü kaliteli borçluları birbirinden ayırt edemiyorsa, iyi ve kötü kaliteli borçluların ortalama kalitesini yansıtan bir faiz oranından kredi verecektir. Sonuç olarak yüksek kaliteli firmalar, ödemeleri gerekenden daha yüksek bir faiz oranı ödemek zorunda kalacaklardır. Düşük kaliteli firmalar ise, ödemeleri gerekenden daha düşük bir faiz oranı ödeyeceklerdir. Bu durumda bazı yüksek kaliteli borçlu firmaların piyasayı terk etmeleri ile kârlı yatırım imkânları değerlendirilemeyecektir (Şen, 2006:4).

Ahlaki riziko, bir sözleşmede kredi alanın kredi verenin bakış açısına göre ahlaki olmayan ve arzu edilmeyen faaliyetlerde bulunarak, kredi verenin çıkarını zedeleme tehlikesine neden olan asimetrik bilgi sorunudur. Bu arzu edilmeyen faaliyetler kredinin geri ödenmeme riskini artırmaktadır. Ahlaki tehlike söz konusu ise, kredi alan yüksek riskli projelere yatırım yapmakta, yüksek getiri elde ederse bundan kazançlı çıkmakta, zarar ederse kaybın önemli kısmı kredi verene yüklenmektedir (Aras ve Müslümov, 2004: 57).

3- Finansal Serbestleşme:

1980’li yılların başından 1990’lı yıllara kadar uzanan dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, mali sistemlerini serbestleştirmek amacıyla bir dizi reformlar yapmışlardır. Bunların en önemlileri, faiz oranlarının serbest bırakılarak kredi tavanlarının kaldırılması, bankaların merkez bankasında tutmak zorunda oldukları mevduat munzam karşılık oranlarının indirilmesi ya da tamamen kaldırılması, bankacılık sektörünün hem yabancı hem de yerleşiklere açılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir. Bu tür politikalar genel olarak finansal serbestleşme politikaları olarak adlandırılmışlardır (Güloğlu ve Altınoğlu, 2002: 108).

Akyüz, 1990’lı yıllarda yaşanan finansal krizlerin en temel sebebinin sermaye hareketlerinde yaşanan sınırsız serbestleşme olduğunu belirtmiştir. 1990’lı yıllardan itibaren yoğunlaşan küreselleşme çabaları, sermaye hareketlerinin geleneksel doğrudan yatırım işlevlerinin değişmesine neden olmuştur. Kısa vadeli spekülatif bir hal alan sermaye hareketleri, resmi kanallardan özel kanallara inerek ülke ekonomileri üzerinde son derece büyük oynaklıklara neden olmaktadır. Gelişen bir ekonominin, gerekli makroekonomik şartları (denk bütçe, fiyat istikrarı, adil bir gelir dağılımı, katma değeri

yüksek olan malların üretimi, denetimli bankacılık kesimi, derinliği olan finansal kesim, reel büyümeyi sağlayan bir ekonomik yapılanma) sağlamadan, finansal serbestleşmeye geçmesi, ülkeye yarardan çok zarar getirebilmektedir. Uzun dönemli sermaye hareketlerinden yararlanmak isteyen bir ekonominin istikrarlı bir reel büyüme oranına sahip olması gerekmektedir. Yapısal ve kurumsal zayıflıklar taşıyan bir ekonomide sermaye hareketlerini etkileyecek imkânlar sınırlı olduğu için, kısa vadeli sermaye akımları, ancak yüksek faizler sunularak cezbedilmeye çalışır bu da kriz riskini arttıran unsurlardandır (1995: 14).

4- Sürü Psikolojisi:

Ekonomik büyüklükleri sürekli kötüye giden bir ülkenin krize girmesi doğaldır. İktisadi birimler ülke ekonomisi ile ilgili bu bilgileri rasyonel olarak değerlendirdiğinde spekülasyon atakları krizi tetiklemektedir. Fakat ülke ekonomisinin verileri normal olduğu halde, iktisadi birimlerin bu bilgileri rasyonel şekilde kullanmamaları da, krizin bir başka nedeni olmaktadır. Burada krizin çıkmasına veya spekülasyon atak olmasına neden olan sürü psikolojisidir. Finansal piyasalarda herkes birbirinin ortalama fiyatını tahmin etmeye çalıştığından iktisadi birimler diğer iktisadi birimlerin ne yaptıklarına dikkat ederler. Örneğin Latin Amerika krizlerinde iktisadi birimlerin, ekonomik göstergelere göre değil sadece diğer birimler “öyle yapıyor diye” borç verdikleri ortaya çıkmıştır (Akyüz, 1995: 14).

Krizlerde kritik nokta para ve maliye politikalarının sonuçları değil, bu politikaların iktisadi birimler tarafından nasıl algılandığıdır. Bütün iktisadi birimler aynı anda aynı bilgiye sahip olmadığından, diğer iktisadi aktörlerin davranışlarını izlerler. Bir spekülasyon kamu otoritelerinin veya bankaların mali durumlarıyla veya kararlarıyla ilgili önemli bir bilgiye sahip olduğunda bu bilgiye bağlı olarak portföyünde bir değişiklik yaratırsa, diğer yatırımcılar da bu spekülasyonun kendilerinin bilmediği bir bilgiye sahip olduğunu düşünüp, aynı eğilimi gösterirler. Belli bir süre sonra bu katlanarak devam eder. Bu tür bir eylem sürü psikolojisi olarak adlandırılmaktadır (Eren ve Süslü, 2001:669).

2.1.2. Finansal Krizlerin Temel Göstergeleri

Finansal krizlerle ilgili iki tür göstergeden söz edilebilmektedir. Bunlar, ülke koşullarının yatırım riskinin arttığını gösteren ve bu nedenle finansal bir krizin doğacağı konusundaki beklentileri besleyen ön göstergeler ile yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergelerdir (Eren ve Süslü, 2001: 662).

Bir ekonomide finansal krizin doğacağına dair beklentileri besleyen göstergeler dışında, yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler de söz konusudur. Döviz kurlarındaki büyük dalgalanmalar, gecelik faizlerde yaşanan aşırı yükselmeler ve döviz rezervlerindeki önemli miktarda azalmalar bu göstergelerin başlıcalarıdır (Eren ve Süslü, 2001: 663).

Kaminsky, Lizondo ve Reinhart Modeline göre, öncü finansal kriz göstergelerini,

- İhracatın ithalatı karşılama oranı
- ABD-TR gecelik reel faiz oranları farkı
- İthalatın GSYH'ya oranı
- İMKB 100 endeksi
- Kamuya ait kısa vadeli dış borçların MB döviz rezervlerine oranı
- M2 para sunumu
- Reel iç borç stoku
- İhracat-ithalat farkının GSYH'ya oranı
- Döviz tevdiat hesabının M2 para sunumuna oranı
- Bütçe dengesinin GSYH'ya oranı
- Kısa vadeli yabancı sermayenin GSYH'ya oranı
- Toplam mevduat miktarı
- Mevduat bankalarının dış yükümlülüklerinin dış varlıklarına oranı

maddelerinde yüzde bazında gösterge eşiğini aşan oransal değişimler olarak sınıflandırmıştır (1997, 35-37).

KLR yaklaşımına göre her bir gösterge analiz edilir ve kabul edilebilir eşik değerleri hesaplanır. Eğer ki herhangi bir gösterge eşik değerini aşarsa 24 ay içerisinde bir krizin olabileceği sinyalinin alınmış olduğu kabul edilir. Geliştirilen bu metodoloji ile alınan kriz sinyaller toplamının kritik değerlere ulaşması sonucu krizlerin gerçekleşme olasılıklarından söz edilebilir.

Chambers ise finansal krizlerin öngörülebilmesi için başlıca 4 öncü göstergeye vurgu yapmaktadır (2004: 18):

- Kriz endeksi oranının artışı: Belirgin dönem aralığında ABD Dolarına karşı ulusal paranın kambiyo kurunun ağırlıklı ortalama devalüasyon oranının, döviz rezervlerindeki değişime oranında artış yaşanması durumudur.
- Kambiyo kurundaki reel değişim: Baz döneme göre kambiyo kurunun değerinin düşmesi bu oranı pozitif, baz döneme göre ulusal paranın değerlenmesi ise bu oranın negatif seyrine neden olur.
- Kredilerde aşırı genişleme yaşanması: Kısa bir zaman süreci içinde banka kredilerinin aşırı olarak büyümesi halinde bankaların kredileri değerlendirme olanağı azalır ve bankanın riskli müşterilerin payı artar. Bu oran arttıkça bankalar olumsuz koşullara karşı daha duyarlı hale gelmektedir.
- Rezerv yetersizliği: Bu durum para arzının döviz rezervlerine karşı yetersiz kalması olarak tanımlanabilir. Merkez bankalarının yabancı para rezervlerinin yetersizliği durumunda döviz talebinin istenen oranda karşılanamaması sonucu ortaya çıkabilecek yabancı para krizlerinin önlenmesi için, likit yükümlülüklerini rezervleriyle finanse etme yeterliliğine sahip olması gerektiği aksi durumda bu durumun bir finansal kriz göstergesi olarak tanımlanabileceği belirtilmiştir.

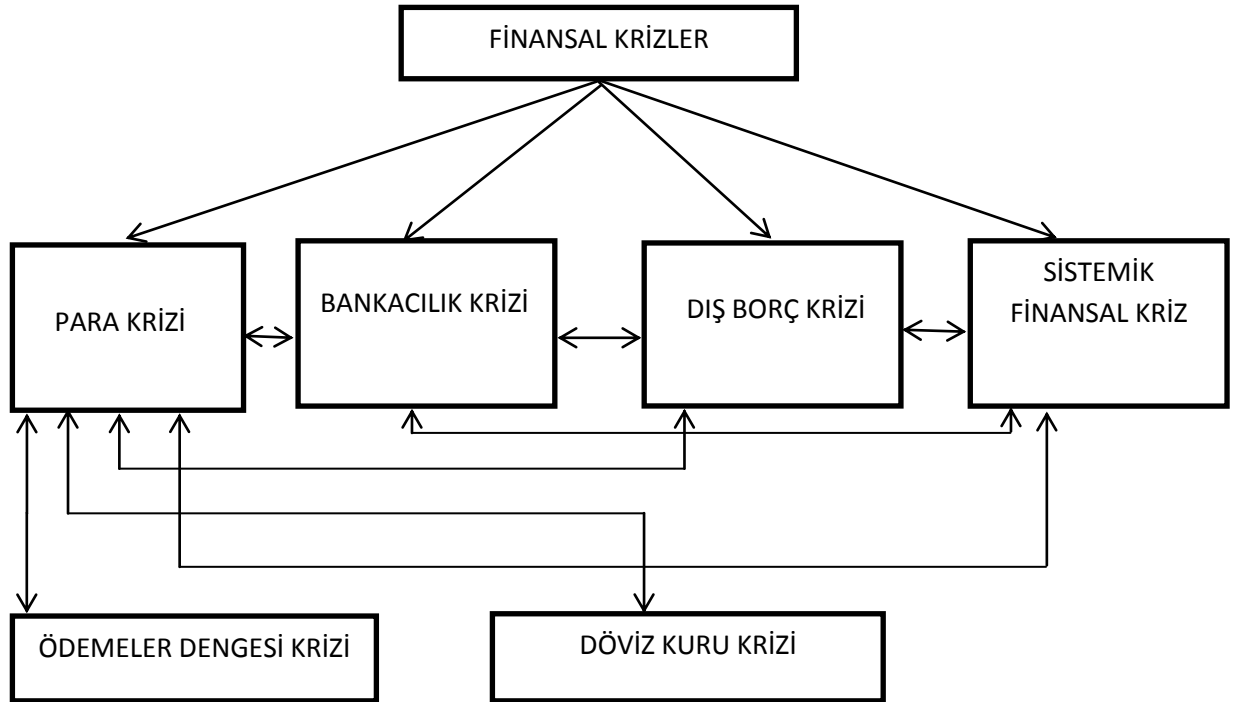
2.2. Finansal Kriz Türleri

Finansal krizler birçok şekilde tasnif edilmekte olup, genel kabul gören yaklaşıma göre özellikle yükselen piyasalarda yaygın olarak görülen finansal krizler ana hatlarıyla;

- Para Krizleri, (Döviz Krizleri)
- Bankacılık Krizleri
- Dış Borç Krizleri
- Sistemik Finansal Krizler

olmak üzere dört grupta incelenir (Sachs, 1998: 243)

Şekil 3. Finansal Krizlerin Sınıflandırılması

Kaynak: Delice, G. 2003. Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20: 57-81.

2.2.1.Para Krizleri

Para krizlerinin (döviz krizleri) temel nedeni merkez bankası döviz rezervinin tükenmesidir. Genelde sabit döviz kuru sisteminde taleplerin ani olarak yabancı para ile şekillendirilen aktiflere geçişi sonucu ortaya çıkar.

Özellikle sabit döviz kuru sistemlerinde piyasa katılımcılarının taleplerini aniden yerel para ile biçimlendirilmiş aktiflerden yabancı paralı aktiflere kaydırmaları sonucu, merkez bankasının döviz rezervlerinin tükenmesi şeklinde ortaya çıkan krizlerdir. Bir ülke parasının üzerindeki spekülasyonla veya şiddetli değer kaybıyla sonuçlanırsa veya merkez bankası büyük miktarlarda rezerv satmak veya faiz oranlarını önemli oranlarda yükseltmek suretiyle parayı korumaya zorlanırsa bir döviz veya para krizi oluşur (Delice, 2003: 59).

Döviz krizleri genelde sabit kura dayalı dezenflasyon programları sonucunda ortaya çıkar. Döviz kuru çıpasına dayanan bu sistemde enflasyon konusunda olumlu gelişme ile birlikte, yerli paranın değer kazanması sonucu, cari işlemler dengesindeki açık büyür. Buna rağmen sabit kurdan çıkamayan ülkeler, ister istemez bir finansal krize sürüklenir (Eren ve Süslü, 2001: 664).

Para krizlerini ödemeler dengesi krizi ve döviz kuru krizi şeklinde ikili bir ayırımı tabi tutmak mümkündür. Sabit kur sistemleri uygulayan ülkelerdeki para krizleri ödemeler dengesi kriz diye adlandırılarak dikkat döviz rezervi azalmalarına çekilirken, esnek kur sistemi uygulanan ülkelerdeki krizlere döviz kuru krizi adı verilerek, dikkat rezerv azalmaları yerine kur değişmelerine çekilmiş bulunmaktadır (Kibritçioğlu, 2001:175).

2.2.2.Dış Borç Krizleri

Dış borç krizleri bir ülkenin kamu ve/veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememe durumu olarak ifade edilmektedir. Özellikle hükümetlerin dış borçların çevrilmesi ve yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle dış borcun yeni ödeme planlarına bağlanması veya yükümlülüklerin ertelenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dış borç krizleri, dış borçlarını düzenli olarak ödemekte olan bir ülkenin

borcunun anapara ve faizlerini ödeyemeyeceğini ilan etmesi durumu olarak da tanımlanabilir (Sachs,1998:244).

2.2.3. Sistemik Krizler

Oktar ve Dalyancı'ya göre finansal piyasaların, etkin bir şekilde işlevlerini yerine getiremeyecek şekilde ciddi bozulmalara maruz kaldığı ve sonucunda da reel ekonomiye büyük ölçekli zarar verdiği durumdur (2010: 5).

2.2.4. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri fiili veya potansiyel banka başarısızlıklarının, bankaların yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemesi durumunda ortaya çıkmaktadır (Işık, Duman ve Korkmaz, 2004: 47). Bu krizler genelde banka bilançolarının kötüleşmesinden, bilanço aktif yapılarının bozulmasından kaynaklanmaktadır. Menkul değerler piyasasındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulması bankacılık krizlerinin temel nedenleri olmaktadır (Eren ve Süslü, 2001:664).

Bankacılık krizi, genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan, banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda meydana gelir. Mevduatlarının kendilerine ödeyemeyeceği olgu ve korkusu nedeniyle mudilerin bir ya da daha fazla bankadan kaçışları veya panikleri durumunda veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı da bu durumu desteklemektedir (Yay ve diğerleri, 2001: 21).

Bankacılık krizleri genellikle kötü kredi politikalarıyla bağlantılıdır. Bu kötü kredi politikalarına; kötü veya agresif banka yönetimi, yolsuzluk, politik baskıların yanında özel bankalarda patron baskısı neden olmaktadır. Banka krizinin beş aşaması vardır; başlama aşaması, yerleşme aşaması, ilk yardım aşaması, kurtarılacak bankaların seçimi yani sermaye aktarılması aşaması, reform ve suçlunun tayini aşamasıdır (Parasız, 2000: 42).

2.2.4.1. Bankacılık Krizlerine Temel Yaklaşımlar

Bankacılık sektörü ülkelerin ve piyasaların ekonomik hedeflerinin tutturulması, başarı ve istikrar amaçlarının gerçekleşmesi için kullanılan en önemli araçlardandır. Sektör kısa, orta ve uzun vadeli planların uygulanması açısından taşıdığı önem nedeniyle ülke ekonomilerinin vazgeçemeyeceği niteliklere sahiptir.

Bankalar, fon kaynaklarının arz ve talep edenler arasındaki aktarımı sürecinde sistemde yaşanan en ufak olumsuzluklardan dahi etkilenmektedirler, bu durum bankaların bünyelerinde bulunan sermaye birikimlerinin büyüklüklerinden kaynaklanmakta, talep ve arz dengesizliklerinde ise varlık veya kaynak dengelerini doğru ayarlayamamalarından kaynaklanmaktadır.

1980 yılından bu yana, IMF üyesi ülkelerin % 75'i belirgin biçimde bankacılık sektörlerinde problemler yaşamıştır. Bankacılık krizleri daha çok gelişmekte olan ülkelere görülmekte ve çoğunlukla bir ikiz kriz durumu olarak karşımıza çıkmaktadır (IMF, 2004: 7).

Bankacılık krizlerini diğer krizlerden ayırt eden unsurlar ve temel göstergeleri:

- Ödenmemiş borçların toplam varlıklara oranının en az % 10 olması,
- Kurtarma operasyonunun maliyetinin GSYH'nın % 2'sini geçmesi,
- Banka problemlerinin büyük ölçekte banka millileştirilmeleri ile sonuçlanması,
- Mevduat dondurma, banka tatillerinin sürdürülmesi, genelleştirilmiş mevduat garantisi getirilmesi gibi acil önlemlerin ortaya çıkması olarak görülmüştür (Demirgüç-Kunt ve Detragiache, 1997: 12).

Bir kriz anında, bankaların likidite sorunu sistem veya diğer bankalar tarafından çözümlerse kriz büyümmez. Aksi durumda, tüm bankalar müşterilerin yoğun biçimde mevduat hesaplarından para çekme talepleri ile karşılaşır. Toplumda oluşan güvensizlik nedeniyle ortaya çıkan toplu talepleri karşılayabilmek için, bankalar mal varlıklarını satışa çıkartırlar ancak denge fiyatı oluşmayacağından, varlıklarını gerçek değerlerinin altında satarak

müşterilerinin taleplerini karşılamaya çalışırlar. Bu işlem sonrasında ortada kalan tasarruflar güvenilir olan başka bankalara veya piyasalara yönlendirilir. Ancak ekonomideki tüm bankalara güvensizlik oluşmuş ise, bu fonların nakde yönelmesi beklenir. Bu aşamada genelde üç eylem söz konusu olur. Tasarruflar, güvenli görülen kamu menkul değerlerine kayar, döviz şeklinde tutulur, ya da yurtdışındaki bankalara kayabilir. Merkez bankası müdahalesi yetersiz kalırsa pek çok küçük ve orta ölçekli banka iflas eder. Ayakta kalabilen bankalar da bundan olumsuz etkilenir. Çünkü faiz oranlarının aşırı artması ekonomideki borç-alacak dengesini ve beraberinde bankaların kredi portföylerini bozacaktır. Eğer tasarruflar için bir mevduat sigortası söz konusu ise, bu kaçış olmayacaktır. Ancak Türkiye örneğinde olduğu gibi, buradaki zarar, eğer mevduat sigortaları özel sigorta kuruluşlarına yaptırılmamış ise kamusallaşacak, kârlar ise özelde kalmaya devam edecektir (Cihangir, 2005: 102).

2.2.4.2. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankacılık krizlerinin birçok nedeni vardır. Ancak bankaların birçoğunu ya da tüm sistemi zor duruma sokacak krizleri kesin bir sınıflandırmaya tabi tutmak zordur. Krizler finansal sistemin bütünündeki yapısal bozukluklardan kaynaklanacağı gibi birkaç banka ile başlayarak sistemin bütününe de sirayet edebilir.

Yıldırta, bankacılık krizlerine yol açan banka iflaslarının dört temel nedenini aşağıda sınıflandırarak açıklamıştır (2006: 100):

- Makroekonomik şoklar; faiz oranlarındaki ani yükselişler kısa süreli borçları uzun süreli krediye çeviren kurumları cezalandırmıştır. Ekonomik yavaşlama ve ekonomik faaliyetlerin gerilemesi bankalar üzerinde kuvvetli bir olumsuz etkiye sahip olmuştur.
- Finansal gelişmelere paralel olarak artan riskli faaliyetler; özellikle yasal düzenlemelerin gevşetilmesi önemli bir etken olmuştur.
- Bankaların kendi aralarında ve diğer finans kuruluşlarıyla rekabetin artması.
- Kötü yönetim ve suiistimal.

Türk bankacılık sektörünü etkileyen kriz nedenlerinden biri de dış piyasalarda gerçekleşen ani ve büyük faiz dalgalanmalarıdır, bu durum piyasalar arası faiz oranı dengesizliğine yol açmakta, ani faiz artışları GOÜ'lerde finansman maliyetlerini yükselterek piyasaların ihtiyacı olan yabancı sermaye akımlarını kısıtlamaktadır. Enflasyon ve büyüme oranları da kredi riskini etkilemekte ve krizlerin erken göstergeleri olarak kabul edilmektedir.

Ekonominin genel yapısından ve sistemdeki aksaklıklardan, yani sektörün kendi bünyesindeki bozukluklardan dolayı ortaya çıkan bankacılık krizlerini hazırlayan faktörler İpeker tarafından, makroekonomik ve mikroekonomik nedenler olarak ikiye ayrılarak aşağıda sunulmuştur (2002,50) :

Makroekonomik nedenler:

- Makroekonomik dengelerin sürdürülemez şekilde bozulması
- Yüksek cari işlemler açığı ve dışsal ticari şoklar
- Uluslararası faiz oranlarındaki değişkenlik
- Reel döviz kurlarının aşırı değerlenmesi
- Büyüme ve enflasyon oranları değişkenliği
- Uluslararası rezervler ve sermaye hareketlerinin değişkenliği
- Ekonomide yaşanan durgunluk
- Aktif fiyatlarındaki dalgalanmalar
- Siyasi istikrarsızlık

Mikroekonomik nedenler:

- Banka bilançolarında vade ve döviz cinsi uyumsuzlukları
- Kredi hacminin hızlı büyümesi
- Kredi, piyasa ve operasyonel risklerin realizasyonu
- Dolaylı kredi kullanımları ve kredi yoğunlaşmaları
- Yetersiz iç kontrol ve risk yönetim sistemleri
- Bilgi asimetrisi

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS, 1999: 15) banka yeniden yapılandırmalarına yönelik yaptığı çalışmada bankacılık kriz nedenlerine makroekonomik ve mikroekonomik nedenler ile birlikte üçüncü olarak sistem ve yapısal sorunlardan doğan nedenleri eklemiştir.

Sektörde bulunan yüksek kamu payının etkin ve rekabetçi bir faaliyet ortamını engellemesi, kamu finansmanına yoğunlaşan bankaların kredi analizlerinde yetersiz kalması, menkul kıymet piyasalarının gelişmemesi, yasal düzenlemeler ve denetim yapısının yetersiz kalması gibi faktörlerin sistem ve yapısal sorunlar ile bankacılık krizlerine neden olabileceği saptanmıştır.

2.2.4.3. Bankacılık Krizlerine Karşı Alınabilecek Önlemler

Kriz sırasında alınacak ilk önlem krizin yayılmasını durdurmak ve sisteme olan güveni yeniden tesis etmektir. Krizin sistemin tamamına yayılması önlendikten sonra da krizi yaşayan bankaları yeniden yapılandırarak sisteme kazandırmak gerekmektedir (Günel, 2001: 59).

Goldstein ve Turner, bankacılık krizlerine karşı sistemi güçlendirmek için:

- Oynaklığı azaltmak ya da onunla yaşamak
- Kredi patlamalarına, varlık fiyatlarında çöküşe ve özel sermaye akımlarındaki ani dalgalanmalara karşı savunma yapmak
- Likidite/vade/para uyumsuzluklarını azaltmak
- Finansal serbestleşmeye daha iyi hazırlanmak
- Hükümet müdahalelerini ve ilişkili kredilendirmeyi azaltmak
- Muhasebe, kamuya açıklama ve yasal çerçeveyi güçlendirmek
- Kambiyo sisteminin olumsuz etkisini önlemek

stratejilerini sunmuşlardır(1996: 32-56).

Günel ise krizi önlemeye yönelik başlıca araçları :

- Son kredi verme mercii olarak Merkez Bankası'nın devreye girmesi ve zorda kalan bankalara reeskont penceresi veya açık piyasa işlemleri yoluyla kredi vermesi,
- Mevduat Sigorta Sistemi çerçevesinde mevduatların sigortalanması yoluyla sisteme olan güven sağlanması,
- Bankaların sağlamlığını ve güvenilirliğini artırıcı faaliyetlerine ilişkin bilgilerin kamuoyuna ulaşmasını sağlayacak, kısacası sistemin güvenilir olmasını ve sağlıklı işlemlerini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması,
- Erken uyarı sistemlerinin kurulması,
- Bankaların denetimi ve derecelendirilmesi,
- Sermaye hareketlerindeki ani giriş- çıkışların kontrol altına alınması,
- Bankacılık kesimine yönelik yapılan tüm düzenleme ve kamu desteği sürecinin şeffaf olması için gerekli hassasiyetin gösterilmesi,

olarak sıralamıştır (2001: 59).

2.2.4.4. Krizlerin Ardından Uygulanan Yeniden Yapılandırma Süreçleri

Yaşanan bankacılık krizlerinin ardından bankacılık sisteminde yaşanan sorunların saptanması ve tekrarlanmasının engellenmesi açısından yeniden yapılandırma programları uygulanmaktadır. Uygulanan bu düzenlemeler ile bankacılık sektörüne olan güvenin tekrar sağlanarak sektörün iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Kriz yönetimi için uygulanacak olan yeniden yapılanma süreci piyasaların ve sektörün içinde bulunduğu şartlara göre hazırlanmaktadır.

Bankacılık sektöründe uygulanan yeniden yapılandırma stratejisi, aşağıdaki ekonomik amaçlara yönelik olarak belirlenmektedir (Lindgren vd. 1999: 29)

- Finansal sistemin yeniden sağlıklı bir şekilde çalışmasını sağlayarak, fonların etkin dağılımını gerçekleştirmek.

- Etkin bir teşvik sistemi oluşturarak, banka sahipleri ve yöneticileri, mevduat sahipleri, kredi alanlar, yeniden yapılandırma ve denetleme sürecine katılan kamu görevlilerinin de içerisinde bulunduğu piyasa aktörlerinin mümkün olduğunca ahlaki tehlikeden kaçınmalarını sağlamak.
- Yeniden yapılandırma sürecini etkin bir şekilde yöneterek, bu sürecin kamuya olan maliyetini en aza indirmek ve sorumlulukları paylaşmak.

Dzoibek yaptığı sınıflandırmada kriz ardından banka yeniden yapılandırma araçlarını, finansal, operasyonel ve yapısal olarak üç kademe de incelemiştir(1998: 9).

- Finansal araçlar ile bankalara acil finansman desteği sağlanması gerekliliği vurgulanarak merkez bankasının sağlayacağı likidite destekleri ile tahvil, ödenek veya borçlanma imkânları devletin banka sermayelerini güçlendirmesi ve mevduata devlet garantisinin sağlanması amaçlanmaktadır.
- Operasyonel araçlar ile bankaların çağdaş bankacılık ve uluslararası rekabetin gereklerine göre sermaye yapılarını güçlendirerek verimli ve etkin personel, şube yapılanması ve yönetim anlayışı ile yapılandırılmaları ve eşleştirme tekniği ile zayıf bankaların güçlü bankalar ile birleştirilerek yüksek deneyim ve doğru bilgiye ulaşarak kaynaklarının değerlendirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.
- Yapısal araçlar ile finansal sektör problemlerinin altında yatan nedenlerin giderilmesi, sektörde serbest rekabetin oluşması ve finansal sistemin sağlamlaştırılmasını hedeflemektedir. Bu amaçla, tasfiye, birleşme, bankacılık sektörünün iyi işlemeyen kısımlarına yönelik ve uluslararası finansal kurumların yurtiçinde yatırım yapmalarını teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

2.2.4.5. Bankacılık Krizlerinin Maliyeti

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir kriz toplumun hemen her kesimini etkilemektedir. Tasarruflarının tamamını veya bir kısmını kaybeden mevduat sahipleri ile hisselerini kaybeden banka sahipleri ve hissedarlar bankacılık krizinden doğrudan etkilenen kesimlerin başında gelmektedir. Finansman konusunda bankalara bağlı olanlar yeni kaynak yaratımında zorlanabilirler ve nihayet banka kurtarma ve geçici kamusallaştırma operasyonları nedeniyle vergi ödeyenler ağır bir yük altında kalırlar (Esen, 2005: 2).

Bankacılık krizlerinin maliyetinden söz edilince akla ilk olarak krizin kamu maliyesine olan yükü gelmektedir. Ancak bu vergi ödeyenlerden, banka ortaklarına ve mevduat sahiplerine bir servet transferi olarak da yorumlanabilir. Bu tür bir maliyet, bankacılık sistemini yeniden yapılandırma harcamalarını, mevduat sahiplerine yapılan ödemeleri, bankalara verilen sermaye desteği ve aktif yönetimi amacıyla yapılan harcamaları içerir (Esen, 2005: 3).

Bankacılık krizleri döviz krizleriyle birlikte ortaya çıktığında, sadece bankacılık krizlerinin yarattığı maliyetlerden çok daha fazla maliyete neden olabilmektedir. Döviz kurundan kaynaklanan krizler sıkı para politikası gerektirir. Bu politikanın getirdiği sonuçlar ise doğrudan büyük üretim kayıplarına neden olmakta ayrıca yabancı döviz baskısından dolayı bankaların kayıplarının artmasına, dolayısıyla üretimde de azalışlara yol açabilmektedir (Altıntaş, 2004: 49).

Bankacılık sektörünün krize girmesinin ekonomiye maliyeti, bankaların işlevini yerine getirememesidir. Bu işlevin yerin getirilememesi de ekonominin genelini etkilemektedir. Bu krizlerde banka sermayeleri yok olabilmekte ve bankaların müşterilerine verdikleri kredilerin geri dönmeme riski bulunmaktadır. Ekonomide yaşanan diğer bütün olumsuzluklar gibi bankacılık krizinin maliyetleri de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek olduğu söylenebilir. Bunun nedeni her ülkenin ekonomik ve finansal yapısının farklı olmasıdır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde döviz en çok

kullanılan yatırım aracı olduğu için döviz krizleri ve bankacılık krizleri bir sarmal niteliğindedir¹¹.

Bankacılık krizleri konusunda ortaya çıkan maliyetlerin ülkelere göre karşılaştırılmasında, krizin kısa sürede önlenmesi konusundaki uygulamaların maliyeti dikkate alınmaktadır. Bu tür maliyetler finansal boyuttadır ve söz konusu maliyetin hesaplanmasında, vergi mükelleflerinden bankanın hissedarlarına doğru ortaya çıkan gelir transferinin neden olduğu maliyetler de dikkate alınmaktadır. Daha sonra bankacılık krizlerinin sürdüğü dönem boyunca üretimin, genel üretim trendinden ne derece kayba uğradığı veya sapma gösterdiği ortaya konabilmektedir. Hesaplama daha çok krizin neden olduğu üretim kayıplarından ziyade bankacılık krizlerinin neden olduğu üretim kayıpları esas alınmaktadır. Bankacılık krizleri büyük bir çoğunlukla ekonomik konjonktürün daralmasından da kaynaklanabilmektedir. Bankacılık krizleri süresince genel ekonomik dengeye göre tahmin edilen üretimdeki azalış ortaya konabilir ve krizin nedeni olarak da değerlendirilebilir. Bu amaçla kriz döneminde ortaya çıkan üretim kayıplarının kaynağının tek başına bankacılık sektörün olup olmadığı, varsa diğer faktörlerin araştırılarak analiz edilmesi gerekmektedir (Altıntaş, 2004: 49).

¹¹http://www.kto.org.tr/d/file/turkbanka_rapor.pdf

BÖLÜM III.

21 ŞUBAT 2001 BANKACILIK KRİZİNİN GELİŞİMİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KÂRLILIK YAPISINA ETKİSİ

3.1. 2001 Şubat Krizi Sürecinde Genel Ekonomik Görünüm

Sermaye hareketleri, uygulanmaya başlayan finansal serbestleşme politikalarının bir sonucu olarak, üzerlerindeki baskı ve kontrollerin kaldırılması, bilgi teknolojilerinin gelişimi ve artan talep nedeniyle küresel bazda gelişim göstermiştir. Yeni finansal araçlar ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler bu gelişimi arttırmış ve ürünlerin dünya çapında alışverişine imkân tanımıştır. Ancak bu gelişmelere entegrasyon çabası içinde olan piyasa ve sistemler beklenmeyen sorunlarla yüz yüze gelmişlerdir. Kambiyo farkları beraberinde kur ve döviz risklerini getirmiş, GOÜ'lerin kendi ekonomik politikalarını üretebilme olanaklarını daraltmış ve böylelikle kendi gelişimleri ve büyümeleri için gereken araç ve amaçlarını özgürce belirleme imkânlarını kısıtlamıştır.

Ülkemizde özellikle 1990'lı yıllarla birlikte sık aralıklarla yaşanan seçim ekonomileri ve siyasi istikrarsızlıklar, makroekonomik istikrarı yeniden oluşturabilmek yerine spekülasyon faaliyetlerin ön plana çıktığı, reel ekonomiden uzak, kısa vadeli sermaye girişlerine dayanan, kısa süreli ve yapay büyümeler üzerine kurulu politikaları öne çıkartmıştır (Yeldan, 2001: 160).

Türkiye ekonomisi kırılan ekonomik yapı üzerine inşa edilen finansal derinleşme sonucu 1990'lı yıllardan itibaren sıklaşan aralıklarla ekonomik krizler ile karşı karşıya kalmıştır. Dışsal faktörler ile birlikte, yaşanan bu krizlerin nedeni sürdürülemez iç borç dinamiğinin oluşması ve başta kamu bankaları olmak üzere finansal sistemdeki sağlıklı yapı ile birlikte diğer yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olmasıdır (Karaçor, 2006: 386).

Bu sağlıklı yapı istikrarsız bir ekonomi yaratmış ve bunun neticesine uygulanan politika aksaklıkları da ortaya çıkınca kriz kaçınılmaz duruma gelmiştir. Uygulanan son

istikrar programı da bu akıbeti değiştirememiştir. 1999 yılının başında yapılan genel seçimler sonucuna DSP-MHP-ANAP hkmeti kurulmuş, piyasalar seçim belirsizliğinin ardından cl bir koalisyon hkmetinin sağlayabileceği kadar güven ortamına girmiştir.

1999 yılının Haziran ayında 4389 Sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bankacılık sisteminin düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesinin uluslararası kriterlere ve Avrupa Birliği normlarına uyum sağlaması amacı ile aşağıdaki düzenlemeler bu yasa ve çıkartılan ek düzenlemeler ile sağlanmaya çalışılmıştır (TBB, 2001: 5).

4389 sayılı yasa ve bu çerçevede yapılan diğer düzenlemeler ile:

- Bankaların mali bünyelerinin gclendirilebilmesi amacıyla asgari sermaye miktarları artırılmış,
- Bankaların sermaye yeterliliğinin llmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslarda değişikliğe gidilmiş,
- Banka kredileri için genel karşılık ayrılmasına başlanmış,
- Tahsilinde gclk yaşanan krediler için ayrılacak özel karşılıklarla ilgili düzenlemeler yapılmış,
- Mali bünyesi bozulan bankalar hakkında alınacak tedbirler detaylı olarak belirlenmiş,
- Banka kaynaklarını istismar eden banka sahipleri ile kanuna aykırı işlemlerde bulunan yöneticilerin cezai ve şahsi sorumlulukları açıkça hüküm altına alınmış ve bunlara ilişkin cezalara caydırıcı nitelik kazandırılmış,
- İdari para cezası uygulaması getirilmiştir.

IMF ile görüşmeler başlamış ve uygulanmakta olan Yakın İzleme Anlaşması'nın mali destekli bir Stand-By Anlaşması'na dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, 2000-2002 dönemini kapsayacak olan bir enflasyonu düşürme programı uygulanması kararlaştırılmıştır (Gnal, 2012: 370).

2000 yılına IMF Stand-By anlaşmasının desteğinde yeni bir ekonomik programla girilmiştir. Bu programın 3 temel görevi:

- 1- Bütçe ve bütçe dışındaki kamu kesiminde mali disiplinin sağlanması,
- 2- Önceden belirlenmiş, düşük seviyede seyreden sabit kur uygulamasıyla döviz kurlarının belirlenmesi,
- 3- Yapısal reformların yapılması ve özelleştirmenin hızlandırılmasıdır.

Bu çerçevenin temel amacı enflasyonun düşürülmesi ve sürdürülebilir bir büyüme oranının sağlanması olarak belirlenmiştir¹².

Programın kamuoyuna duyurulmasından hemen önce, 1999 yılının son aylarında, başta bütçe açığındaki büyümeyi sınırlandıran bir bütçe kanunu olmak üzere, başlıca yapısal sorunların çözümüne yönelik olarak önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1999 yılının Haziran ayında mevduat güvencesi sınırlandırılmasına karar verilmiş; güvencenin vadesi 2000 yılında dolan mevduatlar için 100 milyar TL, 2001 yılında dolanlar için 50 milyar TL ve 2002 yılında dolanlar için de Avrupa Birliği normlarında olacağı açıklanmıştır (TBB, 2001: 1-2).

2000 yılına girilirken, ülkenin ekonomik performansını etkileyen kararlara ek olarak, bankacılık sistemini doğrudan ilgilendiren çok önemli kararlar alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. Aralık ayında bankalar kanununda ikinci kez önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi, denetim sonuçlarının karara bağlanması ve bankaların faaliyetlerinin sona erdirilmesi ile ilgili kararların alınması ve uygulanması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu adında idari ve mali özerkliğe sahip yeni bir otorite kurulmuştur (TBB, 2001: 9-10).

¹² <http://www.mahfiegilmez.com>

Yeni başlayan program, ekonomiyi başta olumlu bir görünüme kavuşturmuş, enflasyon artışında ve faiz oranlarında düşüş görülmüştür, bu dönemde dış ticaret açığı artmış olsa da sermaye girişleri, ödemeler dengesindeki bu boşluğu doldurabilmiştir.

Türkiye ekonomisi 1999 yılında gerçekleşen hızlı daralmanın ardından 2000 yılında yeniden hızlı bir canlanma göstermiştir. Yıllık bazda gayrisafi milli hâsıla (milli gelir) cari fiyatlarla % 61 oranında, sabit fiyatlarla yüzde 6,1 oranında büyümüştür. Dolar bazında milli gelir % 4 oranında artarak 194,9 milyar dolara, kişi başına gelir ise % 3,8 artışla 2.986 dolara yükselmiştir (TBB, 2001: 12).

Enflasyonla mücadele ve yapısal reform programının en önemli hedefi olan enflasyon, 2000 yılı sonunda tüketici fiyatlarında % 39'a, toptan eşyada ise % 32'ye yavaşlamıştır. Program hedefinin oldukça gerisinde kalınmasına rağmen, bu rakamlar yılsonu itibariyle son 14 yılın en düşük düzeylerini ifade etmektedir (Keskin, 2001:8).

Temel makro büyüklükler dikkate alındığında ve 1999 yılı ile karşılaştırıldığında, 2000 yılı başında Türkiye ekonomisinin performansının önemli ölçüde iyileştiği gözlenmektedir. Bir önceki yıl yaşanan hızlı daralmanın ardından, ekonomik faaliyet kısa sürede genişlemiş; üretim ve gelir reel olarak artmıştır. Tüketim ve özellikle sabit sermaye yatırımları yeniden hızla genişlemiştir. Enflasyon önemli ölçüde düşmüş, kamu kesimi borçlanma gereksinimi azalmıştır. İşsizlik yavaş da olsa gerilemiştir. Reel faiz oranları, özellikle yılın ilk yarısında hızla düşmüştür. Ancak diğer taraftan, mali sistemin gayrisafi milli hasılaya (milli gelir) oranı düşmüştür. İhracat azalmış, ithalat ise çok hızlı artmıştır; dış ticaret açığı büyümüş ve cari işlemler dengesi rekor düzeyde açık vermiştir (Keskin, 2001: 7).

1999 yılının Haziran ayında yürürlüğe giren 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi, idarî ve malî özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devredilmiştir (BDDK, 2009: 2).

Bu dönemde Türk Bankacılık Sistemi, özkaynak yetersizliği, küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı, piyasa gereklerine uygun çalışmayan kamu bankalarının sistem içindeki payı, zayıf aktif kalitesi, piyasa risklerine aşırı duyarlılık ve kırılganlık, yetersiz iç kontrol, risk ve kurumsal yönetim ve saydamlık ve piyasa disiplini eksikliği gibi yapısal zayıflıklarla karşı karşıya kalmıştır (BDDK, 2009: 2).

Kriz dönemi öncesinde bankacılık sektörünün yapısına bakıldığında holding bankacılığı sisteminin yaygın olduğu görülmektedir. Aktif ve özkaynak büyüklüğü açısından yetersiz ve düşük aktif kalitesine sahip bir sektörden bahsedilebilir. Bankaların aktif büyüklüklerine göre dağılımlarına bakıldığında ise;

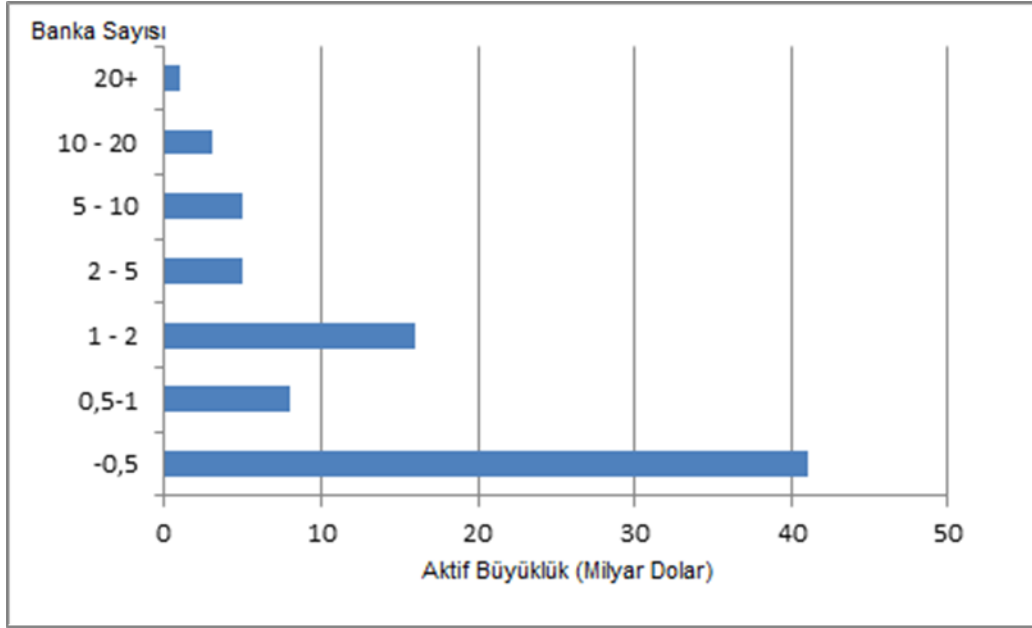
Tablo 2. 2000 Yılı Toplam Aktif Büyüklüğüne Göre Banka Sayısı (Milyar Dolar)

Milyar Dolar	0-0,5	0,5-1	1-2	2-5	5-10	10-20	20+
Ticaret bankaları	25	8	15	4	5	3	1
Kamusal sermayeli					2	1	1
Özel sermayeli	8	5	8	2	3	2	
Fon'daki bankalar	3	1	6	1			
Yabancı sermayeli	14	2	1	1			
Kal. ve yat. bankaları	16		1	1			
Sektör	41	8	16	5	5	3	1

Kaynak: *Bankalarımız Kitabı 2000*. 2001. Türkiye Bankalar Birliği, s:36.

Tablo 2’de görüldüğü üzere, gruplar bazında dağılım incelendiğinde kamusal sermayeli bankaların aktif büyüklüklerine sadece birkaç özel sermayeli banka yaklaşabilmiş olup, bu bankaların büyük bir kısmı ise 2 milyar doların altında aktif büyüklüğüne sahiptir.

Şekil 4. Sektör Toplamı Verilerine Göre Aktif Büyüklüklerine Göre Bankaların Dağılımı

Kaynak: *Bankalarımız Kitabı 2000*. 2001. Türkiye Bankalar Birliği, s:36.

Şekil 4’te görüldüğü gibi 2000 yılında 20 milyar dolar aktif büyüklüğünü aşabilen tek bir banka bulunurken, bankaların çok büyük bir bölümünün 500 milyon doların altında aktif büyüklüğüne sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 3. 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi Öncesi 3 Yıllık TBS Kârlılık Performansı

	Ortalama Aktif Kârlılığı			Ortalama Özkaynak Kârlılığı		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Ticaret bankaları	2,1	-0,8	-3,2	36,4	-20,8	-90,8
Kamusal sermayeli	0,7	1,2	-0,5	16,2	38,1	-18,6
Özel sermayeli	4,7	4,4	1,1	60,9	52,0	11,5
Fon’daki bankalar	-72,7	-88,9	-47,6	-234,8	-166,4	-123,7
Yabancı sermayeli	6,0	6,8	0,7	90,2	101,3	10,1
Kal. ve yat. bankaları	5,8	6,0	4,8	47,5	46,8	29
Toplam	2,3	-0,5	-2,8	37,5	-10,9	-68,4

Kaynak: *Bankalarımız Kitabı 2000*. 2001. Türkiye Bankalar Birliği, s:45.

Kârlılık performansında 1996 yılından sonra başlayan kötüleşme, TMSF'ye devrolan bankalar tarafından açıklanan zararlar nedeniyle hızlanarak sürmüştür. 1996-2000 yılları arasında özel sermayeli ticari bankaların ortalama aktif kârlılığı % 4,4'ten % 1,1'e, ortalama özkaynak kârlılığı ise % 52'den % 11,5'e düşmüştür (TBB, 2001: 11)

Tablo 4. Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (Yüzde)

	1990	1995	1997	1998	1999	2000
İlk beş banka						
T. aktif	54	48	44	44	46	48
T. mevduat	59	53	47	49	50	51
T. krediler	57	50	46	40	42	42
İlk on banka						
T. aktif	75	71	67	68	68	69
T. mevduat	85	73	70	73	69	72
T. krediler	78	75	72	73	73	71

Kaynak: *Bankalarımız Kitabı 2000*. 2001. Türkiye Bankalar Birliği, s:36.

Sektöre ait yoğunlaşma verilerine bakıldığında ise 1999 yılı sonunda 81 bankanın yer aldığı sektörde, ilk on bankanın sektörün aktif büyüklüğünün % 68'ine, toplam mevduatın % 69'una ve toplam kredilerin % 73'üne sahip olduğu görülmüştür.

Krizin nedenlerinin araştırılması sürecinde, bankalara ait finansal tablo verileri ile birlikte, sektörün sorunları incelendiğinde bankacılık sektörünün mali aracılık fonksiyonunu yeterince yerine getiremediği saptanmıştır.

BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı gelişim raporunda kriz öncesinde bankacılık sektörünün mali aracılık fonksiyonunu etkin bir biçimde yerine getirememesinde aşağıdaki nedenler saptanmıştır (2001: 6):

- Makroekonomik istikrarsızlık,
- Yüksek kamu kesimi açıkları,
- Kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri,
- Risk algılama ve yönetiminin zayıflaması.

Gelişmekte olan ülkelerde son dönemdeki finansal krizler öncesinde göze çarpan önemli bir gelişme, özel yabancı fon girişindeki hızlı artıştır ve bunun çoğunluğu borçlanma şeklinde olmaktadır. Türkiye'ye 2000 yılındaki hızlı dış kaynak girişinin hemen tümü borçlanma şeklinde olmuştur (Uygur, 2001: 18).

3.1.1. 22 Kasım 2000 Finansal Krizi

Uygulanan yeni IMF programı, halkın tepkisi, hükümetin programı sahiplenmez görünümü ve sorumluluğun neredeyse sadece bürokratlara terkedilmiş görünüyor olması, yabancı finans çevrelerince dile getirilmiş, ayrıca ülkemiz bankalarının şeffaflıktan yoksun olmaları, bankacılık kesiminde eksik bilgilenmenin kaynaklarından biri olarak krizin oluşumunu hazırlamıştır (Yay vd. 2001: 46-47).

25 Nisan 2000 tarihinde S&P Türkiye'nin ülke notunu B'den B+ 'ya yükseltmiştir. Kasım ayının başına kadar piyasaların kavuştuğu olumlu görünüm de devam etmiştir. Bu dönemde bankalar yılsonu yaklaşmaya başladığı için açık pozisyonlarını kapatmaya başlamış, bu durum döviz talebini arttırarak kurları arttırmış, ancak periyodik olarak yaşanan bu durum oldukça normal görülmüştür. Ancak 4389 sayılı yeni Bankacılık Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle bankaların vergi erteleme olanakları kaldırılmış ve geçmiş yıllardan kalan borçların da ilgili dönem içerisinde ödenmesi zorunluluğu getirilmiştir. Bu durum bankaları ani bir panik içine sokarak likiditelerini arttırmaya yöneltmiş, likidite talebi artışı ise faizlerin hızlı bir şekilde yükselmesine neden olmuştur. Bir başka gelişme de bazı bankaların TMSF'ye devredilecekleri spekülasyonlarının ortaya

çıkması sonucu bankaların birbirlerine olan kredi hatlarını iptal etmeleri ya da en düşük düzeye indirmeleri sonucu ek bir likidite daralması yaşatmasıdır.

Ancak temel neden sadece likidite talebindeki ani ve olağanüstü artış olmayıp, piyasaların nakit talebine cevap veremeyişi de bu krizi tetiklemiştir. Bu olumsuzluklarla birlikte yabancı yatırımcıların, ülke riskinden kaçınarak Türk Lirası yatırımlarını dövize dönüştürerek piyasaları terk etmeleri de döviz taleplerindeki ani artışın nedenleri arasındadır.

2000 yılı Kasım ayından itibaren, likidite açığı bulunan özel bankalar ile kamu bankalarının sorunları piyasalarda spekülasyonlara neden olmuş ve IMF programının sürdürülebilirliği sorgulanmaya başlanmıştır. Kasım ayının ikinci yarısında kısa vadeli faizlerde yaşanan sıçrama ile eşzamanlı olarak tahvil-bono ve hisse senedi fiyatları keskin bir biçimde düşmüştür. Bu dönemde, fonlama imkânları daralan bazı bankaların, yükümlülüklerini yerine getirmek üzere yoğun menkul kıymet satışına başlaması, bu kâğıtların ikincil piyasadaki arzının artmasına ve dolayısıyla değerinin daha da düşmesine neden olmuştur (BDDK, 2009: 4).

22 Kasım 2000 günü bankalararası gecelik borçlanma oranı %873 ile dönemin en yüksek seviyesine ulaşmış, borsa 2 gün içinde % 12 değer kaybetmiş Merkez Bankası 1,5 milyar dolarlık döviz satmıştır. Repo ihalesi ile piyasaya 380 trilyon TL, daha sonra ise 1,5 katrilyon TL verilmiştir. Kriz, Kasım ayından sonra da devam etmiş 4 Aralık günü gecelik faizler % 2000 olmuştur. Borsa tarihi bir düşüş yaşayarak 7.329 puandan kapanmıştır. IMF ile yapılan anlaşma sonucu 7,5 milyar dolarlık ek rezerv kolaylığı piyasaları yatıştırmış ancak Merkez Bankası bu dönemde 6 milyar dolarlık döviz satmak durumunda kalmıştır (Asomedy, 2001: 39-57).

Bu kriz sürecinde bankalararası piyasada gecelik borçlanma basit faizi yaklaşık üç kat artarak ortalama %110,8'e, en yüksek %210'a yükselmiştir. Bu dönemde bankalararası piyasada ortalama faiz önceki aylara göre yükseliş eğiliminde olmakla beraber 15 Kasım tarihinde ortalama gecelik faiz %81.45 olmuştur, daha önceki aylarda böyle bir yükseliş

görülmemiştir. Ağustos, Eylül ve Ekim aylarının 15'inde gecelik faiz sırasıyla %37,3, 44,5 ve 38,5 olarak gözlemlenmiştir (Uygur, 2001: 6).

Aynı dönemde Türk Bankalarının yabancı kaynaklı kredi alma imkânı yasal düzenlemelerle kaldırılacağı spekülasyonu ile birlikte Demirbank uluslararası sendikasyon kredilerinden istediği miktarda kaynak yaratamamış, sahip olduğu DİBS portföyünü yurtiçinden finanse etmeye yönelmiş ancak iki yerli bankadan alması planlanan kredileri kesilerek likidite ihtiyacının büyümesi ile yükümlülüklerini karşılayamayarak TMSF'ye devrolmuştur¹³.

Krizin ardından ülke ekonomisinin kötüye gidişini durdurmak amacıyla literatüre 6 Aralık 2000 Kararları olarak geçen, mevduat güvencesinin aynı koşullarda devam ettirilmesi ve yabancı bankaların Türk bankalarına verdiği kredilere devlet güvencesi verilerek iç ve dış finansmanın güven ortamına alınması, enflasyon ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi için alınan önlem ve limit politikalarının sürdürülmesi, cari açık ile mücadele ve özelleştirme faaliyetlerinin hızlandırılması gibi önlemler alınmıştır.

İktisatçılar Kasım krizini bir likidite krizi olarak yorumlamışlardır. Hükümetin yapısal reformlarda geç kalmasının yarattığı olumsuzluklar krizde önemli ölçüde etkili olmuştur. Bazı iktisatçılar da krize, döviz kuru çıpasına dayalı IMF programının neden olduğunu belirtmişlerdir (Asomedya, 2001: 14).

Hükümetin kararlı tutumu ve IMF'nin desteği sonucu likidite krizinin olumsuz etkileri kısa sürede ortadan kalkmış gibi görünmüş ancak 2001'de olumsuzluklar gün yüzüne çıkarak, likidite krizine ilave olarak bir de kamu bankalarının finans krizi ortaya çıkmıştır (Çarıkçı, 2001, 476).

Stiglitz'in yaklaşımına göre, IMF problem yaşayan her ülkeye elinde hazır ve benzer bir programla girmektedir. Ne yazık ki bu programın tüm ülkelere uyması, uygulanabilir olması ve probleme çözüm sağlaması mümkün olamamıştır. Program,

¹³ <http://www.tmsf.org.tr/intikaleeden.bankalar.tr>

ülkenin ihtiyaç ve isteklerine cevap veremediği için de başarı şansı çok düşük olmaktadır (2001: 11).

3.1.2. 21 Şubat 2001 Finansal Krizi

Kasım krizinin, daha fazla genişlememesi amacıyla, kısa vadeli ve geçici çözümler üretilmiş, bu sebeple krizin derinleşmesi geçici olarak ertelenmiştir. Bilindiği üzere, 22 Kasım 2000 Krizi, uygulanmakta olan istikrar programı kapsamındaki para ve kur politikalarına olan güveni iyice sarsmıştır. IMF’le yapılan görüşmeler sonucunda program yeniden revize edilerek, sağlanan bir miktar parasal destekle piyasalar kısmen durulmuştur. Ancak faiz oranları kriz öncesi seviyeye düşürülemedi, krizden sonra iç piyasa toparlanamamıştır. Bir yanda devalüasyon riski, öte yandan yüksek faizler nedeniyle, aşırı ölçüde gecelik borçlanma ihtiyacında olan kamu bankalarının ve portföylerinde yoğun biçimde kamu kâğıtları bulunan TMSF kapsamındaki bankaların finansal yapıları iyice bozulmuştur (Çolak ve Yiğidim, 2001: 19).

Türkiye 2000 Kasım ayında dövize yönelen yoğun spekülasyon saldırısını çok yüksek faiz oranları, önemli döviz rezervi kayıpları ve en önemlisi 7,5 milyar dolar büyüklüğündeki ek IMF kredisi ile durdurabilmiş ve döviz kuru çizelgesini yüksek bir maliyetle savunabilmiştir. Ancak daha sonra olabilecek benzer bir olumsuzluğa karşı savunma gücü büyük ölçüde azalmış, Kasım krizi aşıldı derken, tam üç ay sonra 19 Şubat 2001’de Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasındaki bir tartışma ikinci bir spekülasyon saldırısını başlatarak bir döviz krizinin başlamasına neden olmuştur (Uygur, 2001: 22).

2001 yılının Şubat ayında Hazine Müsteşarlığı, iç borç ödemelerine karşılık yaratmak amacıyla yeniden borçlanmaya çalışmıştır. Özellikle ülkenin siyasi istikrarsızlıklarla çalkalandığı bu dönemde dövize karşı ciddi bir talep artışı, ilk şoklardan birisidir. 19 Şubat 2001 günü çıkan krizle birlikte 7,6 milyar dolarlık ani döviz talebiyle birlikte baş gösteren likidite sıkışıklıkları ve kamu bankalarının likit kalamamış olmaları ödemeler sisteminde etkinliğin kaybedilmesine neden olmuştur. 22 Kasım 2000 tarihinde aynı olayların yaşanmamasının nedeni olarak Hazine Müsteşarlığı’nın o tarihte borçlanma

ihalesi düzenlemiyor olması gösterilmektedir. Aksi takdirde krizin o dönemde çıkmasının muhtemel olduğu düşünülmektedir.

20 Şubat 2001 tarihinde 5,5 milyar dolarlık rekor miktarda Hazine ihalesi planlanmış ancak, 19 Şubat tarihinde ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık tablosu nedeniyle 3,5 milyar dolar miktarında borç yenileme açığı olduğu, bu miktarın büyük bir kısmının yarattığı spekülasyon dalgası ile birlikte Merkez Bankası'ndan döviz talebine dönüştüğü ve Merkez Bankası'nın bu talebi karşılaması konusundaki olumsuzluklar nedeniyle krizin etkilerinin arttığı saptanmıştır.

Merkez Bankası likiditeyi serbest bıraktığı durumda dövize kaçış yaşanacağı, likidite sağlamadığı takdirde ise artan faizler nedeniyle bankaların borçlarının katlanacağı ikilemi sonucunda yaşanan kriz, hem faiz hem de döviz riskini yükselterek ciddi bir bankacılık krizine dönüşmüştür (Yay vd. 2001: 48-49).

21 Şubat'ta bankalararası para piyasasında gecelik faiz artan döviz talebinin yüksek faiz ile durdurulmak istenmesi sonucu %200'e kadar çıkmış ve ortalama %4018,6 olmuş, 16 Şubatta 27.94 milyar dolar olan Merkez Bankası döviz rezervi 23 Şubat'ta 22.58 milyar dolara inerek büyük miktarda rezerv kaybı yaşanmıştır. Kasım krizinde yabancılarla sınırlı kalan dövize rağbet, Şubat krizinde yerli yatırımcının da hedefi olmuştur (Uygur, 2001: 23).

21 Şubat 2001 gecesi uygulanmakta olan kur çapası sisteminin döviz kuru ve bankacılık sistemi açısından uygun olmayacağı düşünülerek dalgalı kur rejimine geçiş kararı alınmıştır. Makroekonomik istikrarın sağlanması açısından verilen bu karar, yeni sistemin reel sektör ve dışsal şoklara karşı daha sağlam durabilmesi, kur serbestliğinden dolayı döviz piyasası fiyatlarının serbest bir uyum içerisinde oluşması, dış ticarete kur değerlerinden ortaya çıkabilecek bir rekabet kaybının önlenmesi ve bu durumun ödemeler dengesinde yeni olumsuzluklar yaratmaması hedefiyle alınmıştır. Bu kararla birlikte 19 Şubat 2001 günü, 1 ABD Doları'nın piyasa satış kuru 686,500 iken, 23 Şubatta 920,000, 28 Şubatta 960,000 olmuş, yani kur artışı on gün içinde %40'a ulaşmıştır.

Çarıkçı, bu noktadaki en önemli sorunun programın sürdürülemeyeceği ortaya çıktığında Türk Lirası'nın değerlendirilmesi oranında bir devalüasyon yapılması yerine kurun dalgalanmaya bırakılmış olduğunu belirtmektedir. Oysa bunun yerine %20-25 oranında bir devalüasyon yapıp eskiden olduğu gibi Merkez Bankası'nın günlük kur ayarlamasına geçmesi durumunda, kurdaki belirsizliğin ortadan kalkacağını savunmuştur (2001: 478).

22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Krizleri'ne neden olan en önemli etkenlerden birisi kamu açıklarını finanse etmek için 1990'lı yıllardan itibaren hızla artış gösteren borçlanma kısır döngüsüdür. Ayrıca bu süreçte bankacılık kesiminin sahip olduğu sorunların payı da oldukça önemlidir.

Bankacılık kesiminin temel sorunları yüksek enflasyon ve kamu borçlanma gereğinin bir sonucu olarak bankaların kamu kesimini finanse eder hale gelmesi, finansal liberalizasyon sürecinin bankaların dışarıdan borçlanmalarına ivme kazandırması, kamu bankalarının sistem içindeki payının büyüklüğü ve bu bankaların verimlilik ve şeffaflık ilkelerinden uzak işleyişi, bankaların zayıf ve ihtiyatsız bir denetime tabi olmasıdır (Babuşçu ve Köksal,2000: 41).

21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi'ni Türk bankacılık sektörü için bir dönüm noktası olarak tanımlamak mümkündür. Bu kriz ile birlikte uygulanmakta olan ekonomik programa son verilmiş ve IMF'nin önerisi olan dalgalı kur sistemine geçilmiş ve “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” hayata geçirilmiştir.

3.2. Güçlü Ekonomiye Geçiş ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programları

Türk bankacılık sektörü yaşamış olduğu 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi'nin hemen ardından incelenecek olduğunda döviz kurlarında yaşanan istikrarsızlık, enflasyonun tekrar artış eğilimine girmesi, faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyri, ekonomik aktivitelerde durgunluk, dış kaynak finansmanı imkânlarında azalma, bankaların yeniden yapılandırmasının ve para politikası değişikliklerinin etkileri ile karşılaşmıştır.

21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi ile birlikte sona erdirilen ekonomik programın ardından yeni bir program hazırlanarak, kriz ardından olumsuz seyreden ülkenin ekonomik durumunun düzeltilerek; piyasalarda güven ortamı sağlanması, sürdürülebilir bir borçlanma yapısına geçilmesi, fiyat istikrarının sağlanması ve büyüme artışının sağlanması amacını taşıyan yeni bir programa geçilmiştir. 9 Aralık 1999 kararlarının çıkartılmasında etkili olan Merkez Bankası Başkanı, Hazine Müsteşarı, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve IMF Temsilcisi görevlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. 14 Nisan ve 15 Mayıs 2001 tarihlerine iki aşamada açıklanan, önceleri “Ulusal Program” olarak anılan, daha sonra “Güçlü Ekonomiye Geçiş” adını alan program yürürlüğe girmiştir.

Türk bankacılık sektörü 22 Kasım 2000 Krizi ile faiz riskine, 21 Şubat 2001 Krizi ile döviz kuru riskine maruz kalmış ve bilânçolarında büyük zararlar oluşmuştur. Yaşanan şoklar sonucunda büyük problemler yaşayan bankacılık sektörünün daha sağlıklı hale getirilmesi ve sorunlarının kalıcı olarak çözümlenmesi amacıyla Mayıs 2001 tarihinde bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı uygulamaya konulmuştur (Bumin, 2009: 40)

Bu program ile birlikte Bakanlar Kurulu, 12 Mayıs 2001 tarihinde Bankalar Kanunu'nda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler sistemi daha güçlü hale getirerek, sisteme duyulan güvenin artırılmasına yöneliktir. Kanun'da yapılan değişiklikler ana başlıkları ile şunlardır (TBB, 2001:7-12):

- Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir,
- Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiştir,
- İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir,
- Bankaların ayırdıkları karşılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır,
- Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmıştır,
- Bankaların kuruluş, faaliyet, birleşme ve devirlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır,
- TMSF yetkileri yeniden düzenlenmiştir.

Güçlü ekonomiye geçiş programının temel amacı, ekonomide sürdürülebilir bir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecindeki verimliliği artırmak, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücünü geliştirmek ve böylece ekonomide büyümeyi, yatırım ve istihdamı artırarak refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek olarak belirlenmiştir¹⁴.

Yeni program temel hedefler çerçevesinde:

1- Kamu bankaları ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki bankalar başta olmak üzere bankacılık sektöründe hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılandırma sonucunda mali piyasaların etkin bir biçimde işlemesi ve bankacılık kesimi ve reel sektör arasında sağlıklı bir ilişkinin yeniden kurulması,

2- Kamu kesiminde elverişsiz konjoktüre rağmen program döneminde çok yüksek bir faiz dışı fazla verilmesi ve kamu finansman dengesinin yapısal dönüşümlerle desteklenerek bir daha bozulmayacak biçimde güçlendirilmesi,

3- Dalgalı kur rejimi çerçevesinde enflasyonla mücadeleye dönük aktif bir para politikası uygulanması ve belirsizliklerin azaltılmasıyla enflasyon hedeflemesine geçilmesi,

4- Toplumsal uzlaşmaya dayalı, fedakârlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikasının sürdürülmesi,

5- Kamuda kaynak tahsisi sürecinde şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması,

6- Rasyonel olmayan müdahalelerin bir daha geri dönüş olmayacak şekilde önlenmesi,

7- İyi yönetimin ve yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesi ve bütün bunları etkinlik, esneklik ve şeffaflıkla hayata geçirecek yapısal unsurların yasal ve kurumsal altyapısının oluşturulmasını amaçlamaktadır (Toprak, 2001, 204).

Bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esaslarının yeniden düzenlenmesi, iç kontrol ve risk yönetimi sistemleri ile kredi portföyü ve piyasa risklerinin

¹⁴ http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf

dış denetime açılması, diğer ülkelerin denetim birimleri ile yapılan anlaşmalar ve sağlanan işbirliği ile bankalar veya hâkim ortakları tarafından kurulan off-shore bankaların denetim altına alınması, yurtdışı şubelerin yerinde denetlenmesi, bankaların davranışlarını izleyebilmek ve gerekli önlemleri zamanında alabilmek için BDDK ve TCMB'nin işbirliği içerisinde olmaları, likidite sorunlarının aşılması için BDDK, HM ve TCMB arasında etkili bir koordinasyon kurulması amaçlanmıştır (Toprak ve Demir, 2001: 18-19).

Program çerçevesinde mali sektörün yeniden yapılandırılması ele alınmış olup 15 günde 15 kanun çıkarılma veya değiştirilme hedefiyle temel olarak programın uygulanabilirliği önünde yasal engel bırakılmamıştır. Bununla birlikte yapılması amaçlanan değişiklikler¹⁵:

- Mali sektörün yeniden yapılandırılması
 - Kamu bankaları
 - TMSF bünyesindeki bankalar
 - Özel bankalar
- Devlette şeffaflığı artıracak ve kamu finansmanını güçlendirecek,
 - Görev zararları ile ilgili düzenlemeler
 - Borçlanma yasası
 - Kamulaştırma yasası
 - Kamu ihale yasası
 - Bütçe ve bütçe fonların kapatılması
- Ekonomide rekabeti ve etkinliği artıracak düzenlemeler
 - Şeker kanunu
 - Tütün kanunu
 - Doğalgaz kanunu
 - Türk Telekom'un özelleştirilmesi
 - Sivil havacılık kanunu

¹⁵ http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf

- Sosyal dayanışmayı güçlendiren düzenlemeler
 - İş güvencesi yasası
 - Ekonomik ve sosyal konsey yasası
- Reel ekonomiye yönelik önlemlerin alınması olarak sınıflandırılmıştır.

Mali sektörün yeniden yapılandırılması amaçları içinde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması amaçlanmış, bu çalışmalar kamu bankaları, TMSF bünyesindeki bankalar ve özel bankalar olarak sınıflandırılmıştır.

Kamu bankalarını yeniden yapılandırma sürecinde, başta 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Krizleri'nde oldukça hassaslaşan likidite sorunlarının çözümüne yönelik önlemler alınmasına karar verilmiştir. Devlet tarafından daha önceden bankalara verilen zarar oluşturacak görevlerin artık verilmemesi ve mevcut görevlerin iptali ile kamu bankalarının sırtındaki yükün artık olması gerektiği gibi bütçeden karşılanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesine, etkin ve verimli şekilde çalışmalarına yönelik şube ve personel politikalarının uygulanması önlemlerine de yer verilmiştir.

Ziraat Bankası, Halkbank ve Emlak Bankası ortak bir yönetim kurulunun idaresine verilmiş, Emlak Bankası 9 Temmuz 2001 tarihinde Ziraat Bankasına devredilmiş ve bu bankaların sermaye yeterlilikleri artırılmıştır. Kamu ve TMSF bankalarına, sermayelerini sağlamlaştırmak ve döviz açıklarını karşılamak amacıyla bedelsiz olarak DİBS verilmiştir (Toprak ve Demir, 2001: 19).

Fon bünyesindeki 13 bankadan 5'i Sümerbank ile birleştirilmiş, çalışan ve şube sayıları azaltılmış, Demirbank'ın satışına karar verilmiş, devrolan bankaların aktiflerinin verimli olarak yönetimleri amacıyla birim kurulmuş ve batık bankaların tahsil kabiliyetlerinin arttırılması amacıyla kanun değişikliği yapılması amaçlanmıştır.

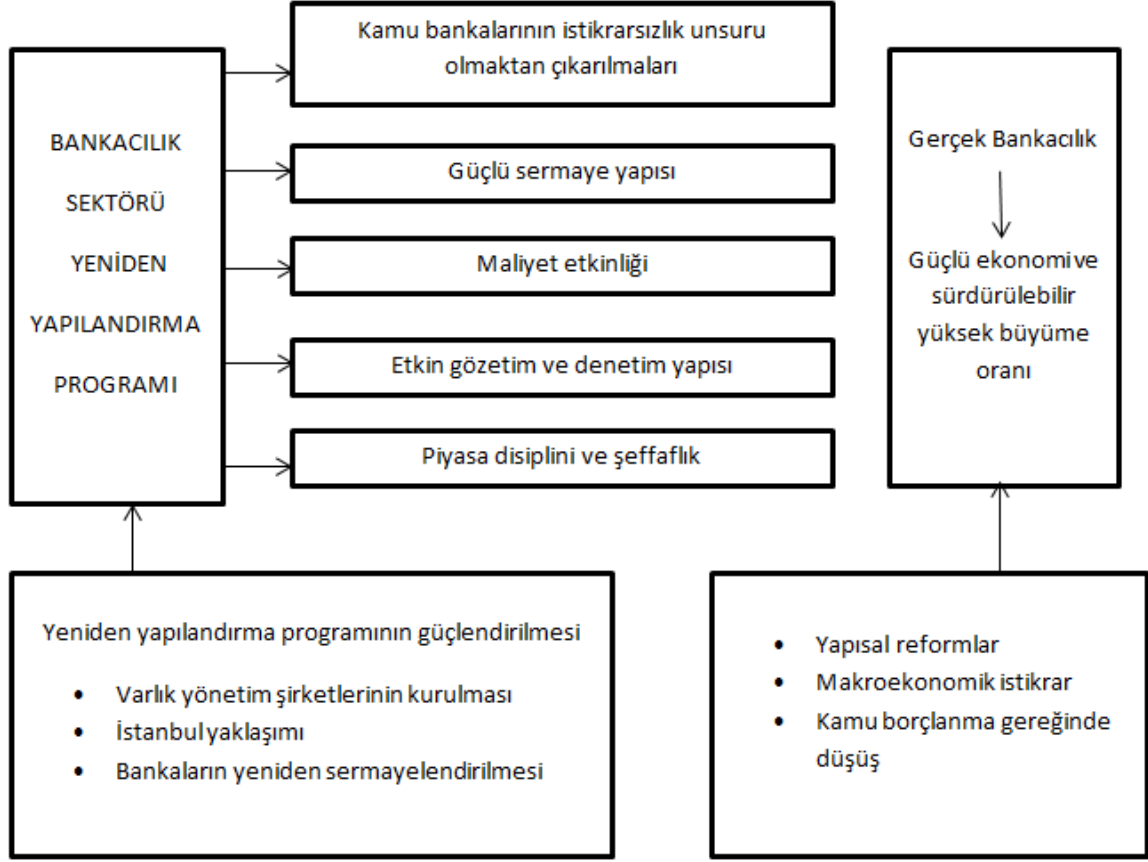
Özel bankaların sağlıklı birer yapıya kavuşmaları için, sermaye yeterlilik kriterleri dikkate alınarak yeniden yapılandırma planları hazırlanması, dönem kârlarının sermayelerinde ilave edilmesi, banka birleşmelerinin kolaylaştırılması ile finansal sektör ile ilgisi olmayan banka iştiraklerinin özkaynaklara oranının azaltılması amaçlanmış, vergi ve munzam karşılık oranlarının uzun vadeli yatırım teşviki oluşturmak amacıyla gözden geçirileceği belirtilmiştir.

Kriz dönemi sonrası ekonomik birimlerin finansal sisteme ve bu piyasadaki aktörlerin birbirlerine karşı güvenlerinin yeniden tesisi amacıyla özel bankalardan günlük bilgi alınarak faaliyetlerinin yakından izlenmesi amaçlanmıştır. Dönem kârları sermayeye aktarılmış, sermaye yeterliliği kriteri dikkate alınarak, bankalardan sermaye artırımı veya sermaye benzeri kredi temini ve yeniden yapılanma stratejilerini içeren taahhüt mektupları alınmıştır. Bu mektuplar, her bir bankanın mali durumuna göre değişiklik göstermekle birlikte, belli bir takvim çerçevesinde sermaye artırımı, sermaye benzeri kredi temini, birleşme, şube ve personel sayısının rasyonelizasyonu, maliyetlerin düşürülmesi, yoğunlaşmış kredilerin yeniden yapılandırılması, iştirak ve gayrimenkul satışı, hisselerin bir kısmı ya da tamamının yabancı ve yerli ortaklara satışı gibi konuları içermektedir (Toprak ve Demir, 2001: 22).

Güçlü ekonomiye geçiş programı ile birlikte yürütülen bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma programının temel amacı; kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir (BDDK, 2001: 13).

Yeniden yapılandırma programı, bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir (BDDK, 2001: 13). Bu düzenlemelerin yöntemi ve programın işleyişi Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Yöntemleri

Kaynak: *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, 2009. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği, s:11.

Bu yasal ve kurumsal düzenlemeler güçlü ekonomiye geçiş programında hedeflenen, bankacılık düzenlemeleri ile detaylandırmakla birlikte yasal ve kurumsal düzenlemeler başlığı altında, denetim ve gözetimin güçlendirilmesi amaçlanmış, yeni bir muhasebe kayıt sisteminin uygulamaya geçirilerek daha sağlıklı ve şeffaf bilgi sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca bankaların iç denetim ve risk yönetim sistemi oluşturmaları, bağımsız denetim kuruluşları ile ilgili yeni düzenlemeler ile bankaların yabancı para pozisyonu risklerinin takibi için gerekli çalışmalara başlanması öngörülmüştür.

Ayrıca YYP’ında bankacılık sektöründe etkinlik ve rekabet gücünü artırıcı diğer düzenlemelere yer verilmiş olup, GEGP ile paralellik taşıyan uzun vadeli tasarruflara özendirici yasal düzenlemeler ve MB politikaları, gerçek bankacılık faaliyetine özendirici

varlık yapısına geçiş ile banka birleşme ve devre kolaylık sağlayan yasal düzenlemeler bulunmaktadır.

2001 yılı büyük ölçekli sermaye çıkışının olumsuz etkilerini kontrol altına almak ve krizin maliyetini hafifletmek amacıyla, geniş kapsamlı uluslararası mali destek sağlanarak ekonominin mali ve kurumsal yapısındaki zaafaların giderilmesi için gerekli düzenlemelerin, uluslararası desteğin öngördüğü doğrultularda şekillendirildiği ve hayata geçirilmeye çalışıldığı bir ortam oluşmuştur¹⁶.

21 Şubat 2001 Krizi beklenmeyen büyüklükte bir ekonomik daralma yaratmakla birlikte, Türkiye'nin orta ve uzun vadeli ekonomik, siyasi ve sosyal bakış açısını değiştiren yeni bir ortam hazırlamıştır. Ekonomi politikaları krizden çıkış, idari ve ekonomik alanlarda yeniden yapılanma stratejileri üzerine kurulmuştur. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken seçim sonrası yeni siyasal iktidarın ortaya koyduğu planın ismi "Acil Eylem Planı" olarak belirlenmiştir.

3.3. Türk Bankacılık Yeniden Yapılandırma Planının Uygulanma Süreci

22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri zayıflayan ve kârlılıkları olumsuz yönde etkilenen bankacılık sektörünün güçlü bir yapıya kavuşturulabilmesi amacıyla 15 Mayıs 2001 tarihinde GEGP ve bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı uygulamaya girmiştir.

Bu programların stratejileri doğrultusunda, kamu bankalarının sermaye yapıları güçlendirilmiş, etkinlik ve verimlilikleri artırılmış, operasyonel olarak yeniden yapılandırılmış, kamu bankalarında görev zararı yaratan uygulamalara son verilmiştir.

Kamu Bankalarının 2001 yılsonunda 17,5 milyar dolara ulaşan görev zararları tasfiye edilmiş 8,4 milyar dolar civarında olan kısa vadeli yükümlülükleri sıfırlanmıştır.

¹⁶ <http://content.csbs.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf>

Sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla 3,5 milyar dolar civarında sermaye desteği sağlanmıştır, verimli ve etkin bir operasyonel yapıya kavuşmaları açısından ise 30 Eylül 2003 itibarıyla toplam personelin yaklaşık %27'si emekliye ayrılmıştır. Bunun yanında, şube sayısının azaltılması ile ihtiyaç fazlası personelin diğer kamu kuruluşlarına devredilmesi amacıyla aynı tarih itibarıyla şubelerin %32,5'i kapatılmış ve personelin yaklaşık %50'si azaltılmıştır (BDDK, 2009: 11).

2002 yılının sonunda kurulan 59. Hükûmet sürmekte olan reform programını destekleyerek güçlendirme kararı almıştır. Bu dönemde bankacılık kanununa ek olarak, kamu finansmanı ve borç yönetiminin düzenlenmesi kanunu ile iç ve dış borçlanmalarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Kamu mali yönetim ve kontrol ve kamu ihale kanunlarıyla yolsuzlukla mücadele ve kamu sektöründe şeffaflık ve denetimlerin artırılması amaçlanmıştır.

BDDK bünyesinde, sistemik nitelikli risklerin izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik "sistemik risk komitesi" kurulmuştur. Bu komitenin görevi banka risklerinin daha etkin bir biçimde ölçülmesi, AB ve Basel norm ve uygulama standartlarına uyum sağlanması, risklerin gerçekleşmeden önce önlenmesine yönelik tedbirler alınmasıdır. Ayrıca komite, banka denetimlerinin kesintisiz bir biçimde dinamik olarak yapılması ve bankaların taşıdığı risklerin etkin bir biçimde tanımlanabilmesi, ölçülebilmesi ve zarara dönüşmeden önlenmesi için risk odaklı denetim yaklaşımını benimsemiştir (BDDK, 2002: 57-65).

2002 sonrası dönemin temel özellikleri, piyasa ekonomisini ve bütçe disiplini destekleyen yapısal reformlar, sağlıklı bir bankacılık sistemine yönelik uygulamalar, fiyat istikrarına odaklı para politikaları ve bunların sonucunda da hızla düşen enflasyon ve reel faizler ile gelen istikrarlı ve yüksek büyümeyle dışsal şoklara karşı kırılganlığın önemli ölçüde azalmasıdır. Nitekim 1991–2001 döneminde ortalama olarak; büyüme %2,8, enflasyon %75,9 iken, 2002–2007 döneminde ise büyüme %6,8'e yükselmiş, enflasyon %13,9 düşmüş ve her iki verinin dalgalanması oldukça azalmıştır (BDDK,2009: 11). Programda net iç varlıklar, bütçe açığı ve kur hedefleri tutturulmuştur, ancak enflasyon hedefine ulaşılamamıştır, TÜFE beklenen düşüş eğiliminde seyretmemiştir.

TMSF bünyesindeki bankaların bir bölümü tasfiye edilmiştir, kalan diğer bankalar ise birleştirilmiş veya satılarak değerlendirilmiştir, programla birlikte tahsilat imkânlarının yasal düzenlemelerle iyileştirilmesi ve TMSF'nin yetkilerinin 2005 yılında artırılması da tahsilat gelirleri kalemini arttıran bir unsur olarak gözlemlenmiştir.

Özel bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler ve faaliyetlerde öncelikle iç borç takası gerçekleştirilmiş, özel bankaların açık pozisyonları makul ölçüde kapatılmıştır. Özel bankaların da bilânçolarının şeffaflığının yaratılmasında yönelik olarak enflasyon muhasebesi uygulanarak özellikle özkaynak kalemlerinde gerçek ve güncel değerlerin yansıtılması sağlanmıştır.

1985 yılında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu'ndan 14 yıl sonra, 1999 yılında 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile düzenlenen ve denetlenen sektör, yaşanan krizler sonrası yapılan istikrar reformları çerçevesinde 7 defa değişikliğe uğramıştır. AB Müzakere süreci ve uyum yasalarının çıkartılması, Basel II kriterlerinin hukuki altyapısının oluşturulması, önceki kanunun karmaşık yapısının düzenlenmesi ve yeni ekonomik düzenlemelere tam anlamıyla bütünleşmiş bir kanun oluşturulması amacıyla 1 Kasım 2005 tarihinde 5411 Sayılı yeni Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Yeni bankacılık kanununun amacı: finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak tanımlanmıştır (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Md. 1).

3.4. 2008 Finansal Krizi ve Türk Bankacılık Sektörü

Küresel ekonomi, ilk işaretleri 2007 yılının ikinci çeyreğinde konut piyasasındaki bozulmalarla görülmeye başlayan, özellikle Eylül 2008'de ABD'nin beşinci büyük yatırım bankası 158 yıllık finans devi Lehman Brothers'ın iflas etmesiyle şiddetini daha da arttıran, 1929 Ekonomik Buhranı'ndan bu yana yaşanan en büyük kriz olarak nitelendirilen bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Krizin nedenleri arasında öne çıkan unsurlar; 2000'li

yıllardan sonra uygulanan faiz politikası, mortgage piyasasında görülen bozulmalar, risk denetiminde ve şeffaflıkta meydana gelen aksaklıklar, menkul kıymetleştirme ve türev ürünlerin artması sonucunda mali yapının daha riskli hale gelmesidir. Bu denetimsiz büyüme ortamında konut fiyatlarında reel olmayan spekülasyon artışları yaşanmış ve fiyat balonları oluşmuştur. Türev ürünlerin oluşturduğu balon ekonomilerin, zincirleme etki yaparak bir finansal risk ortamı doğurmuştur¹⁷.

Kasım 2008 itibariyle TL, yabancı para karşısında hızla değer kaybetmiştir. Öte yandan, gösterge tahvil faiz oranı % 19'dan % 22,5 seviyelerine yükselmiştir. Bu piyasa şartları, Türk bankacılık sisteminin ABD'den yayılan krize neden olan riskli enstrümanlara sahip olmaması sebebiyle banka bilançolarına büyük kayıpların yazılarak pozisyonların kapatılması şeklinde direkt olarak yansımamıştır. 2008 yılında belirtileri tam olarak açığa çıkmayan kriz, ilerleyen dönemlerde kredi riskinden kaynaklanan tahsilat problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca bozulan piyasa şartları ve aldığı yüksek miktarda döviz kredilerini yurtdışında ödeyen sektör döviz likiditesi açısından olumsuz yönde etkilenmiştir (Topbaş, 2009: 62).

¹⁷ <http://web.inonu.edu.tr/~ozal.congress/pdf/51.pdf>

BÖLÜM IV.

2001 KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ KAYNAKLARININ KARŞILAŞTIRMASI VE FARKLILIKLARIN TESPİT EDİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Türk Bankacılık Sektörü Kârlılık Belirleyicileri Üzerine Çalışmalar

Türkiye’de yapılan ampirik çalışmalardan Kaya (2002), Atasoy (2007), Tunay ve Silpar (2006), Bumin (2009) ve Alp vd.’nin (2010) çalışmaları, Türk Bankacılık Sektörü’nün kârlılık belirleyicilerini incelemektedir.

Kaya, 2002 yılında yapmış olduğu çalışmada, 1997-2000 dönemi için panel veri seti kullanarak kârlılık göstergelerinin (net faiz marjı, aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı) mikro ve makro belirleyicilerini, iki aşamalı yaklaşım kullanarak araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; net faiz marjının temel mikro belirleyicileri olarak özkaynaklar, likidite, personel harcamaları, mevduat ve piyasa payı; makro belirleyicileri olarak ise enflasyon ve konsolide bütçe açığı anlamlı bulunmuştur. Aktif kârlılığının ise temel mikro belirleyicileri olarak; özkaynak, likidite, personel harcamaları, krediler, kötü aktifler ve mevduatlar elde edilmiştir. Aynı değişkenin makro belirleyicileri olarak ise enflasyon ve destekli bütçe açığı anlamlı bulunmuştur. Yapılan tahmin sonuçlarına göre, özkaynak kârlılığının bankacılık sektörüne özgü belirleyicileri olarak; özkaynaklar, menkul değerler cüzdanı, likidite, personel harcamaları, krediler, mevduatlar, yabancı para pozisyonu ve piyasa payı anlamlı bulunmuştur. Makro belirleyiciler arasında ise enflasyon, konsolide bütçe açığı ve reel faiz anlamlı bulunmuştur.

Atasoy, panel veri regresyon tekniğini kullanarak yaptığı çalışmada, 1990-2005 yılları arasında, bankalara özgü, endüstriye ilişkin ve makroekonomik değişkenlerin ülkemizdeki ticari bankaların net faiz marjı ile aktif kârlılıkları üzerindeki etkilerinin araştırılması sonucunda; özkaynakların, duran aktiflerin, karşılık giderlerinin, faiz dışı giderlerin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun, bankacılık sektöründeki konsantrasyonunun, bankacılık sektörünün milli gelir içindeki payının aktif kârlılığı üzerinde; özkaynakların, duran aktiflerin, karşılık giderlerinin, faiz dışı giderlerin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun,

büyüme oranlarının, bankacılık sektöründeki konsantrasyonunun, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören firmaların toplam piyasa kapitülasyonlarının milli gelire oranının net faiz marjı üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir.

Tunay ve Silpar, 1988-2004 yılları arasını kapsayan, geleneksel istatistiki yöntemler kullanarak yaptıkları araştırma ile, ticari bankaların kârlılıklarının ve performanslarının analizini yaparak, kârlılık ve kârlılığa dayalı performans konularında somut ölçütler belirlemeyi amaçlamışlardır. Elde ettikleri tahmin sonuçlarına göre; net faiz marjının temel mikro belirleyicileri olarak özkaynaklar, likidite, personel harcamaları, mevduatlar ve piyasa payı anlamlı bulunmuştur. Aynı değişkenin makro belirleyicileri olarak da enflasyon ve konsolide bütçe açığı anlamlı görülmektedir. Aktif kârlılığının temel mikro belirleyicileri olarak özkaynak, likidite, personel harcamaları, krediler, kötü aktifler ve mevduatlar elde edilmiştir. Makro belirleyiciler olarak ise, enflasyon ve konsolide bütçe açığı anlamlı bulunmuştur. Diğer taraftan, özkaynak kârlılığının bankacılık sektörüne özgü belirleyicileri olarak özkaynaklar, menkul değerler cüzdanı, likidite, personel harcamaları, krediler, mevduatlar, yabancı para pozisyonu ve piyasa payı anlamlıdır. Enflasyon, konsolide bütçe açığı ve reel faiz ise, anlamlı bulunan makro belirleyicilerdir. Mikro ve makro değişkenlerin kârlılık üzerindeki açıklayıcılık gücü tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Buna göre mikro ve makro değişkenler faiz marjı ve aktife göre getiri değişkenlerini yaklaşık benzer ağırlıklarla belirlerken, özkaynak kârlılığının modellenmesinde makro değişkenlerin belirleyiciliğinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen verilere göre ticari bankaların kârlılıklarını etkileyen faktörler kredilerin toplam aktiflere oranı, toplam aktiflerin logaritması, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı, enflasyon oranı, reel milli gelir, mevduatların hisse senedi piyasası kapitalizasyon değerine oranı, hisse senedi kapitalizasyon değerinin milli gelire oranı ve toplam aktiflerin milli gelire oranıdır.

Tunay ve Silpar yaptıkları çalışmanın sonucu olarak, etkin bir sermaye yönetiminin banka performansının yüksekliğini belirleyen en önemli unsur olduğunun anlaşıldığını bildirmiş, ekonomik göstergeler arasında, faiz oranları ile enflasyonun banka performansına önemli etkileri olduğunu tespit etmişlerdir. Buna göre; yüksek faiz oranları

banka kârlılığını düşürmekte ve enflasyon da banka kârlılığı üstünde pozitif etkiler yapmaktadır (2006: 6).

Bumin, Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansını, özkaynak kârlılık oranının ayrıştırılması yoluyla 2002-2008 dönemi verilerini esas alarak bankaları, fonksiyonlarına ve sahiplik yapılarına göre gruplandırarak oran analizi yöntemiyle incelemiştir. Söz konusu dönemde genel olarak bankacılık sektörünün kârlılığının artış gösterdiğini, ancak küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler nedeniyle 2008 yılında kârlılık oranlarında düşüş yaşandığını gözlemlemiştir.

Alp, Ban, Demirgüneş ve Kılıç, 2002-2009 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye’de faaliyet gösteren bankalarda kârlılığın içsel belirleyicilerinin tespit edilmesini amaçlamışlardır. Çalışmada, bankaların kârlılığı araştırılırken, bağımlı değişken olarak sadece, aktif kârlılığı ele alınmıştır. Çalışmada yer alan ve aktif kârlılığını açıklayan değişkenler ise, banka büyüklüğü, kredilerin toplam aktiflere oranı, likit aktiflerin toplam aktiflere oranı, faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı ve özsermayenin toplam aktiflere oranıdır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında; bankanın sermaye yeterliliğinin ve büyüklüğünün artmasının kârlılığı olumlu yönde, likiditesinin ve faaliyet giderlerinin artmasının ise kârlılığı olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir (2010: 1-5).

Makroekonomik faktörlerin banka kârlılıklarıyla olan ilişkisi ile ilgili olarak, Demirgüç-Kunt ve Huizinga yapmış oldukları çalışmada, 80 bankanın 1988-1995 arası verilerini kullanarak, banka kârlılıklarının; banka karakteristikleri, makroekonomik değişimler, kesinleşmiş ve kesinleşmemiş vergi ve mevduat sigortası düzenlemeleri, finansal yapı ve birçok yasal ve yapısal düzenlemelerden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir.

Demirgüç-Kunt ve Huizinga bankaların faiz marjı ve kârlılık farklılıklarının, hangi değişkenler ile açıklanabileceğini ortaya koymak amacıyla, sadece mevduat bankaları ile yaptıkları çalışmalarda ağırlıklandırılmış en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilen ve karma verinin kullanıldığı regresyon analizi ile yapılan çalışmalarında, mikroekonomik

değişkenleri: özsermayenin toplam aktiflere oranı, takipteki kredilerin net faiz gelirlerine oranı, net faiz geliri, mevduatın toplam aktiflere oranı, sabit maliyetler ve sahiplik yapısı olarak incelemiştir. Makroekonomik değişkenleri ise; kişi başına düşen GSMH, kişi başına düşen GSMH'deki büyüme oranı, enflasyon ve reel faiz oranlarıdır. Bu değişkenlerin dışında çalışmada, vergi, mevduat sigortası, yasal göstergeler ile pazardaki yoğunlaşma, banka sayısı ve sektör aktif büyüklüğü gibi finansal yapı değişkenleri de ayrıca incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda sermaye oranı ve net faiz geliri ile kârlılık arasında aynı yönde; ayrılan karşılıklar, sabit maliyetler ve krediler oranı ile kârlılık arasında ise ters yönde ilişkinin olduğu saptanmıştır. Yüksek mevduat oranının banka kârlılığını olumsuz etkilediği GOÜ'lerde yabancı sahipliğinin kârlılığı olumlu etkilediği vurgulanırken, sanayileşmiş ülkelerde ise bu durumun bir avantaj olmaktan uzak olduğu saptanmıştır. Ayrıca enflasyon oranları da, kârlılık ile doğru orantılı bulunmuştur. Bankacılık sektörünün toplam GSMH'ye oranının yüksek olduğu ülkelerde, bankaların daha az kârlı oldukları da gözlemlenmektedir. Zayıf yasal çevrenin varlığı da, gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü üzere, banka kârlılıklarını azaltıcı bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

Bu konuda yapılan başlıca çalışmaların özeti Tablo 5' te sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda; Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmalardan bazıları, bu çalışmaların dönemleri, bağımlı değişkenleri ve istatistiki olarak anlamlı bulunan bağımsız değişkenleri yer almaktadır.

Tablo 5. Literatür Taramalarına İlişkin Özet Tablo

YAZARLAR	ÜLKE-YIL	YÖNTEM	BAĞIMLI DEĞİŞKENLER	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER
Demirgüç-Kunt ve Huizinga	Uluslararası 1999	Panel Veri Regresyon Analizi	Aktif Kârlılığı, Net Faiz Marjı	Duran aktif, kredi, mevduat, faiz dışı gider, reel faiz, enflasyon, büyüme oranı, zorunlu karşılık oranı.
Kaya	Türkiye 2002	Panel Veri İki Aşamalı Yaklaşım	Aktif Kârlılığı Özkaynak Kârlılığı Net Faiz Marjı	Özkaynak kârlılığı, likidite, personel gideri, piyasa payı, kredi, mevduat, net takipteki alacak, menkul kıymet, yabancı para pozisyonu.
Atasoy	Türkiye 2007	Panel Veri Regresyon Analizi	Aktif Kârlılığı Net Faiz Marjı	Özkaynak aktif, özkaynak kredi ve mevduatların aktife oranı.
Tunay ve Silpar	Türkiye 2006	Panel Veri Kümeleme Analizi	Aktif Kârlılığı Özkaynak Kârlılığı Net Faiz Marjı	Likidite, personel gideri, piyasa payı, mevduat, özkaynak, kredi, mevduat, net takipteki alacak, menkul kıymet, yabancı para pozisyonu.
Bumin	Türkiye 2009	Oran Analizi	Özkaynak Kârlılığı	Net Kâr Marjı, Varlık Kullanımı.
Alp, Ban, Demirgüneş ve Kılıç	Türkiye 2010	Çoklu Doğrusal Analiz	Aktif Kârlılığı	Banka büyüklüğü, risk yönetimi, likidite, gider yönetimi ve sermaye yeterliliği, kredi, likidite, faaliyet giderleri, özkaynaklar.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Finansal sistem fon fazlası olan kesim ile fon ihtiyacı olan kesim arasında, fonların etkin bir şekilde transferini bir bedel karşılığında sağlar. Ekonomik refah düzeyine ulaşarak, mal ve üretim faktörlerinin dolaşımdaki artışları ile finansal piyasaların etkinliğinin artırılması sağlanır.

Finansal piyasaların etkinliklerinin artması, piyasada yapılan işlem miktarları ve hacimlerine paralel olarak finansal işletmelerin kârlılıklarını da arttıracaktır. Bu artış ile finansal işletmelerin yapıları güçlenerek piyasalardan daha uygun maliyetle fon toplayabileceklerdir. Ayrıca bu durum finansal işletmelerin daha yüksek riskleri kabul edebilmelerine fırsat tanıyarak, finansman imkânlarının artmasını ve finansman maliyetlerinin düşmesini sağlayacaktır.

Bankacılık sektörünün işlevlerinden biri olan, toplanan kaynakların; verimli, kârlı, toplumsal açıdan önemli ve öncelikli sektörlerle aktararak kalkınmaya katkıda bulunulması amacıyla yola çıkarak finansal sistemin ve dolayısıyla bankacılık sektörünün sağlıklı ve güçlü bir yapıya kavuşabilmesinde kârlılık optimizasyonunun önemli bir rolü vardır. 2011 yılı sonu itibarı ile Türkiye’de bankacılık sektörü yıllık GSYH’nın %90’ını kapsayacak aktif büyüklüğüne sahiptir. Bu oranın dengeli olarak artan kârlılık trendi ile birlikte yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Diğer ülkelerde aynı şekilde yaşanan içsel ve dışsal faktörler Türk bankacılık sektörünün de kârlılığını etkilemekte ve kâr kaynaklarını şekillendirmektedir. Hızla artan rekabet yapısı ve reel sektör ile tam entegrasyon ortamının yaratılması sürecinde, bankacılık sektörünün kâr kaynaklarının etkin ve verimli biçimde plase edilmesi koşulunda kusursuz finansal sistemin ve istikrarın gerçekleşme imkânı doğacaktır.

Çalışmada, Türk bankacılık sektörü kâr kaynaklarında yaşanan değişimlerin anlamlılık seviyeleri analiz edilerek bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı sonrasında kârlılık faktörlerinde yaşanan değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Türk bankacılık sektörünün 1990 yılından başlayarak kârlılık verileri ve kâr kaynakları ile buna etki eden faktörler araştırılmış ve bununla birlikte bankaların mali tablolarında yaşanan değişimlerin nedenleri araştırılarak sonuçları ile birlikte incelenmiştir.

Araştırmada bankaların kâr kaynaklarında yaşanan değişimlerin gözlemlenmesi amacıyla 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Finansal Kriz dönemleri öncesi veriler olarak 1990-1999 yılları arası, sonrası veriler olarak ise 2002-2011 yılları arası Türk bankacılık sektörü toplam verileri incelenmiştir.

Araştırma ile Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılık performanslarının ve kâr kaynaklarının kriz öncesi ve kriz sonrası durumları incelenerek ortaya çıkan sonuçların analizi ile ileriye yönelik doğru tahminler ortaya koyabilecek modellerin oluşması amaçlanmıştır. Bu modeller ile Türk bankacılık sektörüne kârlılığını arttırabilecek kaynak

yaratma ve maliyet azaltma politikası oluşturulabilmesine katkı sağlayabilecek noktaların elde edilmesi hedeflenmiştir.

4.3. Araştırmanın Kısıtları

Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kâr kaynaklarının değişiminin yıllar bazında belirlenmesine ilişkin yapılan bu çalışma sürecinde bir takım kısıtlarla çalışılmıştır. Bu kısıtlar aşağıdaki gibidir:

- Çalışmada yalnızca Türk bankacılık sistemi toplam finansal tablo verileri incelenmiştir.
- Kalkınma ve yatırım bankaları mevduat toplamadıklarından dolayı içinde mevduat miktarı hesaplamalarının bulunduğu oranların kullanıldığı analizlere dâhil edilmemişlerdir.
- Çalışmada 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 Finansal Kriz dönemlerine ait finansal verileri analizin bütünlüğünü etkilememesi amacı ile uygulamaya dâhil edilmemiştir.
- Mali tablolarındaki farklılıklar nedeniyle katılım bankaları uygulamaya dâhil edilmemiştir.

4.4. Araştırmanın Verileri

Bu kısımda Türk bankacılık sektörü kâr kaynakları dağılımında saptanan dönemsel farklılıkların tespitine ilişkin uygulanan ekonometrik analizde yer alan veriler, kaynakları ve değişkenleri ile birlikte açıklanacaktır.

Türk bankacılık sektörü kârlılık durumunun analizinin yapılacağı bu bölümde kullanılan veriler, Türkiye’de Aralık 1990-Aralık 1999 ve Aralık 2002 –Aralık 2011 dönemleri arasında faaliyette bulunan bankaların finansal tablolarında yer alan yılsonu verilerinden oluşmaktadır. Analizde kullanılan değişkenlere ilişkin verilerin elde edilmesinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun yayınlamış olduğu üç aylık raporlar bülteninden, Türkiye Bankalar Birliği resmi sitesi; <http://www.tbb.org.tr>

adresinden ulaşılan veri sorgulama sisteminden ve TBB tarafından yıllık yayınlanan seçilmiş rasyolar bülteninden yararlanılmıştır.

4.4.1 Çalışmanın Bağımlı Değişkenleri

Çalışmada bağımlı değişken olarak banka kârlılıkların belirleyici göstergeleri olan aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı tanımlanmıştır. Yapılan literatür araştırmalarında bu oranların kullanımının yaygın olduğu ve oranların banka kârlılıklarının tespitinde güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Aktif kârlılık oranı (ROA), net dönem kârının toplam aktiflere oranını gösterir. Bu oran bankanın varlıklarını kâra çevirmekteki performansını yansıtmaktadır. Aynı zamanda toplam aktiflerin dönem içerisinde ürettiği gelire birlikte bankanın elinde bulunan varlıkların ne kadar etkili kullanılabildiğini ifade etmektedir. Ayrıca aktiflerin işletmede ne ölçüde kârlı kullanıldığını göstermektedir. ROA, sektörle yapılan kıyaslamalarda da daima güçlü bir gösterge olarak kabul edilmiştir. Bu oranın düşük olması fonların değerlendirilmesi ve yatırıma yönlendirilmesi hususunda yetersizliklerin olduğunu ve tam verim alınmadığını yansıtmaktadır.

Özkaynak kârlılığı (ROE), net dönem kârının özkaynaklara oranıdır. Bu oran işletmelerin sahip veya sahipleri tarafından sağlanan kaynağın, bir birimine düşen kâr payını göstermektedir. İşletmenin yönetimindeki başarı derecesi ile kârlılık durumunun analizinde kullanılan oran, önemli bir göstergedir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 671).

Faiz marjı, gelir getiren aktiflerden sağlanan faiz gelirleriyle pasiflere ödenecek faiz giderleri arasındaki farktır. Ancak faiz marjının yönetsel anlamda yeterli bir analiz aracı olduğunu söylenemez. Yönetimin bankanın gelir-gider bağlamında performansına ilişkin tam bir fikir edinebilmesi için, gelir-gider performansının aktifler temelinde araştırılması gerekir (Kolb ve Rodriguez, 1996: 364).

Net faiz marjı, bankanın faiz gelirleri ve faiz giderleri arasındaki fark olan net faiz gelirinin bankanın varlık toplamına oranlanması ile hesaplanmaktadır. Net faiz marjı banka

yönetiminin, faiz gelirleri ve giderleri arasındaki marjı arttırmak için, bankanın gelir getiren aktiflerini ve en ucuz fon kaynaklarını hangi derecede etkin kullanabildiğini göstermektedir (Teker, 1998: 41).

4.4.2. Çalışmanın Bağımsız Değişkenleri

Çalışmada aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı ile karşılıklı anlamlılık seviyelerinin açıklanması amacıyla bankaların bilanço ve gelir tablolarında yer alan beş kalemin toplam aktiflere, bir kalemin toplam mevduat miktarına, bir kalemin özkaynaklara ve diğer bir kalemin ise kredilere olan oranı incelenmiştir. Bu değişkenler açıklanacak olursa:

NÇS: Bankanın, duran aktiflerinin (bağlı menkul kıymetler hariç) finansmanından arta kalan özkaynakları ile ana faaliyetlerinin ne kadarını finanse edebileceğini gösterir. Bu değişkenin verileri, $\text{özkaynaklar} + \text{toplam kâr} - \text{bağlı menkul kıymetler hariç duran aktiflerin toplam aktiflere oranlanması}$ ile elde edilir.

YPP: Bankanın toplam bilançosunda bulunan yabancı para cinsinden pasifler ile yabancı para cinsinden aktiflerin farkının dönemin özkaynaklarına oranlanması sonucu bulunmaktadır. Oranın pozitif olması bankanın yabancı para yükümlülüklerinin TL yükümlülüklerinden fazla olduğunu göstererek bankanın açık pozisyonda olduğunu ifade eder. Eğer oran negatif ise bankanın bilanço pozisyonu kapalıdır.

MEV: Banka bilançosundaki toplam mevduat miktarının, toplam aktiflere oranıdır.

FNV: Bu değişken finansal varlıkların toplam aktiflere oranlanması ile elde edilmektedir. Ancak analiz kapsamındaki dönemde muhasebe uygulamalarındaki değişiklikler dikkate alınarak farklı kalemler kullanılmıştır. Bankaların, 1990-1999 döneminde menkul değerler cüzdanı ile net bağlı menkul kıymetler toplamının toplam aktiflerine oranı olarak hesaplanmıştır. Bu değişken muhasebe kayıt usullerinde yapılan düzenlemelerden dolayı 2002-2005 döneminde alım satım amaçlı menkul değerler + satılmaya hazır menkul değerler + vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler toplamının

toplam aktiflere oranı olarak hesaplanmıştır. 2006-2011 döneminde ise toplam gerçeğe uygun değer farkı kâr / zarara yansıtılan finansal varlıklar (net) + satılmaya hazır finansal varlıklar (net)+ vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar (net) + riskten korunma amaçlı türev finansal varlıklar olarak hesaplanmıştır.

KRE: Bu değişken banka bilançosunda yer alan toplam kredi miktarının, aktif toplamına oranlanması ile hesaplanmıştır.

KREMEVD: Bu değişken banka bilançosunda yer alan toplam kredi miktarı / toplam mevduat miktarı şeklinde hesaplanmıştır.

TKPKRE: Banka bilançosundaki takipteki kredi miktarının (brüt), toplam kredi miktarına oranlanması ile hesaplanmıştır

SER: Banka bilançosundaki toplam özkaynaklar kaleminin, toplam varlıklara oranlanması yoluyla hesaplanmıştır.

Tablo 6. Analizde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Değişkenler	Açıklama
Bağımlı Değişkenler	
ROA	Net aktif getirisi (net gelir / toplam varlıklar)
ROE	Net özkaynak getirisi (net gelir / toplam özkaynaklar)
NFM	Net faiz marjı (net faiz gelirleri / toplam varlıklar)
Bağımsız Değişkenler	
NÇS	Net çalışma sermayesi / toplam varlıklar
YPP	Yabancı para pozisyonu / toplam özkaynak
MEV	Toplam mevduatlar / toplam varlıklar
FNV	Finansal varlık toplamı / toplam varlıklar
KRE	Toplam krediler / toplam varlıklar
KREMEVD	Toplam krediler / toplam mevduatlar
TKPKRE	Takipteki krediler (Brüt) / toplam krediler
SER	Toplam özkaynak / toplam varlıklar

4.5. Araştırma Yöntemi

Analiz, açıklanan değişkenler kullanılarak SPSS Statistics 17.0 programında uygulanmıştır. Analizin ilk aşamasında analizde kullanılan değişkenlere ilişkin tanımsal istatistikler hesaplanmıştır.

Tablo 7. Analizde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımsal İstatistikler

	1990-1999 Dönemi				2002-2011 Dönemi			
	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
ROA	-,42	2,84	2,0169	,93414	1,10	2,60	1,9700	,47854
ROE	-15,53	47,09	30,5488	17,54195	9,20	19,50	15,2000	3,40653
NFM	5,21	9,42	7,3699	1,23979	3,39	6,02	4,6761	,79593
NÇS	-,70	3,70	1,5100	1,21788	1,80	10,30	7,8000	2,42028
YPP	26,60	362,70	98,6800	97,51211	-24,50	-2,50	-11,3500	7,26089
MEV	52,00	68,60	61,3420	5,87708	60,20	67,00	63,9600	1,64870
FİN V	10,33	19,96	13,1511	3,08304	26,10	42,80	34,8500	5,31063
KRE	30,11	47,00	41,2750	4,71830	26,51	57,23	43,1550	10,84435
KREMEVD	44,99	83,97	68,1265	11,77953	39,59	95,05	67,7891	18,23404
TKPKRE	2,00	10,70	4,4500	2,67052	2,70	18,50	6,4600	5,03834
SER	2,73	7,80	6,0978	1,33085	11,70	15,00	13,0200	1,08812

Tablo 7’de modelde kullanılan değişkenlerin ortalaması, minimum ve maksimum değerleri ile standart sapmaları sunulmuştur.

Bağımlı değişkenlerden ROA’nın minimum ve maksimum değerlerine bakıldığında sektörün 1990-1999 döneminde en düşük ROA değerini olan % -0,42 aktif kârlılık yüzdesine sahip olarak zarar ettiği bir süreç yaşadığı görülse de ortalamalara bakıldığında kriz öncesinde net gelirin aktiflerine oranının kriz sonrası dönemden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu durum özkaynak kârlılığında da benzer şekilde seyretmiş, ROE değişkeninde ilk dönemde keskin bir düşüş saptanmasına karşın, 2001 krizi öncesi bankaların ortakları tarafından tahsis edilmiş fonların daha etkin kullanılarak kârlılıklarının arttığı gözlemlenmiştir. İlk dönemde yüksek olan standart sapma değeri ise dönem içinde yaşanan riskin büyüklüğü hakkında bilgi vermektedir.

Bir diđer bađımlı deđiřken olan net faiz marjının da 2002-2011 dđneminde bir önceki dđneme kıyasla daraldıđı, yarattıđı fon kaynaklarını daha az derecede verimli kullanabildiđi saptanmıřtır. Genel olarak enflasyonda yařanan dűřű ile birlikte, faiz oranlarındaki dűřű, faiz marjında daralmaya neden olmuřtur.

Bağımsız değişkenlerden NÇS'nin tanımsal istatistiki verilerine bakıldığında, kriz sonrası dđnemde ciddi bir artış gözlemlenmiş, kriz öncesi dđnemde oldukça dűřűk seyreden bu oranın, kriz sonrası dđnemde bankaların kısa vadeli ykumllklerine karşı aktiflerini yüksek serbestlikle kriz sonrası dđnemde kullanabilmeleri için yüksek oranda net çalışma sermayesi bileşenlerine sahip oldukları gözlemlenmiştir.

YPP değişkenine bakıldığında ise 1990-1999 ile 2002-2011 dđnemleri arasında tam anlamıyla karşıt pozisyonların uygulandığı görülmektedir. Kriz ncesi dđnemde yüksek standart sapma ve yüksek risk ile sektör, özkaynaklarının % 98,6 ortalamasında açık pozisyon almış iken, kriz dđneminden sonra açık pozisyon gözlemlenmemiş % 11,3 ortalamasında kapalı pozisyon alınmıştır.

Kriz ncesi ve sonrası dđnemlerinde MEV değişkeninde ciddi bir değişime rastlanmamıştır.

FNV değişkeni incelendiğinde ise 1990-1999 dđneminde bankaların ellerinde tuttıkları menkul değerlerin kriz sonrası dđneme kıyasla oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. 2002-2011 dđneminde bankaların yatırım veya ticari amaçla sahip oldukları finansal varlıkların önceki dđneme oranla ortalamasının % 260 oranında arttığı saptanmıştır. Kriz öncesinde bankaların iç borçlanmanın finansmanında yüksek rol oynamaları nedeniyle portföylerinde büyük tutarlı menkul değer bulundurmalarına karşılık, kriz sonrasında bu rakamın çok ciddi oranda artmasının 2 önemli gerekçesi bulunmaktadır. Bu gerekçelerden ilki, kamu bankalarının çok ciddi tutardaki görev zararları karşılığı olarak Hazine Müsteşarlığı tarafından özel tertip i borçlanma senedi ihraç edilerek kamu bankalarının portfyelerine konulmasıdır. Bir diğer neden ise TMSF bünyesine alınan ve mali bünyesi iyileştirilmek istenilen bankaların zkaynak artışı sağlanırken, aktiflerinde

yer alan menkul değerler cüzdanına konulmak üzere yine Hazine Müsteşarlığı tarafından özel tertip iç borçlanma senedi ihraç edilerek bu bankalara verilmesidir.

KRE değişkeni ise iki dönem arasında ortalama açısından çok büyük farklılık göstermese de kriz sonrası dönemde maksimum değeri olan %57 aktif oranına ulaşması, sektördeki ağırlığının bir göstergesi olarak yer almıştır.

KREMEVD değişkeni incelendiğinde 1990-1999 ile 2002-2011 dönemleri arasında dikkate değer bir farklılık görülmemiştir.

TKPKRE değişkeni ikinci dönemde % 45 oranında artmış ve yine bu dönemde % 18.5 ile en yüksek düzeye ulaşmış olup, bu durum 2002 sonrası bankaların krizin etkisi ile yüksek tutarlara ulaşan takipteki kredilerine çözüm üretmelerinin uzun zaman aldığına göstergesi olarak ifade edilebilir.

Bu modelin çözümlenmesinde regresyon eğrisi tahmin modelleri kullanılmıştır. Regresyon eğrisi tahmin modelleri, bir veya daha fazla eğrinin tahmin modellerinin regresyon analizi ile elde edilebilmesini sağlamaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiler birbirlerinden çok farklı şekillerde dağılım gösterebileceklerinden dolayı farklı modellerin sınanarak kullanılmasında fayda görülmüştür. Bu tür çoklu modellerin kullanıldığı durumlarda bağımlı değişkeni açıklayan bağımsız değişkenlerin anlamlılık oranlarının daha yüksek olduğu modellere ait denklemler seçilerek analiz edilmiştir.

Modellerin uygunluğunu belirleyebilmek için plot grafikleri ve anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. Ekler kısmında sunulan grafiklerde (Örnek: Ek-4B) görüldüğü üzere analizde kullanılan değişkenlerin grafik üzerindeki dağılımına en yakın olan denklem ile değişkenler arasında anlamlılık sınanarak analiz edilmiştir. Bu denklemlerdeki ifadeler:

Y=Bağımlı değişken

b_0 =Regresyon denklemleri sabiti

b_1 = Regresyon katsayısı

t= Bağımsız değişkenin değeri

olarak sunulmuştur. Analizde; bağımlı değişkenlerin, bağımsız değişkenlerle olan ilişkisinin regresyon eğrisi tahmin modelleri yöntemi ile belirlenebilmesi için:

Linear: $Y = b_0 + (b_1 * t)$.

Logarithmic: $Y = b_0 + (b_1 * \ln(t))$.

Inverse: $Y = b_0 + (b_1 / t)$.

Quadratic: $Y = b_0 + (b_1 * t) + (b_2 * t^2)$.

Cubic: $Y = b_0 + (b_1 * t) + (b_2 * t^2) + (b_3 * t^3)$.

Power: $Y = b_0 * (t^{b_1})$ veya $\ln(Y) = \ln(b_0) + (b_1 * \ln(t))$.

Compound: $Y = b_0 * (b_1^{t})$ veya $\ln(Y) = \ln(b_0) + (\ln(b_1) * t)$.

S-curve: $Y = e^{b_0 + (b_1/t)}$ veya $\ln(Y) = b_0 + (b_1/t)$.

Growth: $Y = e^{b_0 + (b_1 * t)}$ veya $\ln(Y) = b_0 + (b_1 * t)$.

Exponential: $Y = b_0 * (e^{b_1 * t})$ veya $\ln(Y) = \ln(b_0) + (b_1 * t)$

denklemleri, saptanan anlam gücünün yüksekliğine göre seçilerek analiz edilmiştir.

4.6 Ampirik Sonuçlar

Aşağıda, Türk bankacılık sektörünün 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi öncesi ve kriz sonrası kârlılığını belirleyen finansal göstergelerin analiz edilerek dönemler arası farklılıkların tespit edilmesine yönelik oluşturulan ekonometrik modelin sonuçları yer almaktadır. Sonuçlarda modelde kullanılan bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

4.6.1. NÇS İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

Net çalışma sermayesi bağımsız değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 8. NÇS-Kârlılık Belirleyicilerin İlişkin Analiz Sonuçları

NÇS	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$R\hat{O}A = 1,047 + 1,612NÇS - 0,588NÇS^2 + 0,071NÇS^3$ 0,002 0,000 0,033	Cubic 0,001	0,931
	$R\hat{O}E = 14,339 + 31,469NÇS - 13,309NÇS^2 + 1,793NÇS^3$ 0,018 0,001 0,037 0,0138	Cubic 0,003	0,893
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05)- ANLAMSIZ		
2002-2011	$R\hat{O}A = 0,875 - 1,387*1/NÇS$ 0,022	S 0,022	0,500
	$R\hat{O}E = 2,897 - 1,223*1/NÇS$ 0,00 0,027	S 0,027	0,477
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05)- ANLAMSIZ		

Net çalışma sermayesi değişkeninin kârlılığın belirleyicisi olan üç bağımlı değişken ile kriz öncesi ve kriz sonrası ilişkisi değişmemiş olup, ROA ve ROE değişkenleriyle ilişkisi anlamlı bulunmuş NFM ile ilişkisi gözlemlenmemiştir. Açıklama gücünün kriz döneminden sonra düştüğü tespit edilmiştir. Bunun nedeni duran varlıklar ile ilgili yapılan yasal düzenlemedir. Kriz öncesinde bankaların elinde tutabileceği duran varlıklara ilişkin herhangi bir sınırlandırma bulunmamaktadır, Ancak kriz sonrasında yapılan düzenlemeler ile bankaların özkaynaklarının bankacılık faaliyetlerine ilişkin alanlarda kullanılması amaçlanarak özkaynaklarının en fazla iki katına kadar duran varlık bulundurabilme kısıtı getirilmiştir.

Bu düzenlemeler 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 12. Maddesinin 2 fıkrasında "Bankaların edinecekleri gayrimenkullerin amortismanlar düşüldükten sonraki kayıtlı değerleri toplamı özkaynaklarının yarısını aşamaz." şeklinde düzenlenmiştir. 5411 sayılı kanunun ise 57. Maddesinde "Bankaların gayrimenkullerinin net defter değerleri toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz." olarak ifade edilmiştir. Bu sınırın bankaların kriz

sonrası dönemdeki serbestliklerini engellemesi sonucunda modeldeki açıklama gücünün azalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

4.6.2. YPP İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

Yabancı para pozisyonu bağımsız değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 9. YPP-Kârlılık Belirleyicilerin İlişkin Analiz Sonuçları

YPP	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$R\hat{O}A = 0,617 + 0,054YPP + 0,00YPP^2 + 0,000007539YPP^3$	Cubic 0,001	0,914
	$R\hat{O}E = 7,446 + 0,849YPP - 0,006YPP^2 + 0,00001055YPP^3$	Cubic 0,001	0,919
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05)- ANLAMSIZ		
2002-2011	$R\hat{O}A$ (p < 0,05))- ANLAMSIZ		
	$R\hat{O}E$ (p < 0,05))- ANLAMSIZ		
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05))- ANLAMSIZ		

YPP değişkeninin kriz öncesi dönemde aktif ve özkaynak kârlılıkları ile ilişkisinin anlamlı olduğu ve çok yüksek açıklama gücüne sahip olduğu saptanmıştır. Kriz sonrası dönemde ise bağımlı ve bağımsız değişkenler arası herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanılmamıştır. 1990-1999 yılları arasında banka bilânçolarındaki yabancı para pozisyonları hakkında çok kısıtlayıcı düzenleme olmaması nedeniyle bankalar pozisyonlarını serbestçe belirlemişlerdir. Bu dönemde bankalar yüksek açık pozisyon bulundurarak kur değişiminden dolayı da ciddi kârlar elde etmişlerdir. Ancak bu durum kur riskini de beraberinde getirmiş bu nedenle kriz döneminde ve sonrasında yabancı para pozisyonunun belirlenmesi ile ilgili aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır.

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda bankaların döviz pozisyonuna ilişkin bir düzenleme yer almamakla birlikte, bu dönemde TC Merkez Bankası'nın 08.08.2000 tarihli

talimatında¹⁸ likiditenin yanı sıra döviz pozisyonuna ilişkin sınırlamalar belirlenerek bankalara bildirilmiştir (Hazar ve Babuşçu, 2013:11).

T.C. Merkez Bankası'nın söz konusu talimatının 4. maddesinde yer alan sınırlama aşağıda yer almaktadır:

“4- Döviz pozisyon oranı ise, ABD Doları, Euro dâhil Avrupa Para Birliği'ne katılan ülke paralarının Euro karşılıkları toplamı, altın dâhil diğer konvertibl paraların ABD Doları karşılıkları toplamı üzerinden her bir kategori için asgari %75 azami %115, varlık ve yükümlülüklerin toplam ABD Doları karşılıkları için asgari %80 azami %110 olacaktır.”

5411 sayılı bankacılık Kanunu'nun 43, 47 ve 93. maddelerine dayanılarak 1.11.2006 tarihinde BDDK tarafından “Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik¹⁹” ile döviz pozisyonunun detayları düzenlenmiştir (Hazar ve Babuşçu, 2013:11). Bu düzenlemenin detayları aşağıda yer almaktadır:

“m) Yabancı para net genel pozisyon/özkaynak standart oranı: Yabancı para net genel pozisyon tutarının, özkaynağa bölünmesi suretiyle hesaplanacak oranı, ifade eder.

4. 1) ...iş günleri üzerinden hesaplanan yabancı para net genel pozisyon/özkaynak standart oranının mutlak değerlerinin haftalık basit aritmetik ortalaması yüzde yirmiye aşamaz.”

şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile birlikte bankaların yüksek oranda açık ve kapalı pozisyonlara geçerek döviz kurlarında yaşanan değişimler sonucu kârlılık durumlarının değişmesi engellenmiştir. Nitekim yapılan analizde bu uygulamaların oldukça sıkı bir şekilde yürütüldüğü kriz sonrası dönemde, bağımlı değişkenler ile YPP değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

¹⁸ <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/genelindextalimat.htm>

¹⁹ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27228.html>

4.6.3. MEV İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

MEV değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 10. MEV-Kârlılık Belirleyicilerin İlişkin Analiz Sonuçları

MEV	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$R\hat{O}A$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$R\hat{O}E$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
2002-2011	$R\hat{O}A$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$R\hat{O}E$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$N\hat{F}M = 0,028 + 1,083MEV$ 0,000	Compound 0,009	0,596

MEV değişkeninin kriz öncesi dönemde kârlılık belirleyicileri olan bağımlı değişkenler ile arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Kriz sonrası dönemde ise MEV ile NFM değişkenleri arasında %59,6 açıklayıcılık oranında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu durumun mevduata verilen faizlerde ciddi anlamda düşüş yaşanırken kredilere uygulanan faiz oranlarının bu düşüş ile aynı hızda gerçekleşmemesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

4.6.4. FNV İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

FNV değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 11. FNV-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları

FNV	Denklemler	Sig(p)	R ²
1990-1999	$\hat{ROA} = -0,769 + 0,054FNV^2 - 0,003FNV^3$ 0,024 0,014	Cubic 0,004	0,794
	$\hat{ROE} = -32,266 + 1,151FNV^2 - 0,055FNV^3$ 0,009 0,009 0,005	Cubic 0,002	0,827
	\hat{NFM} (p < 0,05) ANLAMSIZ		
2002-2011	\hat{ROA} (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	\hat{ROE} (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$\hat{NFM} = 2,355 - 28,136 * 1 / FNV$ 0,00 0,009	S 0,009	0,591

FNV değişkeninin kriz öncesi dönemde ROA değişkeni ile %79,4 açıklama gücü ile ROE değişkeni ile %82,7 açıklama gücü ile anlamlı ilişkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Kriz sonrası dönemde ise FNV bağımsız değişkeninin yalnızca NFM değişkeni ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmekte olup, bu ilişkinin açıklayıcılık oranı %59,1'dir. ROA ve ROE değişkenlerinin kriz sonrası dönemde NFM değişkeni ile arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Kriz öncesi dönem, bankaların iç ve dış piyasalardan sağladıkları kaynaklarını menkul kıymet alımı ile değerlendirdikleri bir süreç olarak tanımlanabilir.

Yapılan bu yatırımların getiri oranlarının yüksek olması bankaları gerçek bankacılık faaliyetlerinde uzaklaştırırsa da kârlılıklarını etkileyen unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bu nedenle dönem içerisinde iki değişken arasında yüksek açıklayıcılık oranları ile anlamlı bir ilişki görülmektedir. Kriz sonrası dönemde ise bankaların gerçek faaliyet konularına yoğunlaşmaları ve önceki dönemdeki gibi yüksek miktarda menkul kıymet yatırımları yapmamaları nedeniyle iki değişken arasındaki anlamlı ilişki anlamsız hale dönüşmüştür. Kriz sonrası dönemde NFM değişkeni ile FNV değişkeni arasında görülen %59,1 açıklayıcılık oranındaki anlamlı ilişkinin ise sektörün finansal varlık yatırımlarından elde ettiği kazançların azalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.6.5. KRE İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

KRE değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 12. KRE-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları

KRE	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$R\hat{O}A = -18886 + 0,725KRE + 0,000KRE^3$ 0,003 0,004 0,013	Cubic 0,000	0,889
	$R\hat{O}E = -428,028 + 16,434KRE - 0,003KRE^3$ 0,001 0,001 0,004	Cubic 0,001	0,886
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
2002-2011	$R\hat{O}A$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$R\hat{O}E$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$N\hat{F}M = 7,506 + 0,989KRE$ 0,00 0,00	Compound 0,019	0,516

KRE değişkeni ile kriz öncesi dönemde ROA ve ROE bağımlı değişkenleri arasında yüksek açıklayıcılık oranları ile anlamlı ilişki tespit edilmiş, ROA değişkeninin açıklayıcılık oranı %88,9, ROE değişkeninin açıklayıcılığı ise %88,6 olarak gözlemlenmiştir. Uygulanan modele göre NFM ile arasında herhangi bir anlamlı ilişki gözlenmemiştir. Kriz sonrası dönemde ise ROA ve ROE değişkenleri ile KRE arasında anlamlı ilişki görülmemiş, ancak NFM ile %51,6 oranında açıklama gücüne sahip anlamlı bir ilişki kurulmuştur. Kriz öncesi dönemde enflasyon oranları ile birlikte yüksek düzeyde seyreden kredi faiz oranları nedeniyle, kârlılık belirleyici değişkenleri arasında anlamlı ilişki kurulmasını sağladığı düşünülmektedir.

4.6.6. KREMEVD İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

KREMEVD değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 13. KREMEVD-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları

KREMEVD	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$R\hat{O}A = -17,928 + 0,569KREMEVD - 0,004KREMEVD^2$ 0,004 0,003 0,005	Cubic 0,002	0,827
	$R\hat{O}E = -387,336 + 12,238KREMEVD - 0,087KREMEVD^2$ 0,001 0,001 0,001	Cubic 0,001	0,852
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
2002-2011	$R\hat{O}A$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$R\hat{O}E$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$N\hat{F}M = 5,508 + 0,0000431KREMEVD^2 - 0,000002812KREMEVD^3$ 0,001	Cubic 0,048	0,579

KREMEVD değişkeninin, kriz dönemi öncesinde %82,7 açıklayıcılık düzeyinde ROA ve %85,2 açıklayıcılık düzeyinde ROE değişkenleri ile anlamlı ilişkisinin olduğu görülmüştür. Aynı dönemde NFM ile anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Kriz sonrası dönemde ise ROA ve ROE değişkenleri ile bağımlı değişken arasındaki ilişki anlamlılığını yitirirken, NFM ile KREMEVD değişkeni arasında %57,9 açıklama gücü seviyesinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kriz dönemi sonrası KREMEVD değişkeni ile ROA ve ROE değişkenleri arasında ilişki kurulamamasının nedenleri ise piyasalarda yaşanan istikrar sebebiyle faaliyetteki bankaların mevduatın yansıra dış kaynaklı sendikasyon kredileri ile kaynak yaratmaları ve son yıllarda menkul kıymetler ile borçlanma araçlarını kullanmaları olduğu düşünülmektedir.

4.6.7. TKPKRE İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

TKPKRE değişkeninin, aktif kârlılığı(ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 14. TKPKRE-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları

TKPKRE	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$\hat{ROA} = 5,119 - 1,688TKPKRE + 0,306TKPKRE^2 - 0,018TKPKRE^3$ 0,003 0,047 0,038	Cubic 0,001	0,933
	$\hat{ROE} = 100,371 - 39,948TKPKRE + 7,384TKPKRE^2 - 0,435TKPKRE^3$ 0,001	Cubic 0,000	0,946
	$N\hat{FM}$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
2002-2011	\hat{ROA} (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	\hat{ROE} (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$N\hat{FM} = -0,808 + 2,100TKPKRE - 0,218TKPKRE^2 + 0,007TKPKRE^3$ 0,002 0,002 0,002	Cubic 0,003	0,894

TKPKRE bağımsız değişkeninin kriz öncesi dönemde ROA bağımlı değişkeni ile %93,3 oranında açıklayıcılık ile ilişkisinin olduğu, ROE bağımlı değişkeni ile ilişkisinin ise %94,6 oranında açıklayıcı olduğu saptanmıştır. Kriz sonrası dönemde ise ROA ve ROE ile TKPKRE değişkeninin ilişkilerinin bulunmadığı, ancak NFM değişkeni ile %89,4 oranında açıklama gücü ile ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Kriz öncesi dönemde, bankacılık sektörü takipteki krediler oranının yüksekliğine, dönemin faiz marjları geniş olduğu için duyarsız kalmıştır. Sektör yüksek faizli kredi satarak aradaki maliyeti karşılamış, dolayısıyla bu değişken kârlılığı anlamlı olarak etkileyen bir unsur olarak bankaların kârlılık durumlarına tesir etmiştir.

Kriz sonrası dönemde ise uygulanan yeni yasal düzenlemeler, alacakların etkin takibine yönelik faaliyetler, varlık yönetim şirketlerinin etkisi ve bankaların riske duyarlı politikaları ile takipteki kredi oranları azalarak bankalara getirdikleri mali yükün azalması ile zararın azaltılması sonucu, banka kârlılıkları ile ilişkisinin kalmadığı düşünülmektedir. Kriz sonrası dönemde NFM değişkeni ile olan ilişkisinin anlamlı olup, hesaplamalarda %89,4 açıklayıcılık oranına ulaşılmıştır. Bunun nedeni olarak, süreç içinde takipteki kredilerde görülen azalmanın NFM'ını olumlu etkilemesi şeklinde ifade edilebilir.

4.6.8. SER İle Kârlılık Göstergeleri İlişkisi

SER değişkeninin, aktif kârlılığı (ROA), özkaynak kârlılığı(ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile yapılan kriz öncesi ve kriz sonrası analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 15. SER-Kârlılık Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları

SER	Denklem	Sig(p)	R ²
1990-1999	$R\hat{O}A = -5,598 + 2,384SER - 0,178SER^2$ 0,008 0,006 0,019	Cubic 0,001	0,846
	$R\hat{O}E = -132,007 + 54,840SER - 4,432SER^2$ 0,001 0,001 0,002	Cubic 0,000	0,887
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
2002-2011	$R\hat{O}A$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$R\hat{O}E$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		
	$N\hat{F}M$ (p < 0,05) ANLAMSIZ		

Kriz dönemi öncesinde SER bağımsız değişkeni ile ROA bağımlı değişkeni arasında %84,6 açıklama gücünde, ROE bağımlı değişkeni arasında %88,7 açıklama gücünde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Kriz sonrası dönemde ise değişkenler arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunamamıştır. Kriz öncesi anlamlılık göstergesinin temel nedeninin banka sermayelerinin yetersiz oluşundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Dönemin özkaynak yeterlilik oranları incelendiğinde bu durum gözlemlenmektedir. Bankaların kendi özkaynakları ile kaynak yaratmaları yüksek maliyetli olup, bu dönemde daha çok yabancı sermaye ile finansman sağlanmış bu durum ise vergi avantajı nedeniyle banka kârlılıklarını olumlu etkilemiştir.

10.02.2001 tarihinden geçerli olmak üzere BDDK tarafından düzenlenmiş olan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik²⁰” temel oranı “Asgari Oran, Hesaplama ve Gönderilme Dönemi” başlığı altında şu şekilde düzenlenmektedir (Hazar ve Babuşçu,2013: 14):

²⁰<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-16.htm>

“Madde 6- Sermaye yeterliliği standart oranının bankalarca konsolide olmayan ve konsolide bazda asgari % 8 olarak tutturulması ve idame ettirilmesi şarttır.”

Ayrıca ilerleyen yıllarda bu oran, BDDK 16.11.2006 tarih 2026 sayılı Kurul kararıyla²¹ hedef sermaye yeterliliği rasyosunu minimum %12 olarak belirlemiştir (Hazar ve Babuşçu,2013: 14).

Dolayısıyla kriz sonrası dönemde faaliyet gelirlerini arttırabilmeleri için daha fazla özkaynak bulundurmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yeni yasal düzenlemelerle uygulanan sermaye yeterlilik kriterleri SER değişkeninin kârlılık değişkenleri ile arasında ilişki kurulamamasına neden olduğu düşünölmektedir.

²¹http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/diger_raporlar/3428byg_09_07_2007.pdf

SONUÇ

Türk bankacılık sektörü 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizinden sonra, uygulanan yeniden yapılandırma programı ile yeni bir görünüme kavuşmuştur. Uygulamaya konulan yeni yasal düzenlemeler ve bankaların yapılanmasında ortaya konulan operasyonel yenilikler sektörün kriz öncesi yapılan hataları tekrarlamaması için alınan önlemlerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Krizi takip eden süreçte bankaların şeffaf ve güçlü bir mali yapıya kavuşmuş olduğu görülmektedir, bu gidişatın sürdürülerek Türk finans sektörünün dünya piyasalarındaki yerini güçlendirebilmesi mümkündür.

Çalışmada, sağlıklı bir bankacılık sektörünün gelişimi için gerekli olan bankaların kârlılık verilerinin incelenmesi amacıyla, kâr kaynaklarının kriz öncesi ve sonrası durumları karşılaştırılarak gözlemlenmiştir. Çalışmanın amacı; Türkiye’de yaşanan 21 Şubat 2001 Bankacılık Krizi’nin neden olduğu kâr kaynaklarında yaşanan değişimin; bankaların kriz öncesi ve kriz sonrası kârlılıklarını belirleyen finansal göstergelerinin analiz edilerek ortaya çıkan farklılıkların tespit edilmesi olarak belirlenmiştir.

Bu amaç doğrultusundan bankaların finansal verileri yıllık bazda 1990-1999 ve 2002-2011 yılları arasındaki süreçte ekonometrik analiz uygulanarak değerlendirilmiştir. Bu analizde üç adet temel değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler yapılan literatür araştırmalarında banka kârlılıklarının belirleyicisi olarak çok sık kullanılan; aktif kârlılık oranı, özkaynak kârlılık oranı ve net faiz marjıdır. Bu üç temel kârlılık belirleyicisi göstergenin (bağımlı değişkenin) sekiz adet kâr kaynaklarını belirleyen gösterge (bağımsız değişken) ile ilişkileri analiz edilmiştir.

Kullanılan bağımsız değişkenler, net çalışma sermayesinin toplam aktiflere oranı, yabancı para pozisyonunun toplam özkaynaklara oranı, toplam mevduatın toplam aktiflere oranı, finansal varlıkların toplam aktiflere oranı, toplam kredilerin toplam aktiflere oranı, toplam kredilerin toplam mevduata oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ve özkaynakların toplam aktiflere oranı olarak belirlenmiştir.

Kullanılan veriler; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun yayınlamış olduğu üç aylık raporlar bülteninden, Türkiye Bankalar Birliği resmi sitesi, <http://www.tbb.org.tr> adresinden ulaşılan veri sorgulama sisteminden ve TBB tarafından yıllık yayınlanan seçilmiş rasyolar bülteninden alınmıştır.

Analiz karşılaştırmalı olarak kriz öncesi ve kriz sonrası dönemde değişkenlerin ilişkilerinde ortaya çıkan farklılıklarının saptanması amacıyla iki dönemli olarak yapılmıştır. Kriz öncesi dönem olarak nitelendirilen zaman dilimi 1990-1999 yılları arası, kriz sonrası dönem ise 2002-2011 yılları arası olarak değerlendirilmiştir. Yapılan analizde değişkenler arasındaki ilişkiler regresyon eğrisi tahmin modelleri ile araştırılmıştır.

Uygulanan analiz sonucunda aşağıdaki özet tabloda açıklayıcılık oranları sunulan değişkenler arası dönemsel ilişkiler tespit edilmiştir:

Tablo 16. Regresyon Modeli Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo (R^2 Değerleri*)

	$R\hat{O}A$		$R\hat{O}E$		$N\hat{F}M$	
	1990-1999	2002-2011	1990-1999	2002-2011	1990-1999	2002-2011
NÇS	0,931	0,500	0,893	0,477	-	-
YPP	0,914	-	0,919	-	-	-
MEV	-	-	-	-	-	0,596
FNV	0,794	-	0,827	-	-	0,591
KRE	0,889	-	0,886	-	-	0,516
KREMEVD	0,827	-	0,852	-	-	0,579
TKPKRE	0,933	-	0,946	-	-	0,894
SER	0,846	-	0,887	-	-	-

* R^2 , bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama gücünü ifade etmektedir.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre kriz öncesi dönemde aktif kârlılığının, toplam mevduatların toplama aktiflere oranı ile oluşturulan MEV değişkeni dışında diğer bütün değişkenlerle yüksek açıklayıcılık oranları ile anlamı bir ilişkisinin olduğu

gözlemlenmiştir. Aynı dönem içerisinde özkaynak kârlılığı olarak tanımladığımız ROE değişkeni de ROA değişkeni ile paralel bir açıklayıcılık dağılımı göstermiştir. Net faiz marjı değişkeninin ise ilk dönemde herhangi bir değişken ile anlamlı bir açıklayıcılık ilişkisi bulunmamaktadır.

Kriz sonrası dönemde ise ROA ve ROE değişkenlerinin benzer açıklayıcılık yüzdeleri ile NÇS değişkeni ile anlamlı ilişkide oldukları saptanmıştır. Ancak diğer değişkenler ile herhangi anlamlı bir ilişkilerinin olmadığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde NFM bağımlı değişkeninin ise MEV, FNV, KRE, KREMEVD değişkenleri ile orta seviyede açıklama gücüne sahip ve anlamlı, TKPKRE değişkeni ile yüksek düzeyde açıklama gücüne sahip ve anlamlı ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Sonuçlar topluca incelenecek olursa 1990'lı yıllarda Türk bankacılık sektörünün kârlılığına etki eden faktörlerin 21 Şubat 2001 Krizi ile büyük bir değişime uğradığı görülmektedir. Sonuçlar doğrultusunda Türk bankacılık sektörünün kriz öncesi dönemde gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmış olduğu düşünülmektedir. Analiz sonucunda ortaya çıkan verilerin dönemler arasında dağılımının farklılaşması ve kâr kaynaklarının anlamlılık seviyelerinde gözlenen değişimlerin incelenerek yorumlanmasının ardından, kriz sonrası uygulanan politikalarla bankaların gerçek bankacılık faaliyetlerini yürütmeye başlamasının; yeni makroekonomik stratejilerin, alınan yasal önlemlerin sektör kârlılığına yansımalarının ve bankaların kendi risk yönetim politikalarını uygulamalarının sonucu gerçekleştiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan N. ve Tenker. N. 2007. *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akçağlayan, A. 2007. İnönü Üniversitesi Malatya 2001 Krizi ve Sonrasında Uygulanan Para Politikasının Döviz Kuru Üzerindeki Etkisi. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi*. 24-25 Mayıs 2007.
- Akerlof, G.A. 1970. The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*. 84, 3. 488-500.
- Akyüz Y. 1995. Küreselleşme ve Kriz. *İktisat İşletme Finans Dergisi*. 2-36.
- Allen, F., Chui, K.F.M., Maddaloni, A.2004. Financial Systems In Europe, The USA and Asia. *Oxford Review of Economic Policy*, 20,4: 45.
- Alp, A., Ban, Ü., Demirgüneş, K., Kılıç, S. 2010. Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın İçsel Belirleyicileri. *İMKB Dergisi*, 12,46: 1-68.
- Alp, Ali. 2003. Küreselleşmenin Mali Piyasalar Üzerine Etkileri. *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 40-473: 21-31.
- Altan, M. 2001. *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Altıntaş, H. 2004. Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22: 39-61.
- Aras, G. ve Müslümov, A. 2004. Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi* 19: 203-229.
- Ata, A. 2009. Kriz Sonrası Türkiye'de Mevduat Bankalarının Kârlılığına Etki Eden Faktörler, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 2: 137-151.
- Atasoy, H. 2007. Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi Kârlılık Performansının Belirleyicileri. *TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü*, Ankara, Mart 2007.
- Babuşçu, Ş. ve Köksal, M. O., 2000. Yüksek Enflasyondan Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *İktisat, İşletme ve Finans*, 15(174), s. 41-66

- Bank For International Settlements. 1999. **Bank Restructuring in Practice**. Basel: Switzerland.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu VII.** 2003. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu VI.** 2003. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu V.** 2002. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu IV.** 2002. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu III.** 2002. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu II.** 2001. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu I.** 2001. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Berikol, B. Z. 2008. Yeni Ekonominin Finansal Krizler Üzerine Etkileri: Türkiye Kasım 2000-Şubat 2001 Krizleri, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12: 1-15.
- Bumin, M. 2009. Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi: 2002-2008, *Maliye Finans Yazıları*, 84: 39-60.
- Chambers, N. 2004. **Kriz Dönemi ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi**. İstanbul: Avcıol Basın Yayın.
- Cihangir, M. 2005. Finansal Krizlerin Banka Birleşmelerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Çerçevesinde Kronolojik Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 1: 99-116
- Çankaya, F. ve Öz, M. 2001. **Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi: Kamu ve Özel Sermayeli Ticari Bankaların Etkinlik ve verimlilik Analizi**, Türkiye Bankalar Birliği.
- Çarıkçı, E. 2001. 2000-2001 Yılı Ekonomik Krizlerin Sebepleri ve Sonuçları, *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 41: 475-490
- Çolak, F. ve Yiğidim, A. 2001. **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**, Nobel Yayın: Ankara.

- Delice, G. 2003. Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20: 57-81.
- Demirgüç-Kunt, A. ve Detragiache, E. 1997. *The Determinants Of Banking Crises: Evidence From Developing And Developed Countries*, IMF. 106: 1-31.
- Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. 1999. Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence. *World Bank Economic Review*, 2: 379-408.
- Demirgüç-Kunt, A., Maksimovic, V. 1998. Law, Finance and Firm Growth. *The Journal of Finance*, 6: 2107-2137
- Duranlar, S. 2007. Bankacılık. İstanbul: Kazancı Yayınevi.
- Dziobek, C. 1998. *Market – Based Instruments for Systemic Bank Restructuring*, IMF
- Eren, A. 2006. *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Eren, A. ve Süslü, B. 2001. Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiyede Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi. *Yeni Türkiye Dergisi*. 9: 662-674.
- Ertürk, K. 2006. Parasal Kriz Teorileri Üzerine Notlar, İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. *İletişim Yay.* 3-226-244.
- Esen, O. 2005. Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları Ve Türk Bankacılık Sektörü, *Siyasa Dergisi*, 1: 1-21
- Guru, B., Staunton J. ve Shanmugam B. 2002. Determinants of Commercial Bank Profitability in Malaysia. *Asian Academy of Management Journal*, 5(2): 1-22.
- Güloğlu, B. ve Altınoğlu, E. 2002. Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler : Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 27: 107-134.
- Günel, M. 2001. *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*. Ankara: ATO Yayınları.
- Günel, M. 2012. *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Berikan Yayınevi
- Hazar, A. ve Babuşçu. Ş. 2013. *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Ek Düzenlemelerin Bankaların Mali Bünyesinde Doğrudan ve Dolaylı Oluşturduğu Temel Strateji Değişikliklerinin Analizi*, Yayınlanmamış Eser.
- Işık, S., Duman, K. ve Korkmaz, A. 2004. Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 19,1: 45-69

- İpeker, M. 2002, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Finansal İstikrarı Sağlamasındaki Rolü.Uzmanlık Yeterlilik Tezi, *Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.*
- Kaminsky, G., Lizondo, S. ve Reinhart, C.M. 1997. Leading Indicators of Currency Crises. *IMF Working Paper*. 97: 35-37.
- Karabıçak, M. 2004. Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Platformda Yaşanan Finansal Gelişmeler, Belirsizlikler ve Türkiye'deki Reel Sektöre Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1: 179-201.
- Karabulut, G. 2002. *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Karaçor, Z. 2006. Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000 Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16: 380-391.
- Kaya, Y.T. 2002. *Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri: 1997-2000*. Ankara: BDDK Mali Sektör Politikası Dairesi Çalışma Raporları.
- Kibritçiöğlü, A. 2001. Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001. *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı* 41. 174-182.
- Kolb, R.W. ve Rodriguez, R.J. 1996. *Financial Institutions*, USA-MA: Blackwell Publishers.
- Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, 2009. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği.
- Lindgren C.J. vd. 1999. *Financial Sector Crisis and Restructuring Lessons From Asia*. IMF Occasional Paper.
- Mishkin, F. S. 2001. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Boston: The Addison-Wesley.
- Mishkin, F.S. 1996. Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective. *Annual World Bank Conference on Development Economics, The World Bank*, 1996: 29-62.
- Oktar, S. ve Dalyancı, L. 2010. Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*.29:1-22.
- Öçal, T. 1992. *Türk Banka Sistemi*. Ankara: Emel Matbaacılık.

- Özbakan, T. 2004. Türkiye’de Kamu Bankalarının Reform Süreci, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*,1,2: 403-427.
- Parasız, İ. 2000. *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Sachs, J. 1998. *Alternative Approaches to Financial Crises in Emerging Markets*. New York. Cornell University Press.
- Sayılgan, Ş. 2003. Bankacılık Sisteminin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Finans-Politik &Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 473: 48-67.
- Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasa ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001**. 2001. Türkiye Bankalar Birliği.
- Stiglitz, J. 2001. IMF Hastaları Sırayla Ölen Bir Doktor. *Finans Dünyası*, Eylül 2001.
- Şakar, H. 2000. *Genel Bankacılık Bilgileri*. İstanbul: Ecu Eğitim.
- Şen, A. 2006. Asimetrik Bilgi-Finansal Kriz İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,1-34.
- Teker, S. 1998. *Banka Yönetiminde Aktif Pasif Problemi*, İstanbul: İTÜ İşletme Fakültesi Yayınları
- Topbaş, N. 2009. Finansal Kriz Ortamında Bankaların Muhasebe Sistemlerinde Gerçeğe Uygun Değerleme Yönteminin Etkileri. *Bankacılar Dergisi*. 68: 56-64.
- Toprak, M. 2001. *Küreselleşme ve Kriz - Türkiye ve Dünya Deneyimi*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Toprak, M. ve Demir, O. 2001. Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. S:2-37.
- Tunay, K.B. ve Silpar, M. 2006. Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Kârlılığa Dayalı Performans Analizi-II. *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi*, 2006-02.
- Tunay, K.B., Silpar, M. 2006. Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Kârlılığa Dayalı Performans Analizi-I. *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi*, 2006-01.
- Turgut A. 2006. Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*.11: 35-46.
- Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**. 2012. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

Türkiye’de Bankacılık ve Finans Krizleri.2001. Asomedy, Mart: 39-57.

Uygur, E. 2001. Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri. ***Türkiye Ekonomi Kurumu.***

Üç Aylık Dönemler İtibariyle Banka ve Grup Bilgileri. 2012. Türkiye Bankalar Birliği. Haziran 2012.

World Economic Outlook Financial Crises: Causes and Indicators. 1998. IMF World Economic And Financial Surveys.

World Economic Outlook. 2004. IMF. Washington.

Yay, G. 2001. 1990’lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi. ***Yeni Türkiye Dergisi,*** 2-42: 1234-1248.

Yay, T., Gürkan G., ve Yılmaz, E. 2001. Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Düzenlemeler, ***İTO Yayınları,*** 47: 21-141.

Yeldan, E. 2001. ***Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi.*** İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldirtan, Z.D. 2001. ***Finansal Krizler, Erken Uyarı Sistemleri,*** İstanbul: Nobel Kitap Yayınevi.

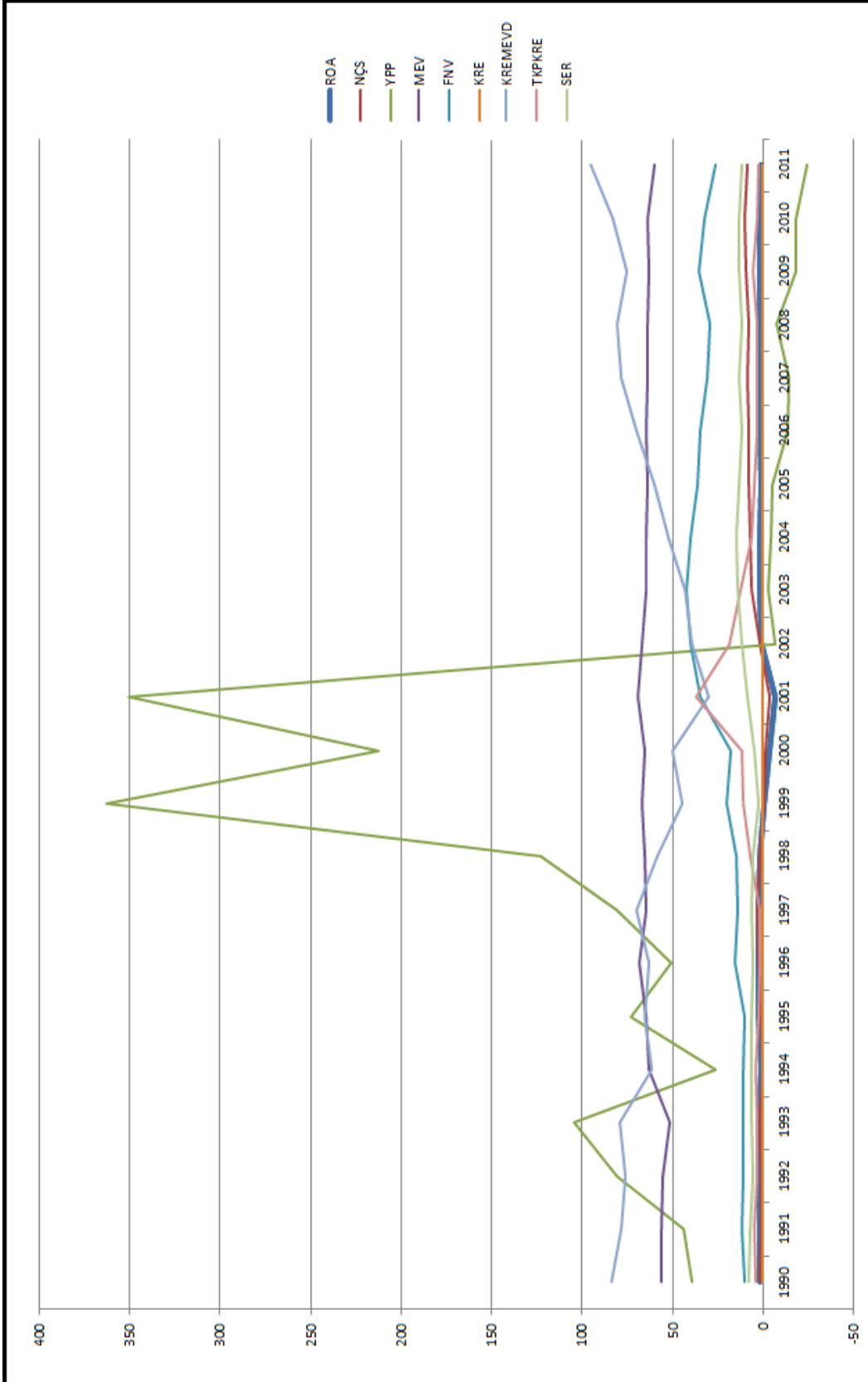
Yücel, F. ve Kalyoncu, H. 2010. Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği. ***Maliye Dergisi.*** 159: 53-74.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu. 1999. 15 Aralık 2012
<<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1094.html>>.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. 2005. 15 Aralık 2012
<<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1538.html>>.

EKLER

Ek-1. Değişkenlerin Yıllara Göre Dağılımı

Ek-2. Analizde Kullanılan Veriler 1990-1999

	ROA	ROE	NFM	NÇS	YPP	MEV	FNV	KRE	KREMEVD	TKPKRE	SER
1990	2,28	29,23	5,21	2,1	39,6	55,98	10,33	47	83,97	4,2	7,8
1991	1,9	26,55	7,02	1,1	44,2	56,24	11,79	43,93	78,11	4,9	7,17
1992	2,12	35,06	6,8	0,7	80,7	55,15	11,22	41,8	75,79	3,4	6,04
1993	2,69	40,49	8,19	2,2	104,8	52	11,21	41,38	79,58	3,1	6,64
1994	1,64	26,44	8,79	0,4	26,6	63,16	11,33	39,12	61,94	4,1	6,2
1995	2,55	41,72	6,3	1,4	73,4	64,96	10,61	42,5	65,43	2,8	6,12
1996	2,84	47,09	7,63	2,3	50,6	68,6	15,93	43,09	62,81	2	6,03
1997	2,5	38,73	7,69	3,7	81,1	64,74	14,09	45,47	70,24	2,1	6,47
1998	2,06	35,7	9,42	1,9	123,1	65,67	15,03	38,35	58,39	7,2	5,78
1999	-0,42	-15,53	6,65	-0,7	362,7	66,92	19,96	30,11	44,99	10,7	2,73

Ek-3. Analizde Kullanılan Veriler 2002-2011

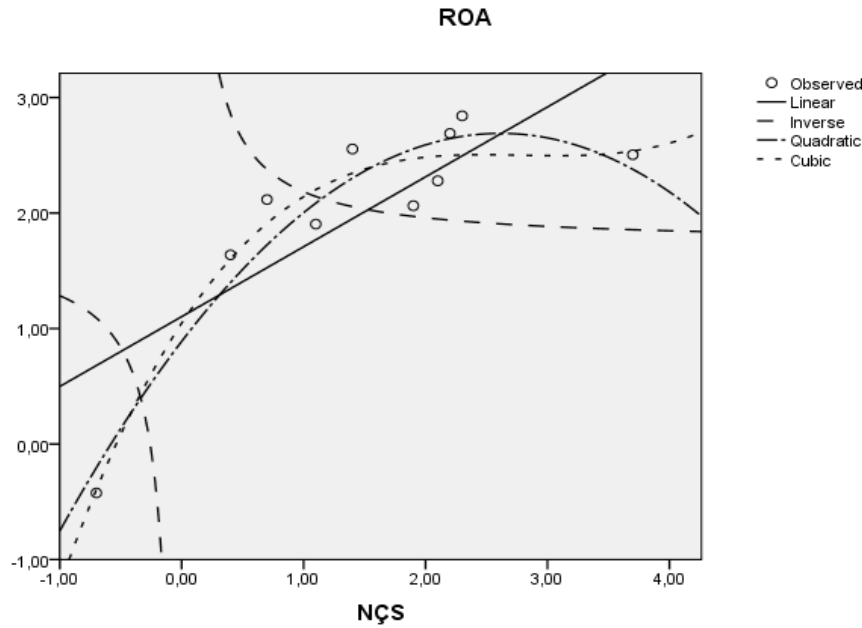
	ROA	ROE	NFM	NÇS	YPP	MEV	FNV	KRE	KREMEVD	TKPKRE	SER
2002	1,1	9,2	6,02	1,8	-6,3	67	40,5	26,51	39,59	18,5	12,1
2003	2,2	15,8	4,51	6,1	-2,5	64,4	42,8	28,02	43,52	12,3	14,2
2004	2,1	14	5,77	7,6	-4,5	64,4	40,4	33,69	52,3	6,2	15
2005	1,4	10,6	4,61	8,2	-5,1	63,9	36	38,56	60,36	4,9	13,5
2006	2,3	18,9	4,24	7,8	-13,5	64,5	34,7	44,97	69,71	3,8	12
2007	2,6	19,5	4,59	9	-14	63,6	31,3	49,98	78,56	3,5	13,1
2008	1,8	15,4	4,37	8,3	-7,4	64,2	29,4	51,98	80,91	3,6	11,7
2009	2,4	18,3	5,24	9,8	-17,9	63,5	35,2	47,71	75,11	5,4	13,3
2010	2,2	16,5	4,03	10,3	-17,8	63,9	32,1	52,9	82,78	3,7	13,4
2011	1,6	13,8	3,39	9,1	-24,5	60,2	26,1	57,23	95,05	2,7	11,9

Ek-4. ROA-NÇS Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-4A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,622	13,181	1	8	,007	1,103	,605		
Logarithmic ^a	,000	,000		
Inverse	,224	2,311	1	8	,167	1,734	,450		
Quadratic	,903	32,442	2	7	,000	,889	1,378	-,264	
Cubic	,931	27,033	3	6	,001	1,047	1,612	-,588	,071
Compound ^b	,000	,000		
Power ^{a,b}	,000	,000		
S ^b	,000	,000		
Growth ^b	,000	,000		
Exponential ^b	,000	,000		

Ek-4B. Dağılım Grafiği

EK-4C. Katsayı Tablosu

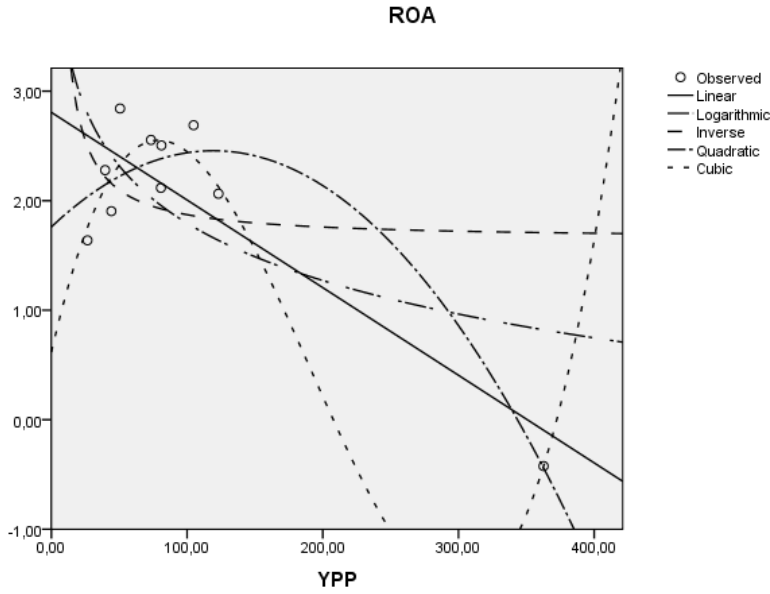
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients		t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta			
NÇS	1,612	,231		2,102	6,980	,000
NÇS ** 2	-,588	,213		-2,540	-2,764	,033
NÇS ** 3	,071	,045		1,152	1,575	,166
(Constant)	1,047	,191			5,493	,002

Ek-5. ROA-YPP Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-5A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,698	18,479	1	8	,003	2,807	-,008		
Logarithmic	,347	4,250	1	8	,073	5,275	-,756		
Inverse	,060	,509	1	8	,496	1,646	22,611		
Quadratic	,876	24,824	2	7	,001	1,760	,012	-4,888E-5	
Cubic	,914	21,227	3	6	,001	,617	,054	,000	7,539E-7
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-5B. Dağılım Grafiği

EK-5C. Katsayı Tablosu

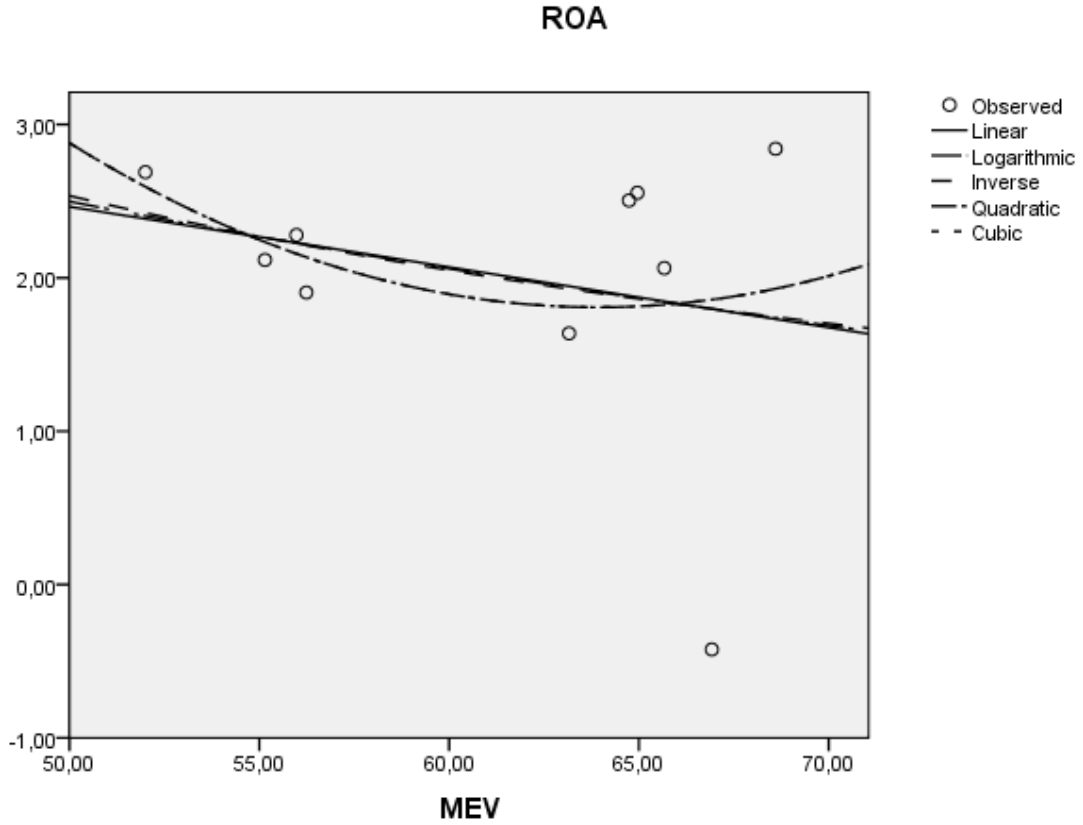
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients		t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta			
YPP	,054	,027		5,606	2,016	,090
YPP ** 2	,000	,000		-18,412	-1,820	,119
YPP ** 3	7,539E-7	,000		12,052	1,616	,157
(Constant)	,617	,783			,789	,460

Ek-6. ROA-MEV Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-6A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,061	,524	1	8	,490	4,433	-,039		
Logarithmic	,063	,541	1	8	,483	11,898	-2,403		
Inverse	,065	,557	1	8	,477	-,378	145,672		
Quadratic	,078	,294	2	7	,754	24,398	-,707	,006	
Cubic	,078	,294	2	7	,754	24,398	-,707	,006	,000
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-6B. Dağılım Grafiği

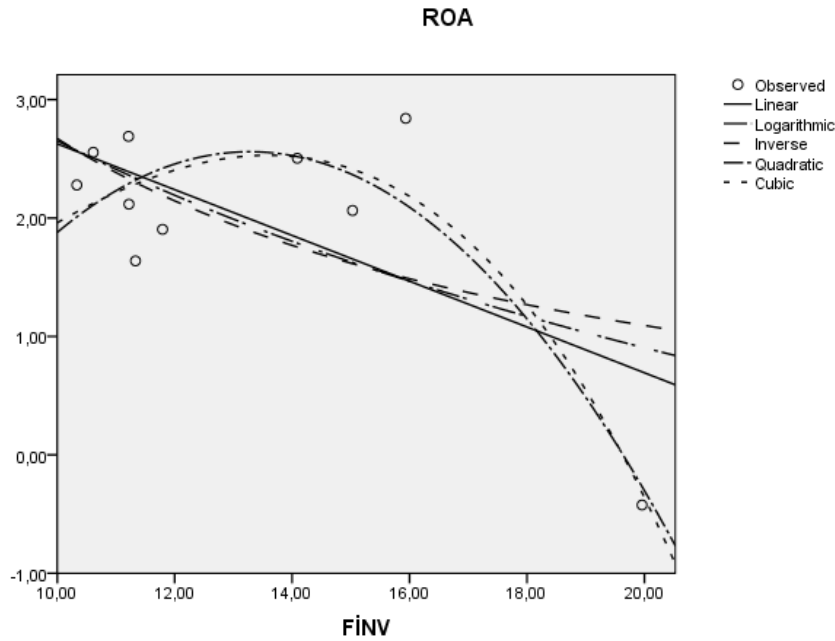

Ek-7. ROA-FNV Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-7A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,407	5,494	1	8	,047	4,559	-,193		
Logarithmic	,338	4,091	1	8	,078	8,461	-2,523		
Inverse	,278	3,085	1	8	,117	-,487	31,580		
Quadratic	,766	11,466		7	,006	-8,612	1,683	-,063	
Cubic	,794	13,469	2	7	,004	-,769	,000	,054	-,003
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-7B. Dağılım Grafiği

EK-7C. Katsayı Tablosu

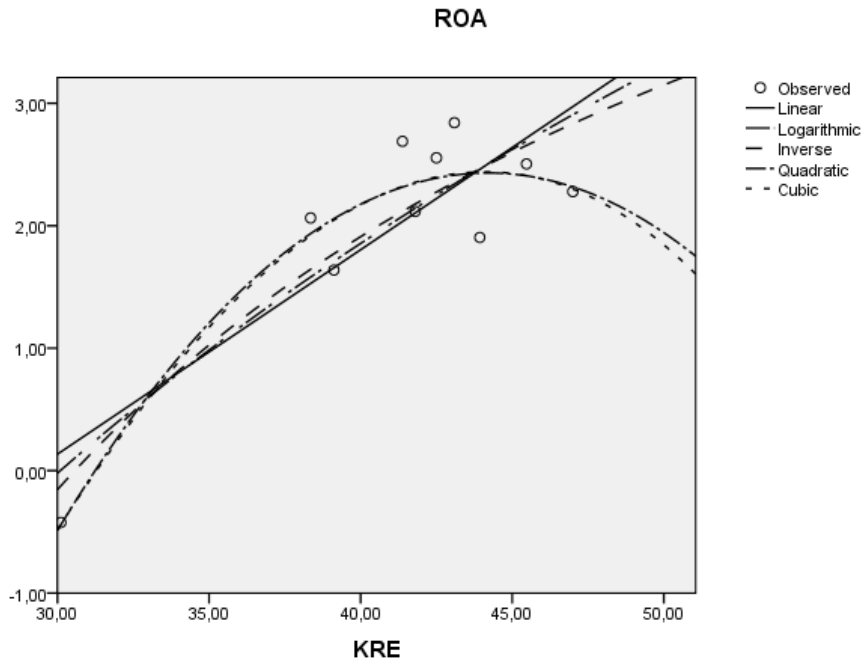
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
FINV ** 2	,054	,019	5,259	2,871	,024
FINV ** 3	-,003	,001	-5,978	-3,263	,014
(Constant)	-,769	1,295		-,594	,571

Ek-8. ROA-KRE Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-8A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,711	19,724	1	8	,002	-4,876	,167		
Logarithmic	,760	25,332	1	8	,001	-22,204	6,522		
Inverse	,800	31,938	1	8	,000	8,108	-247,893		
Quadratic	,888	27,636	2	7	,000	-25,862	1,280	-,014	
Cubic	,889	27,896	2	7	,000	-18,886	,725	,000	,000
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-8B. Dağılım Grafiği

EK-8C. Katsayı Tablosu

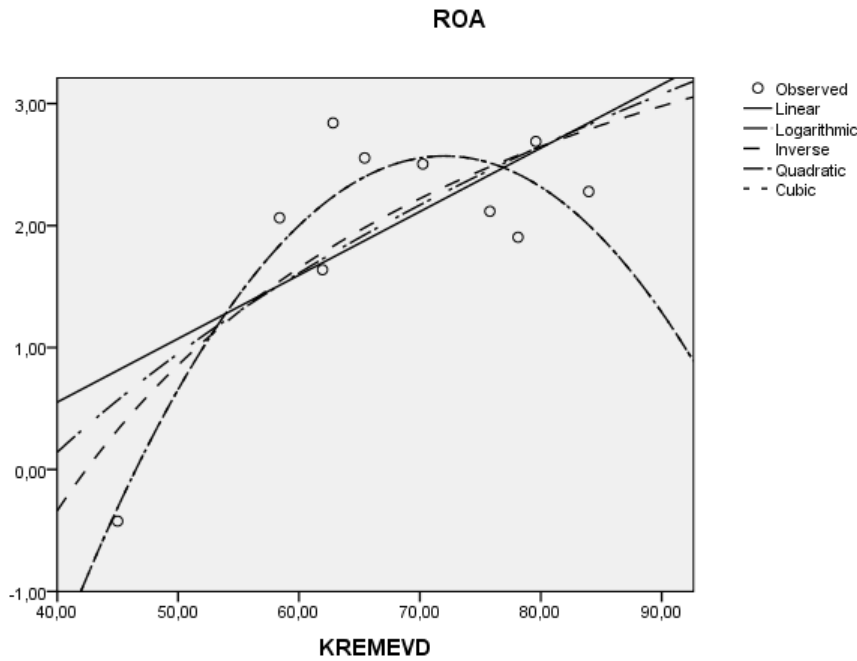
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
KRE	,725	,169	3,663	4,285	,004
KRE ** 3	,000	,000	-2,851	-3,335	,013
(Constant)	-18,886	4,328		-4,364	,003

Ek-9. ROA-KREMEVD Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-9A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,431	6,071	1	8	,039	-1,532	,052		
Logarithmic	,518	8,581	1	8	,019	-13,218	3,622		
Inverse	,603	12,138	1	8	,008	5,634	-238,923		
Quadratic	,827	16,712	2	7	,002	-17,928	,569	-,004	
Cubic	,827	16,712	2	7	,002	-17,928	,569	-,004	,000
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-9B. Dağılım Grafiği

EK-9C. Katsayı Tablosu

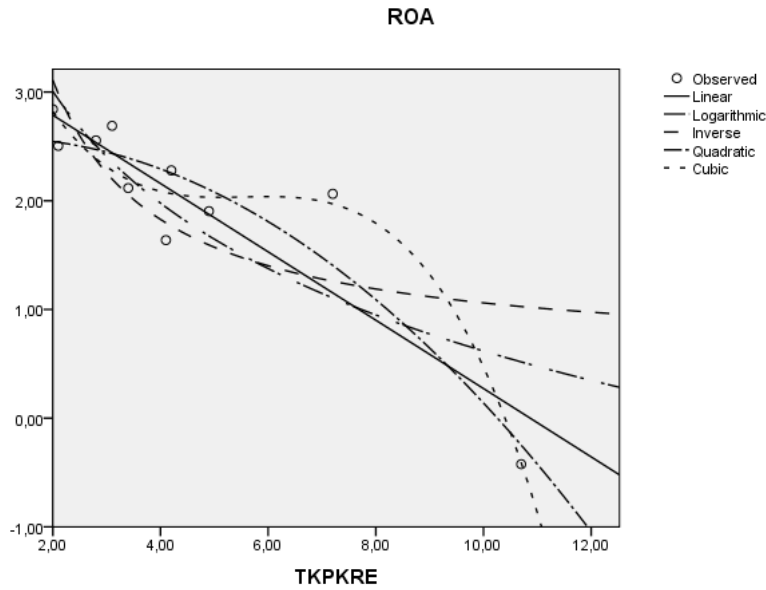
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
KREMEVD	,569	,130	7,180	4,380	,003
KREMEVD ** 2	-,004	,001	-6,553	-3,998	,005
(Constant)	-17,928	4,191		-4,278	,004

Ek-10. ROA-TKPKRE Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-10A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,808	33,591	1	8	,000	3,416	-,314		
Logarithmic	,692	17,934	1	8	,003	4,035	-1,484		
Inverse	,527	8,920	1	8	,017	,548	5,120		
Quadratic	,854	20,501	2	7	,001	2,564	,049	-,029	
Cubic	,933	27,873	3	6	,001	5,119	-1,688	,306	-,018
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-10B. Dağılım Grafiği

EK-10C. Katsayı Tablosu

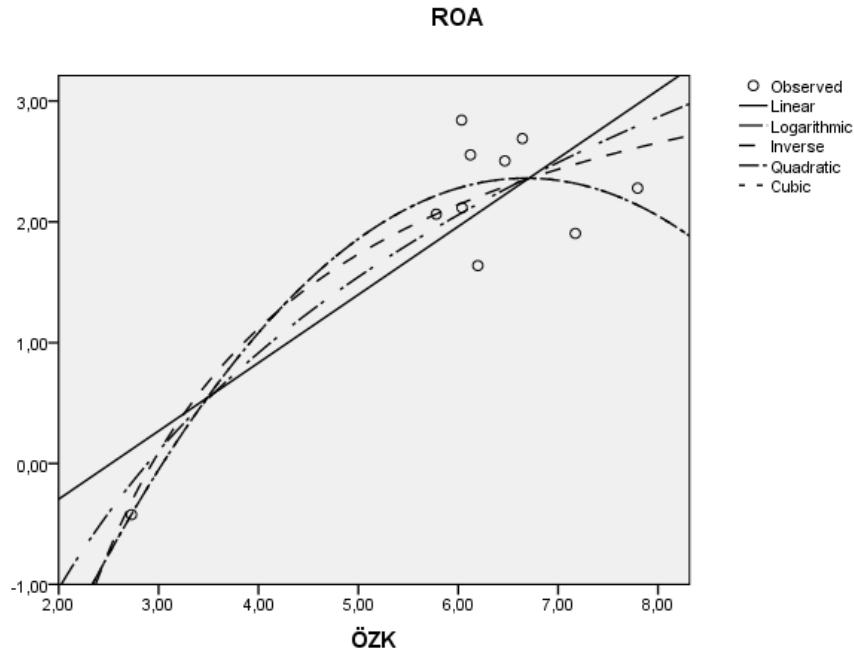
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
TKPKRE	-1,688	,678	-4,825	-2,490	,047
TKPKRE ** 2	,306	,127	11,136	2,412	,052
TKPKRE ** 3	-,018	,007	-7,411	-2,659	,038
(Constant)	5,119	1,065		4,808	,003

Ek-11. ROA-SER Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-11A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,646	14,619	1	8	,005	-1,424	,564		
Logarithmic	,746	23,436	1	8	,001	-2,990	2,817		
Inverse	,802	32,365	1	8	,000	4,193	-12,308		
Quadratic	,846	19,261	2	7	,001	-5,598	2,384	-,178	
Cubic	,846	19,261	2	7	,001	-5,598	2,384	-,178	,000
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-11B. Dağılım Grafiği

EK-11C. Katsayı Tablosu

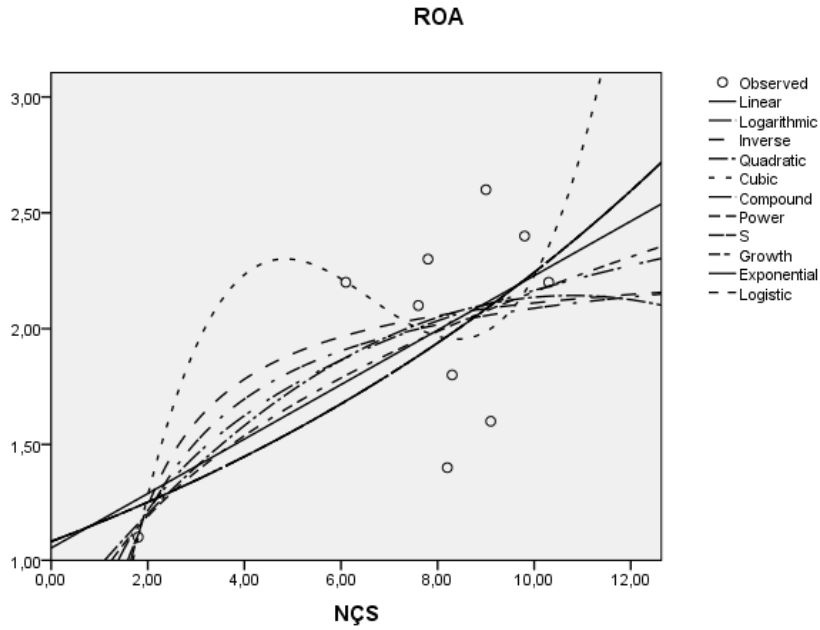
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
SER	2,384	,612	3,396	3,895	,006
SER ** 2	-,178	,059	-2,630	-3,017	,019
(Constant)	-5,598	1,528		-3,664	,008

Ek-12. ROA-NÇS Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-12A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,354	4,380	1	8	,070	1,053	,118		
Logarithmic	,393	5,180	1	8	,052	,806	,590		
Inverse	,406	5,458	1	8	,048	2,331	-2,196		
Quadratic	,381	2,156	2	7	,186	,723	,263	-,012	
Cubic	,483	1,868	3	6	,236	-1,386	1,884	-,306	,015
Compound	,421	5,823	1	8	,042	1,081	1,076		
Power	,479	7,345	1	8	,027	,920	,371		
S	,500	8,016	1	8	,022	,875	-1,387		
Growth	,421	5,823	1	8	,042	,078	,073		
Exponential	,421	5,823	1	8	,042	1,081	,073		
Logistic	,421	5,823	1	8	,042	,925	,930		

Ek-12B. Dağılım Grafiği

EK-12C. Katsayı Tablosu

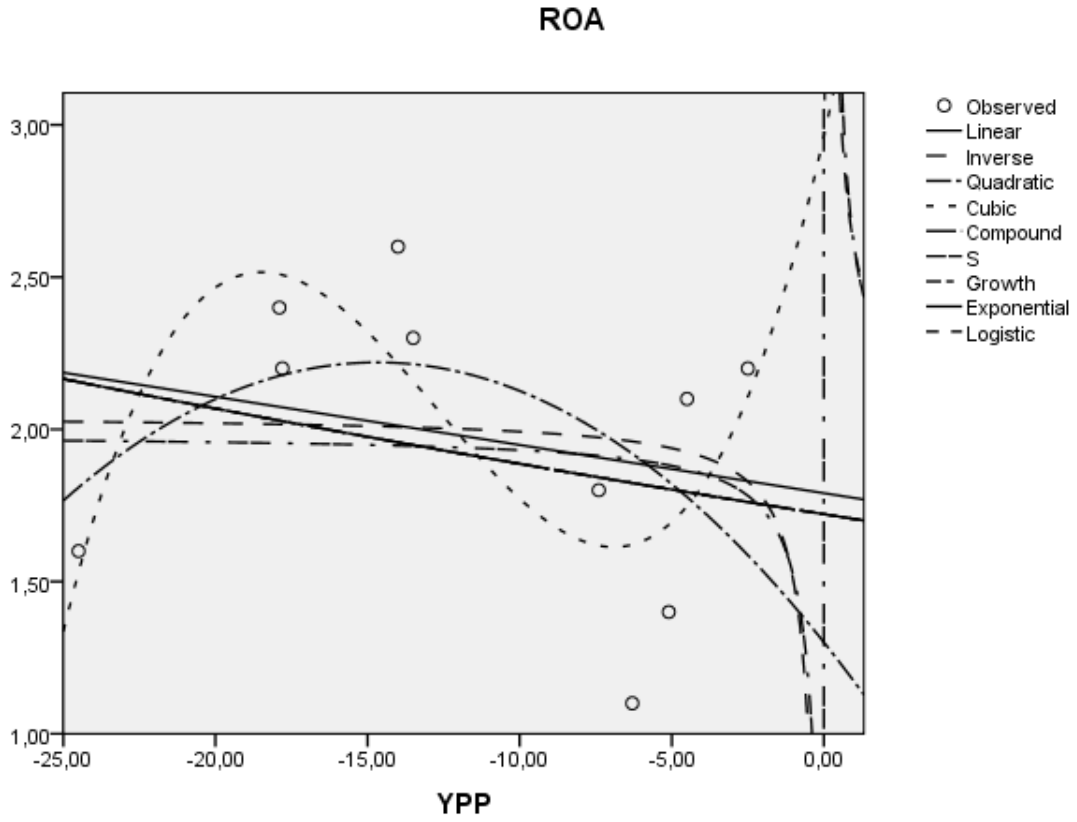
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
1 / NÇS	-1,387	,490	-,707	-2,831	,022
(Constant)	,875	,103		8,485	,000

Ek-13. ROA-YPP Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-13A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,058	,490	1	8	,504	1,790	-,016		
Logarithmic ^a						,000	,000		
Inverse	,016	,131	1	8	,727	2,047	,547		
Quadratic	,213	,949	2	7	,432	1,300	-,125	-,004	
Cubic	,612	3,154	3	6	,107	2,964	,446	,044	,001
Compound	,060	,511	1	8	,495	1,721	,991		
Power ^a						,000	,000		
S	,012	,097	1	8	,763	,685	,269		
Growth	,060	,511	1	8	,495	,543	-,009		
Exponential	,060	,511	1	8	,495	1,721	-,009		
Logistic	,060	,511	1	8	,495	,581	1,009		

Ek-13B. Dağılım Grafiği

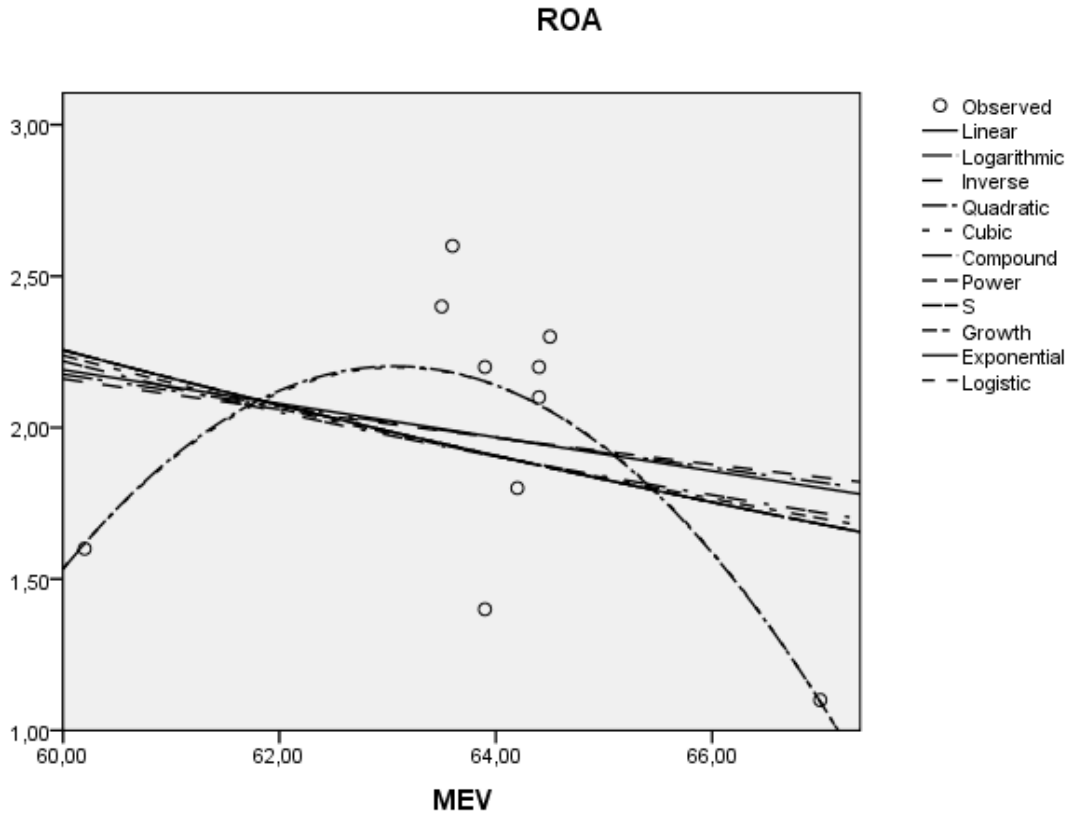

Ek-14. ROA-MEV Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-14A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,037	,306	1	8	,596	5,531	-,056		
Logarithmic	,031	,256	1	8	,627	15,431	-3,237		
Inverse	,026	,211	1	8	,658	-,948	186,538		
Quadratic	,534	4,009	2	7	,069	-282,158	9,018	-,072	
Cubic	,533	4,002	2	7	,069	-185,555	4,464	,000	,000
Compound	,065	,554	1	8	,478	28,035	,959		
Power	,057	,480	1	8	,508	59843,645	-2,490		
S	,049	,413	1	8	,538	-1,648	146,722		
Growth	,065	,554	1	8	,478	3,333	-,042		
Exponential	,065	,554	1	8	,478	28,035	-,042		
Logistic	,065	,554	1	8	,478	,036	1,043		

Ek-14B. Dağılım Grafiği

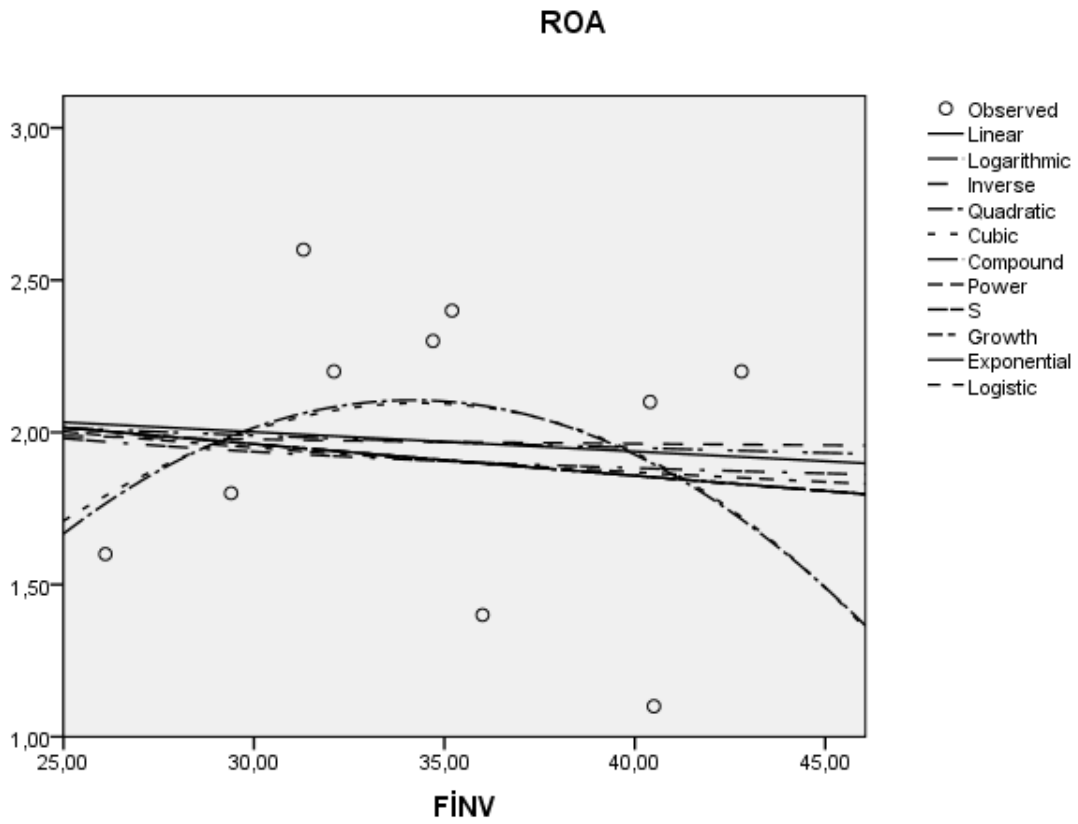

Ek-15. ROA-FNV Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-15A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,005	,041	1	8	,845	2,193	-,006		
Logarithmic	,002	,017	1	8	,900	2,468	-,141		
Inverse	,000	,002	1	8	,963	1,919	1,734		
Quadratic	,091	,351	2	7	,716	-4,002	,358	-,005	
Cubic	,079	,301	2	7	,749	-1,731	,167	,000	-4,718E-5
Compound	,011	,092	1	8	,770	2,310	,995		
Power	,007	,057	1	8	,818	3,211	-,147		
S	,003	,027	1	8	,874	,548	3,372		
Growth	,011	,092	1	8	,770	,837	-,005		
Exponential	,011	,092	1	8	,770	2,310	-,005		
Logistic	,011	,092	1	8	,770	,433	1,005		

Ek-15B. Dağılım Grafiği

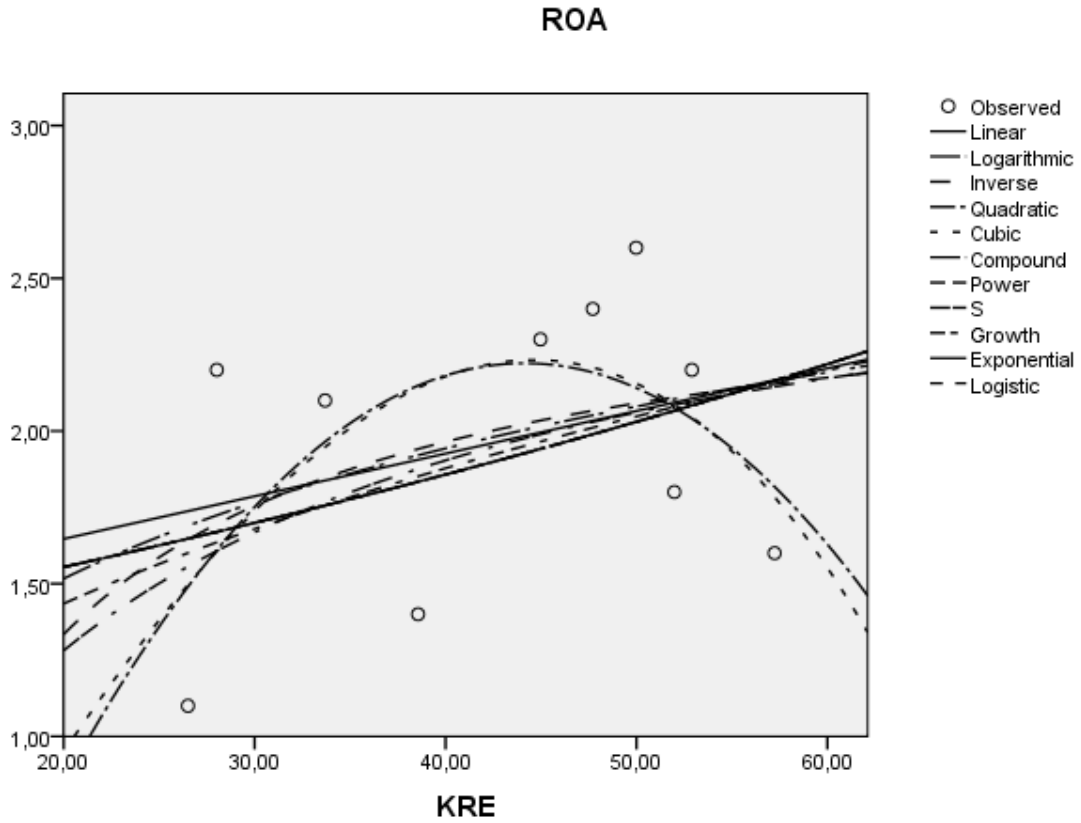

Ek-16. ROA-KRE Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-16A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,100	,890	1	8	,373	1,367	,014		
Logarithmic	,124	1,137	1	8	,317	-,328	,615		
Inverse	,146	1,372	1	8	,275	2,595	-25,225		
Quadratic	,278	1,346	2	7	,320	-2,369	,208	-,002	
Cubic	,291	1,438	2	7	,300	-1,208	,116	,000	-1,934E-5
Compound	,126	1,151	1	8	,315	1,301	1,009		
Power	,153	1,448	1	8	,263	,448	,389		
S	,179	1,741	1	8	,224	1,040	-15,848		
Growth	,126	1,151	1	8	,315	,263	,009		
Exponential	,126	1,151	1	8	,315	1,301	,009		
Logistic	,126	1,151	1	8	,315	,769	,991		

Ek-16B. Dağılım Grafiği

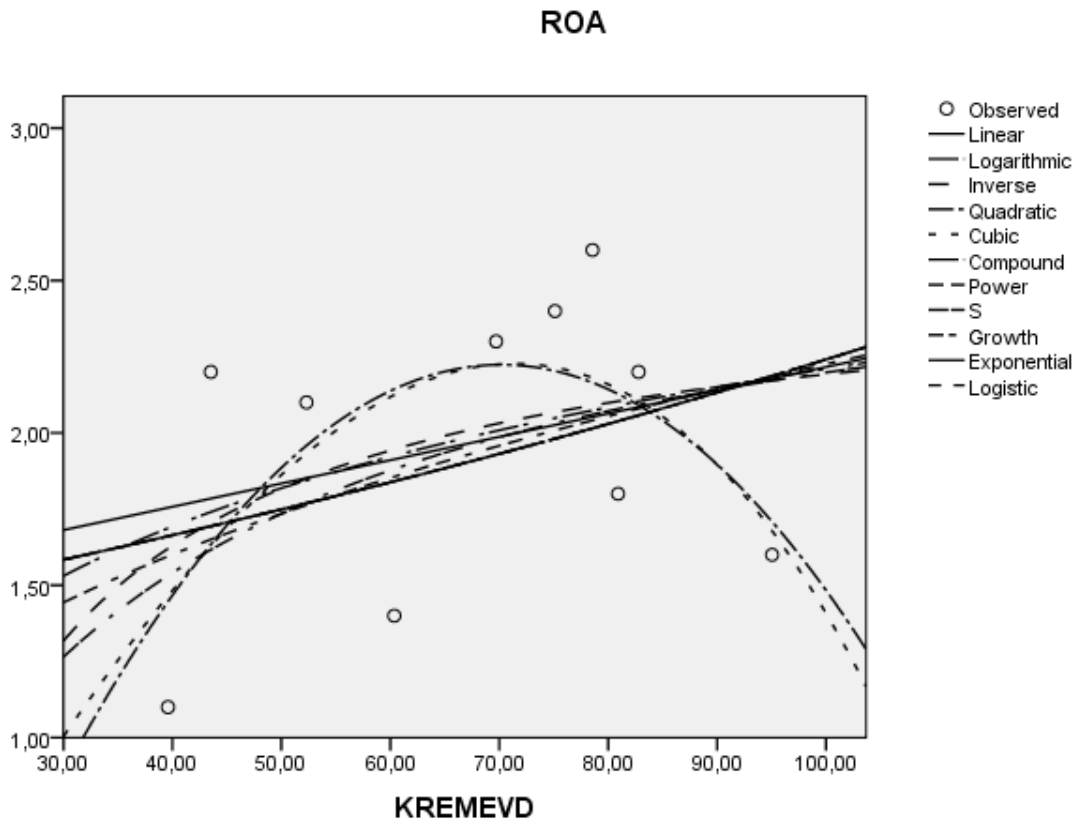

Ek-17. ROA-KREMEVD Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-17A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,085	,742	1	8	,414	1,452	,008		
Logarithmic	,119	1,083	1	8	,328	-,389	,564		
Inverse	,153	1,440	1	8	,264	2,567	-37,491		
Quadratic	,331	1,731	2	7	,245	-1,870	,117	,000	
Cubic	,339	1,799	2	7	,234	-,779	,063	,000	-4,128E-6
Compound	,110	,992	1	8	,348	1,365	1,005		
Power	,150	1,410	1	8	,269	,425	,360		
S	,188	1,858	1	8	,210	1,025	-23,698		
Growth	,110	,992	1	8	,348	,311	,005		
Exponential	,110	,992	1	8	,348	1,365	,005		
Logistic	,110	,992	1	8	,348	,733	,995		

Ek-17B. Dağılım Grafiği

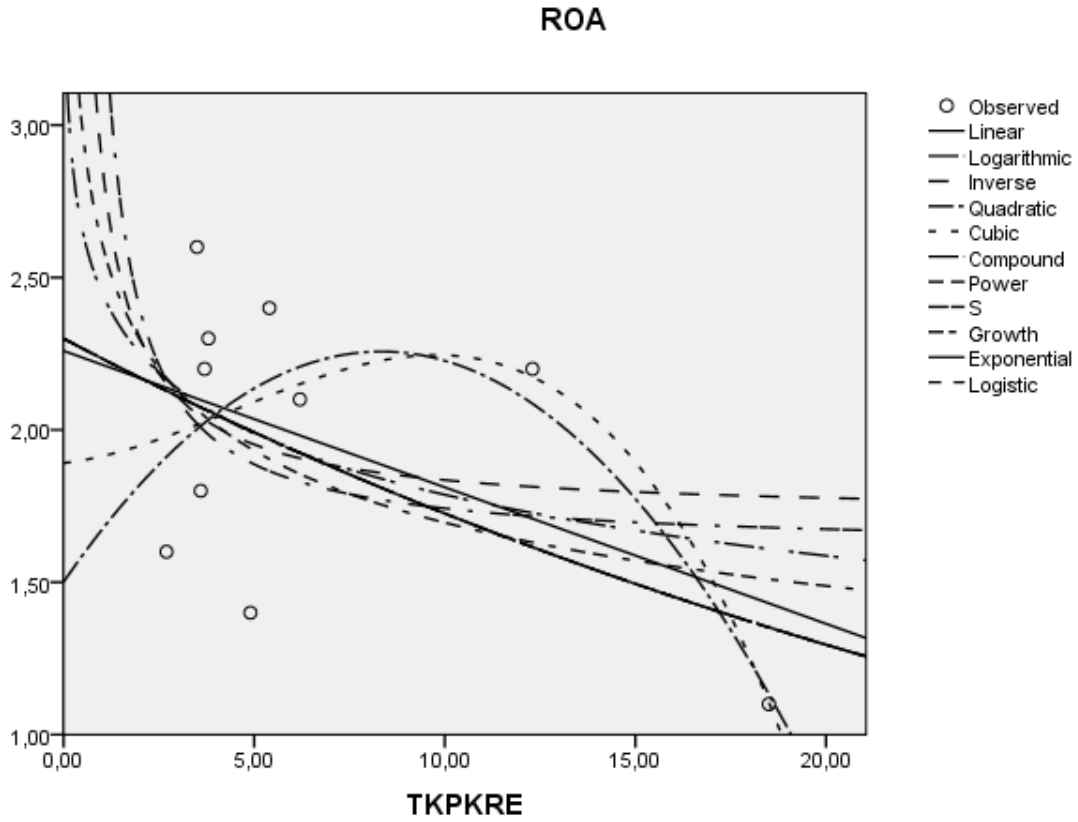

Ek-18. ROA-TKPKRE Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-18A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,222	2,287	1	8	,169	2,259	-,045		
Logarithmic	,135	1,244	1	8	,297	2,453	-,289		
Inverse	,057	,485	1	8	,506	1,718	1,169		
Quadratic	,411	2,441	2	7	,157	1,501	,181	-,011	
Cubic	,421	1,454	3	6	,318	1,891	,015	,008	,000
Compound	,283	3,154	1	8	,114	2,300	,972		
Power	,177	1,718	1	8	,226	2,617	-,188		
S	,082	,717	1	8	,422	,475	,798		
Growth	,283	3,154	1	8	,114	,833	-,029		
Exponential	,283	3,154	1	8	,114	2,300	-,029		
Logistic	,283	3,154	1	8	,114	,435	1,029		

Ek-18B. Dağılım Grafiği

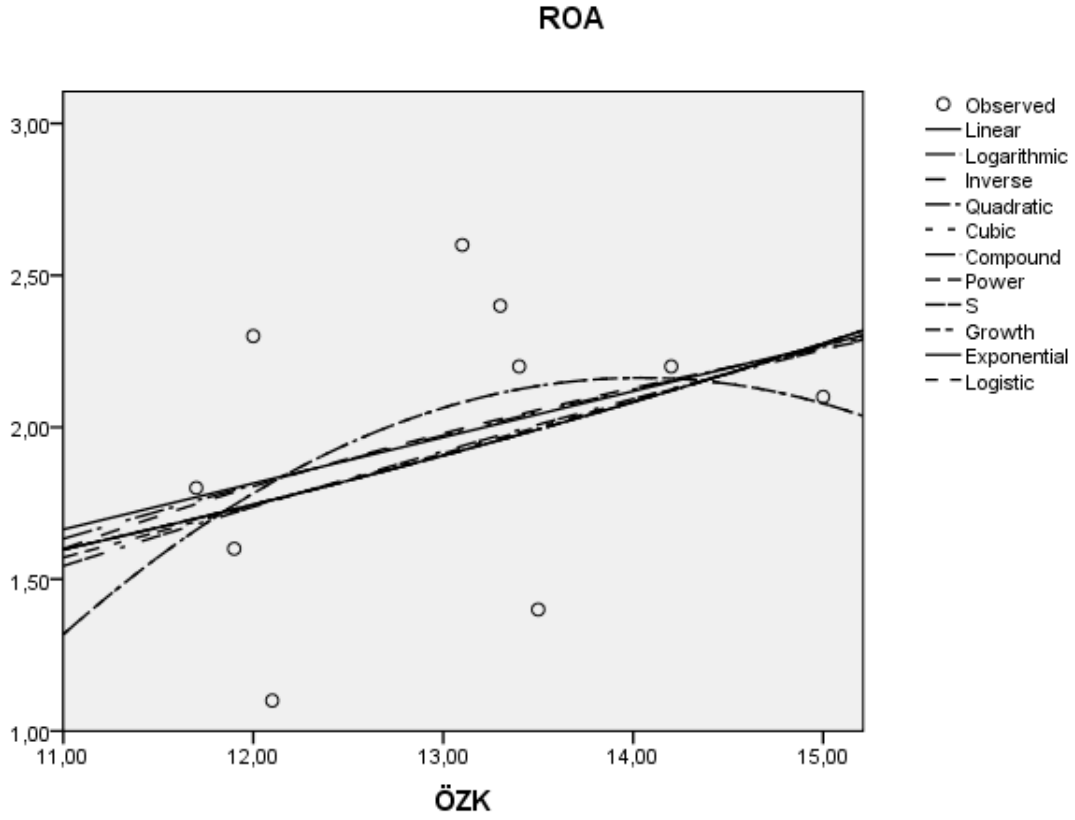

Ek-19. ROA-SER Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-19A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,119	1,080	1	8	,329	-,005	,152		
Logarithmic	,124	1,135	1	8	,318	-3,254	2,038		
Inverse	,129	1,187	1	8	,308	4,071	-27,181		
Quadratic	,163	,683	2	7	,536	-15,873	2,569	-,092	
Cubic	,163	,683	2	7	,536	-15,873	2,569	-,092	,000
Compound	,125	1,144	1	8	,316	,604	1,092		
Power	,129	1,185	1	8	,308	,092	1,181		
S	,132	1,222	1	8	,301	1,857	-15,654		
Growth	,125	1,144	1	8	,316	-,504	,088		
Exponential	,125	1,144	1	8	,316	,604	,088		
Logistic	,125	1,144	1	8	,316	1,656	,915		

Ek-19B. Dağılım Grafiği

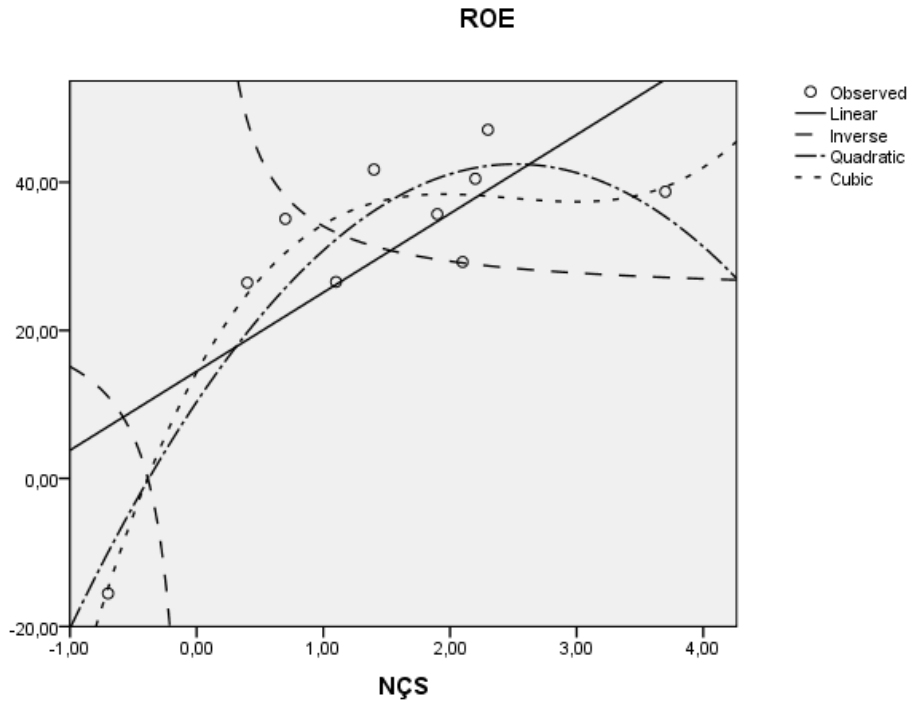

Ek-20. ROE-NÇS Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-20A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,547	9,672	1	8	,014	14,458	10,656		
Logarithmic ^a	,000	,000		
Inverse	,282	3,140	1	8	,114	24,592	9,478		
Quadratic	,841	18,544	2	7	,002	10,340	25,521	-5,070	
Cubic	,893	16,742	3	6	,003	14,339	31,469	-13,309	1,793
Compound ^b	,000	,000		
Power ^{a,b}	,000	,000		
S ^b	,000	,000		
Growth ^b	,000	,000		
Exponential ^b	,000	,000		

Ek-20B. Dağılım Grafiği

EK-20C. Katsayı Tablosu

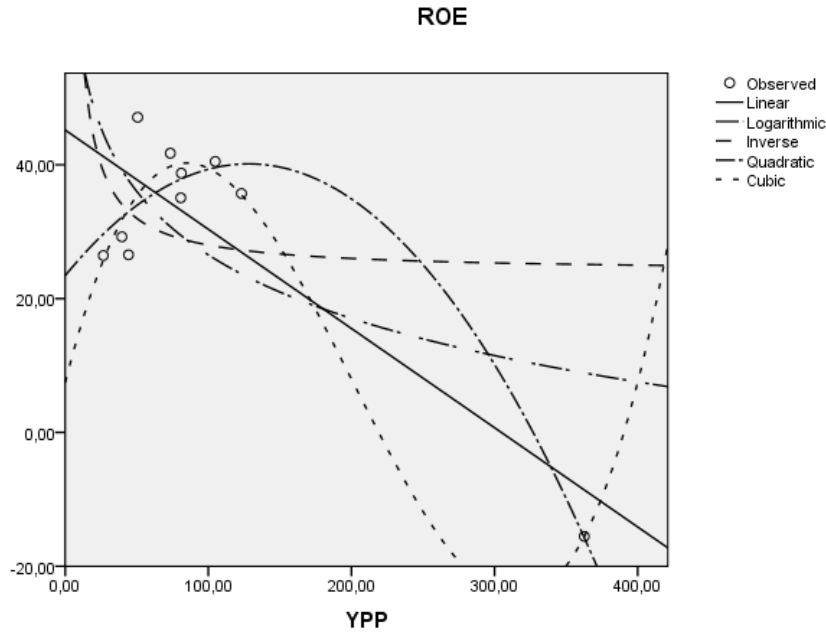
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients		t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta			
NÇS	31,469	5,399	2,185		5,829	,001
NÇS ** 2	-13,309	4,975	-3,060		-2,675	,037
NÇS ** 3	1,793	1,048	1,558		1,711	,138
(Constant)	14,339	4,453			3,220	,018

Ek-21. ROE-YPP Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-21A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,680	16,968	1	8	,003	45,183	-,148		
Logarithmic	,323	3,816	1	8	,087	89,587	-13,694		
Inverse	,053	,448	1	8	,522	23,995	399,594		
Quadratic	,898	30,964	2	7	,000	23,432	,261	-,001	
Cubic	,919	22,761	3	6	,001	7,446	,849	-,006	1,055E-5
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-21B. Dağılım Grafiği

EK-21C. Katsayı Tablosu

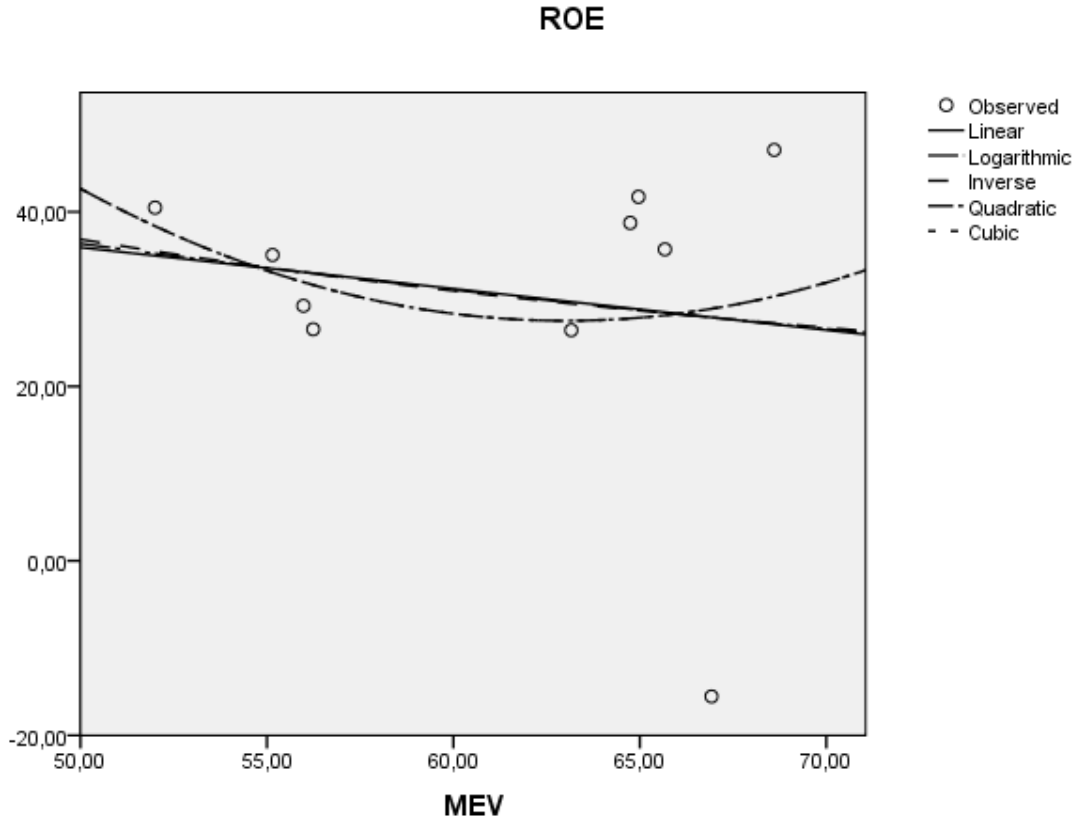
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
YPP	,849	,484	4,717	1,752	,130
YPP ** 2	-,006	,004	-14,473	-1,477	,190
YPP ** 3	1,055E-5	,000	8,976	1,243	,260
(Constant)	7,446	14,234		,523	,620

Ek-22. ROE-MEV Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-22A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,025	,207	1	8	,662	59,600	-,474		
Logarithmic	,026	,216	1	8	,655	150,025	-29,054		
Inverse	,027	,225	1	8	,648	1,409	1772,161		
Quadratic	,037	,135	2	7	,876	383,063	-11,286	,090	
Cubic	,037	,135	2	7	,876	383,063	-11,286	,090	,000
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-22B. Dağılım Grafiği

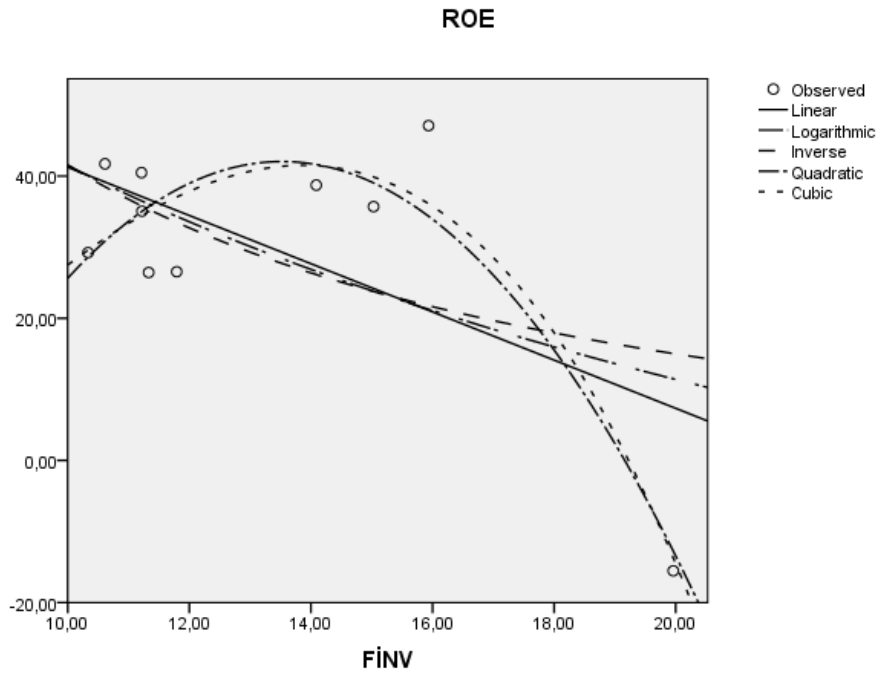

Ek-23. ROE-FNV Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-23A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,355	4,408	1	8	,069	75,149	-3,391		
Logarithmic	,284	3,179	1	8	,112	141,485	-43,428		
Inverse	,224	2,308	1	8	,167	-11,621	531,929		
Quadratic	,799	13,894	2	7	,004	-199,757	35,764	-1,322	
Cubic	,827	16,702	2	7	,002	-32,266	,000	1,151	-,055
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-23B. Dağılım Grafiği

EK-23C. Katsayı Tablosu

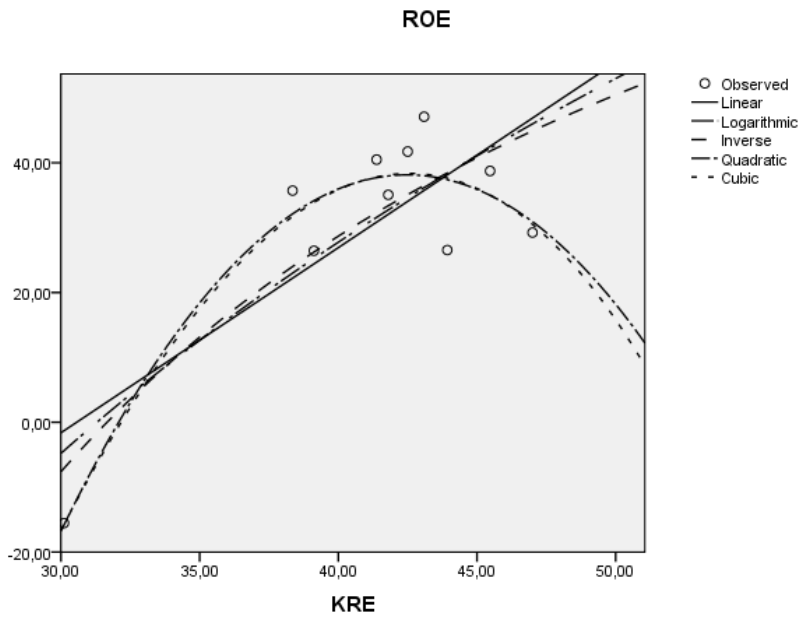
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
FINV ** 2	1,151	,321	6,017	3,584	,009
FINV ** 3	-,055	,014	-6,704	-3,993	,005
(Constant)	-32,266	22,288		-1,448	,191

Ek-24. ROE-KRE Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-24A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,589	11,457	1	8	,010	-87,205	2,853		
Logarithmic	,648	14,729	1	8	,005	-389,440	113,093		
Inverse	,700	18,686	1	8	,003	137,578	4355,949		
Quadratic	,885	26,921	2	7	,001	-598,168	29,958	-,353	
Cubic	,886	27,205	2	7	,001	-428,028	16,434	,000	-,003
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-24B. Dağılım Grafiği

EK-24C. Katsayı Tablosu

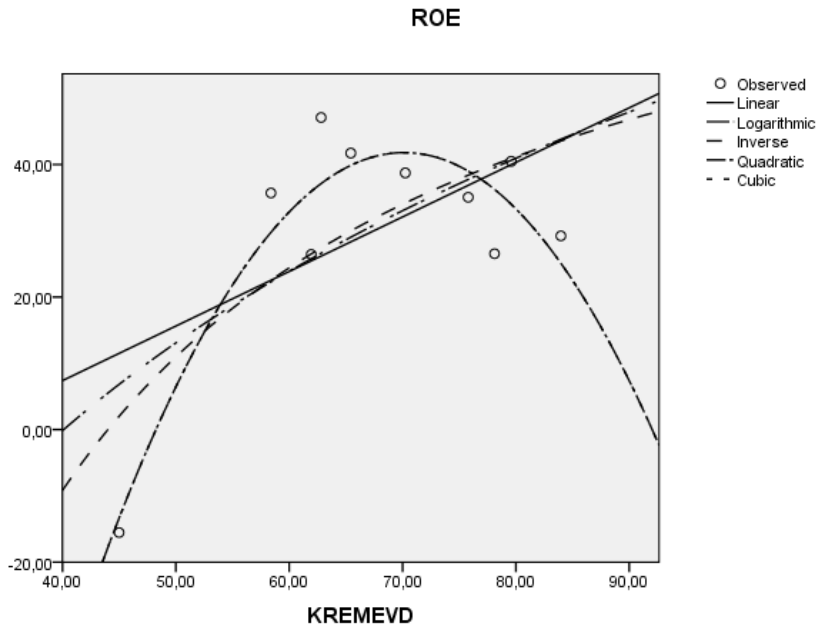
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
KRE	16,434	3,214	4,420	5,113	,001
KRE ** 3	-,003	,001	-3,693	-4,272	,004
(Constant)	-428,028	82,176		-5,209	,001

Ek-25. ROE-KREMEVD Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-25A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,306	3,522	1	8	,097	-25,544	,823		
Logarithmic	,393	5,188	1	8	,052	-218,873	59,292		
Inverse	,486	7,563	1	8	,025	91,545	-		
Quadratic	,852	20,080	2	7	,001	-387,336	12,238	4028,635	-,087
Cubic	,852	20,080	2	7	,001	-387,336	12,238	4028,635	-,087
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-25B. Dağılım Grafiği

EK-25C. Katsayı Tablosu

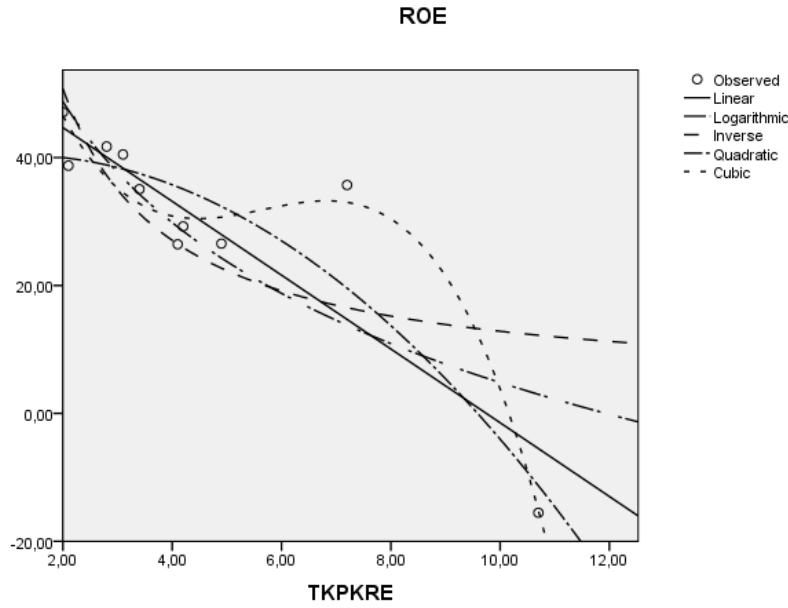
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
KREMEVD	12,238	2,260	8,218	5,415	,001
KREMEVD **	-,087	,017	-7,700	-5,074	,001
(Constant)	-387,336	72,861		-5,316	,001

Ek-26. ROE-TKPKRE Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-26A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,771	26,957	1	8	,001	56,218	-5,768		
Logarithmic	,663	15,749	1	8	,004	67,668	-27,295		
Inverse	,512	8,409	1	8	,020	3,356	94,800		
Quadratic	,820	15,987	2	7	,002	39,757	1,244	-,562	
Cubic	,946	35,235	3	6	,000	100,371	-39,948	7,384	-,435
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-26B. Dağılım Grafiği

EK-26C. Katsayı Tablosu

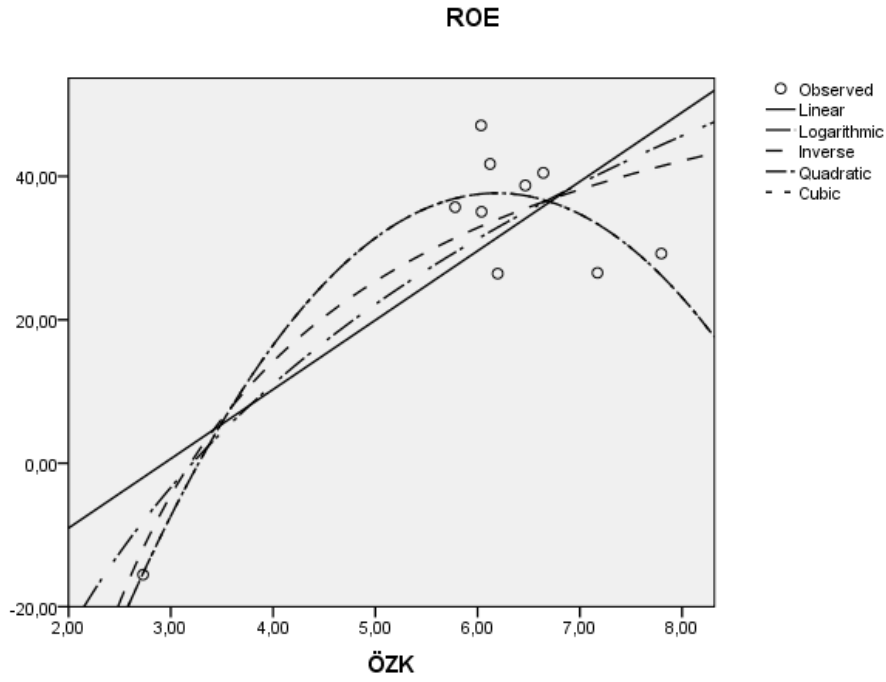
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
TKPKRE	-39,948	11,401	-6,081	-3,504	,013
TKPKRE ** 2	7,384	2,133	14,318	3,463	,013
TKPKRE ** 3	-,435	,116	-9,363	-3,750	,010
(Constant)	100,371	17,906		5,605	,001

Ek-27. ROE-SER Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-27A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,537	9,296	1	8	,016	-28,377	9,663		
Logarithmic	,666	15,950	1	8	,004	-58,314	49,996		
Inverse	,752	24,314	1	8	,001	70,141	-223,894		
Quadratic	,887	27,473	2	7	,000	-132,007	54,840	-4,432	
Cubic	,887	27,473	2	7	,000	-132,007	54,840	-4,432	,000
Compound ^a	,000	,000		
Power ^a	,000	,000		
S ^a	,000	,000		
Growth ^a	,000	,000		
Exponential ^a	,000	,000		

Ek-27B. Dağılım Grafiği

EK-27C. Katsayı Tablosu

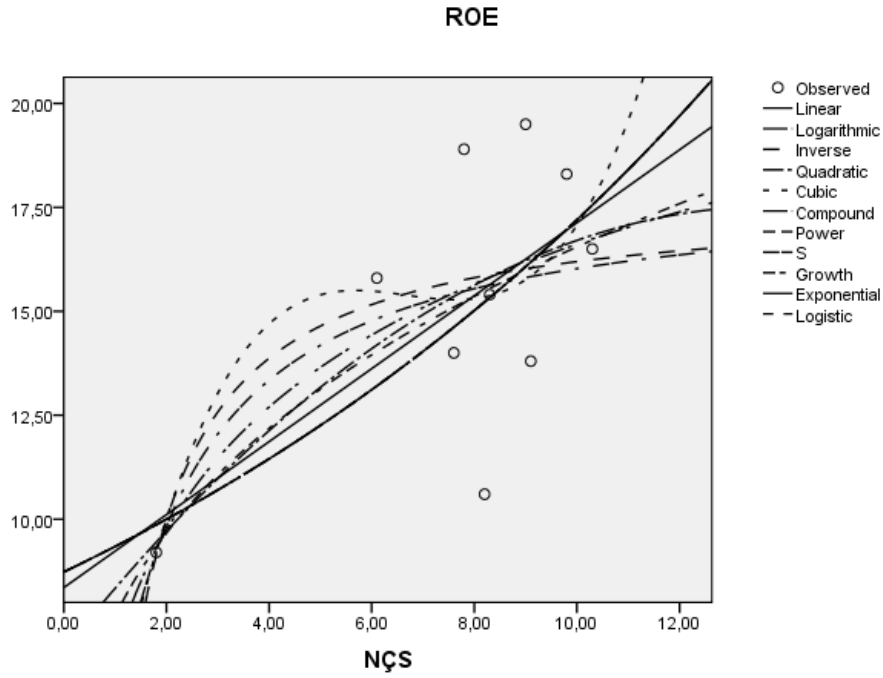
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
SER	54,840	9,852	4,161	5,566	,001
SER ** 2	-4,432	,952	-3,478	-4,653	,002
(Constant)	-132,007	24,592		-5,368	,001

Ek-28. ROE-NÇS Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-28A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,389	5,090	1	8	,054	8,354	,878		
Logarithmic	,407	5,480	1	8	,047	6,771	4,275		
Inverse	,399	5,319	1	8	,050	17,747	-15,511		
Quadratic	,400	2,334	2	7	,167	6,850	1,543	-,056	
Cubic	,431	1,517	3	6	,303	-1,463	7,930	-1,216	,061
Compound	,446	6,433	1	8	,035	8,731	1,070		
Power	,477	7,300	1	8	,027	7,666	,334		
S	,477	7,289	1	8	,027	2,897	-1,223		
Growth	,446	6,433	1	8	,035	2,167	,068		
Exponential	,446	6,433	1	8	,035	8,731	,068		
Logistic	,446	6,433	1	8	,035	,115	,934		

Ek-28B. Dağılım Grafiği

EK-28C. Katsayı Tablosu

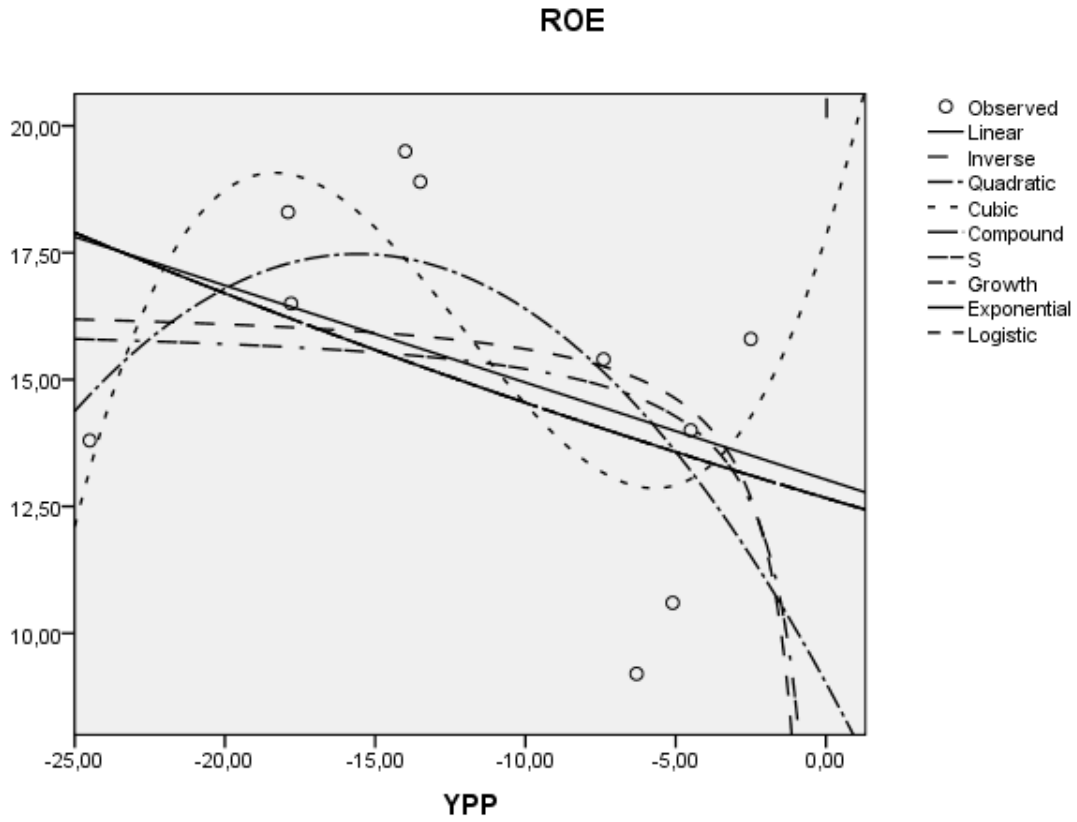
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
1 / NÇS	-1,223	,453	-,690	-2,700	,027
(Constant)	2,897	,095		30,380	,000

Ek-29. ROE-YPP Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-29A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,166	1,597	1	8	,242	13,028	-,191		
Logarithmic ^a						,000	,000		
Inverse	,101	,903	1	8	,370	16,579	9,775		
Quadratic	,372	2,071	2	7	,197	9,021	-1,086	-,035	
Cubic	,592	2,900	3	6	,124	17,823	1,939	,222	,006
Compound	,167	1,601	1	8	,241	12,665	,986		
Power ^a						,000	,000		
S	,082	,718	1	8	,421	2,785	,636		
Growth	,167	1,601	1	8	,241	2,539	-,014		
Exponential	,167	1,601	1	8	,241	12,665	-,014		
Logistic	,167	1,601	1	8	,241	,079	1,014		

Ek-29B. Dağılım Grafiği

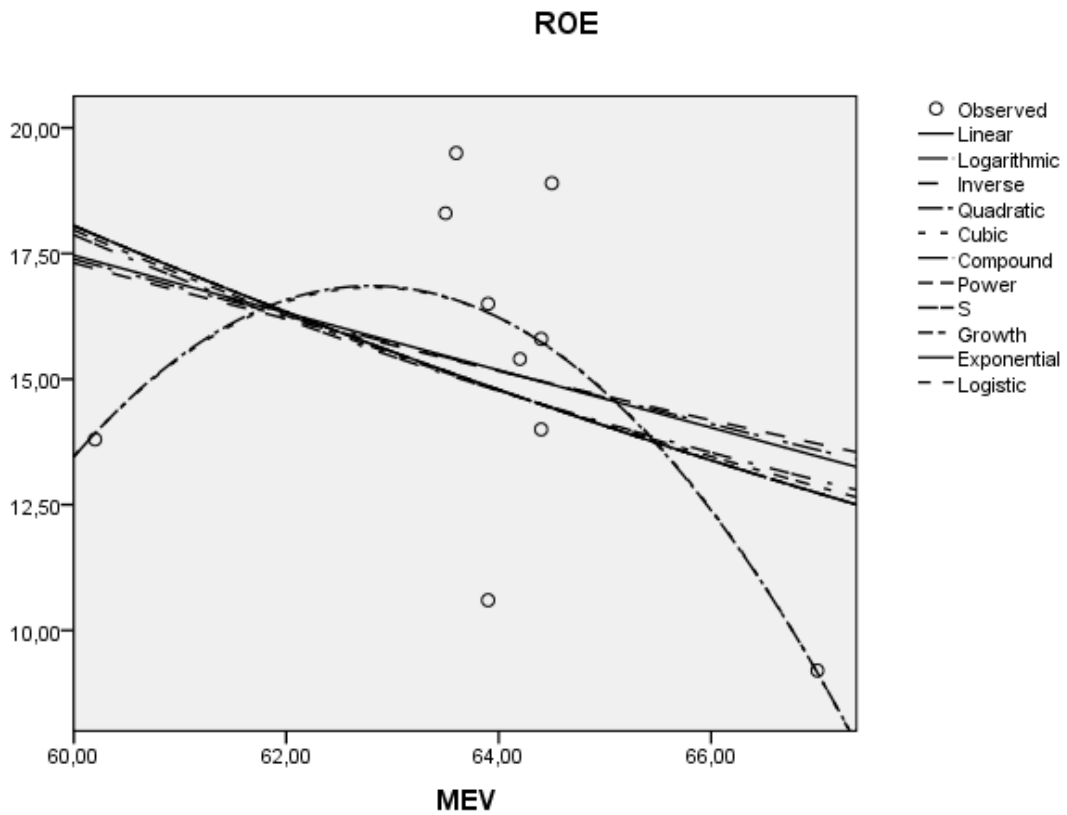

Ek-30. ROE-MEV Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-30A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,076	,662	1	8	,440	51,724	-,571		
Logarithmic	,069	,594	1	8	,463	158,294	-34,415		
Inverse	,062	,530	1	8	,487	-17,115	2065,608		
Quadratic	,440	2,753	2	7	,131	-1700,478	54,695	-,435	
Cubic	,440	2,749	2	7	,131	-1112,032	26,955	,000	-,002
Compound	,112	1,007	1	8	,345	359,539	,951		
Power	,103	,915	1	8	,367	4346786,737	-3,028		
S	,094	,829	1	8	,389	-,171	183,243		
Growth	,112	1,007	1	8	,345	5,885	-,050		
Exponential	,112	1,007	1	8	,345	359,539	-,050		
Logistic	,112	1,007	1	8	,345	,003	1,051		

Ek-30B. Dağılım Grafiği

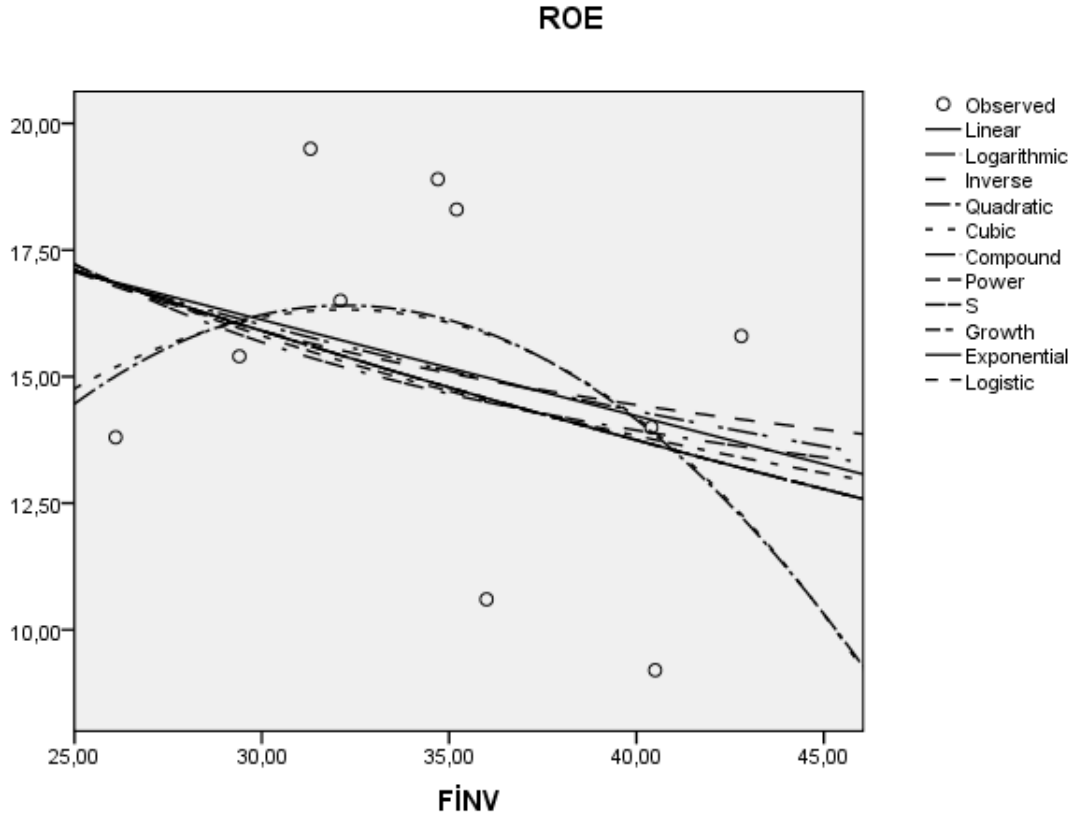

Ek-31. ROE-FNV Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-31A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,088	,769	1	8	,406	21,822	-,190		
Logarithmic	,073	,630	1	8	,450	36,167	-5,922		
Inverse	,057	,487	1	8	,505	10,052	175,546		
Quadratic	,174	,737	2	7	,512	-22,300	2,403	-,037	
Cubic	,162	,677	2	7	,538	-6,157	1,047	,000	,000
Compound	,099	,882	1	8	,375	24,638	,986		
Power	,086	,754	1	8	,410	76,651	-,464		
S	,071	,614	1	8	,456	2,282	14,121		
Growth	,099	,882	1	8	,375	3,204	-,015		
Exponential	,099	,882	1	8	,375	24,638	-,015		
Logistic	,099	,882	1	8	,375	,041	1,015		

Ek-31B. Dağılım Grafiği

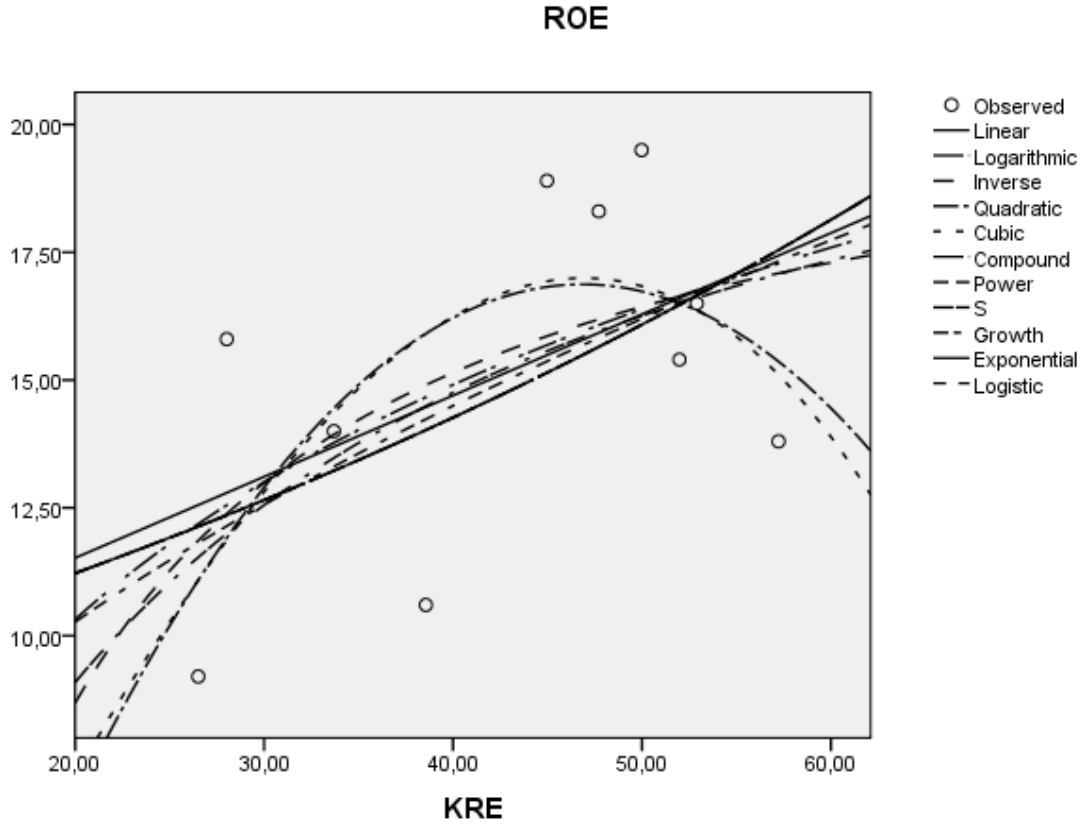

Ek-32. ROE-KRE Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-32A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,256	2,752	1	8	,136	8,342	,159		
Logarithmic	,284	3,174	1	8	,113	-9,514	6,621		
Inverse	,303	3,483	1	8	,099	21,605	-258,443		
Quadratic	,380	2,142	2	7	,188	-13,849	1,312	-,014	
Cubic	,396	2,297	2	7	,171	-7,370	,779	,000	,000
Compound	,280	3,115	1	8	,116	8,828	1,012		
Power	,308	3,562	1	8	,096	2,313	,498		
S	,328	3,898	1	8	,084	3,176	-19,383		
Growth	,280	3,115	1	8	,116	2,178	,012		
Exponential	,280	3,115	1	8	,116	8,828	,012		
Logistic	,280	3,115	1	8	,116	,113	,988		

Ek-32B. Dağılım Grafiği

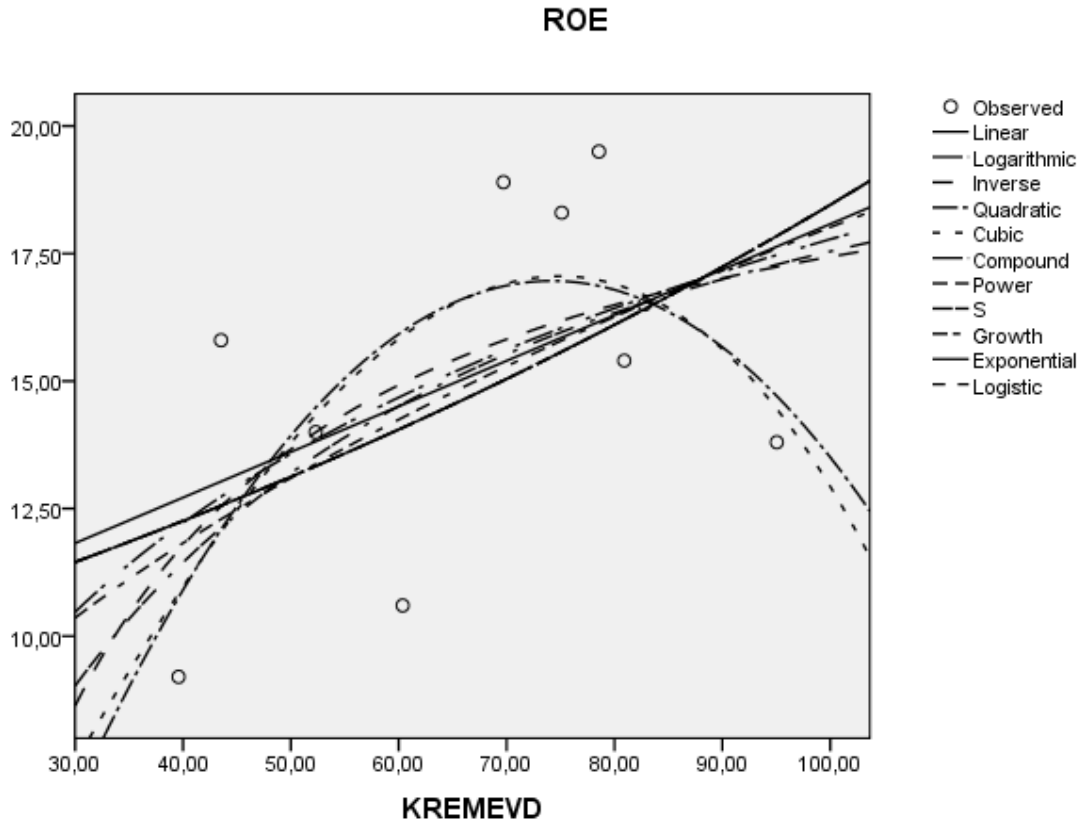

Ek-33. ROE-KREMEVD Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-33A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,229	2,375	1	8	,162	9,140	,089		
Logarithmic	,272	2,992	1	8	,122	-10,173	6,070		
Inverse	,305	3,508	1	8	,098	21,209	-377,262		
Quadratic	,418	2,512	2	7	,151	-11,577	,769	-,005	
Cubic	,432	2,667	2	7	,138	-5,059	,443	,000	-2,627E-5
Compound	,256	2,748	1	8	,136	9,334	1,007		
Power	,300	3,424	1	8	,101	2,169	,460		
S	,334	4,007	1	8	,080	3,150	-28,487		
Growth	,256	2,748	1	8	,136	2,234	,007		
Exponential	,256	2,748	1	8	,136	9,334	,007		
Logistic	,256	2,748	1	8	,136	,107	,993		

Ek-33B. Dağılım Grafiği

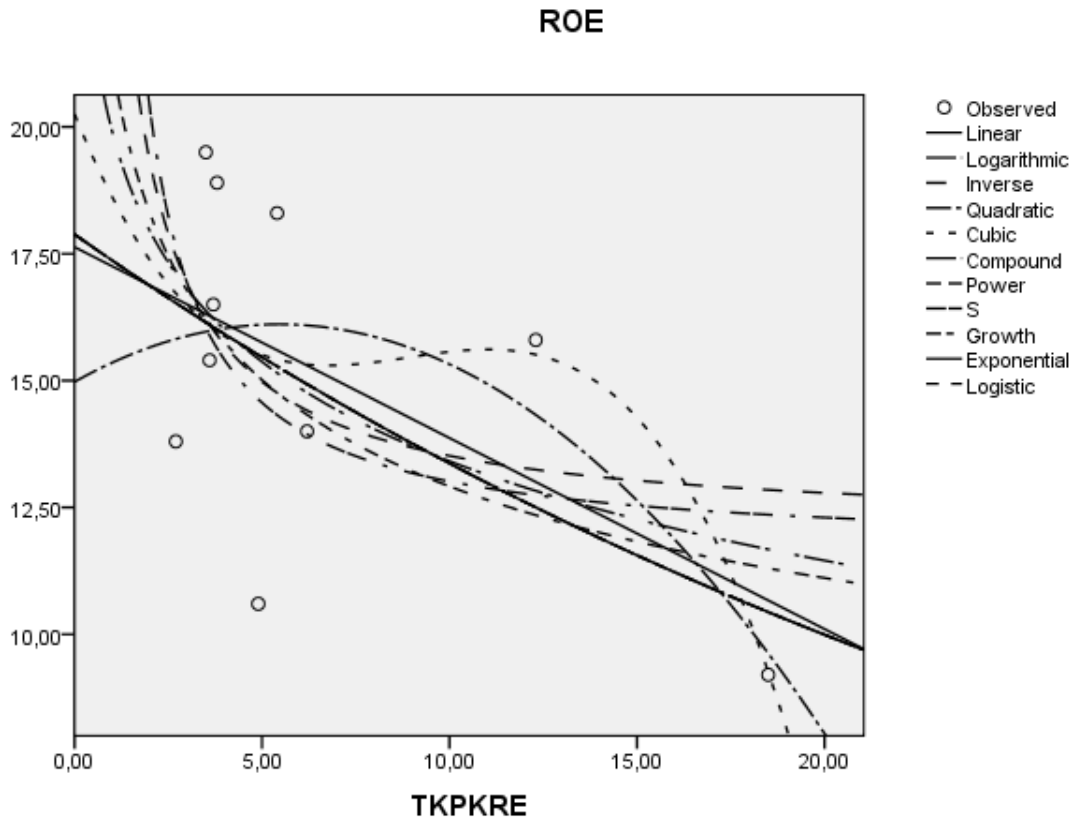

Ek-34. ROE-TKPKRE Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-34A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,310	3,594	1	8	,095	17,632	-,376		
Logarithmic	,254	2,721	1	8	,138	19,919	-2,826		
Inverse	,176	1,704	1	8	,228	12,058	14,593		
Quadratic	,356	1,931	2	7	,215	14,975	,416	-,038	
Cubic	,392	1,289	3	6	,361	20,254	-1,840	,219	-,008
Compound	,356	4,418	1	8	,069	17,883	,971		
Power	,288	3,233	1	8	,110	21,295	-,217		
S	,201	2,010	1	8	,194	2,453	1,126		
Growth	,356	4,418	1	8	,069	2,884	-,029		
Exponential	,356	4,418	1	8	,069	17,883	-,029		
Logistic	,356	4,418	1	8	,069	,056	1,030		

Ek-34B. Dağılım Grafiği

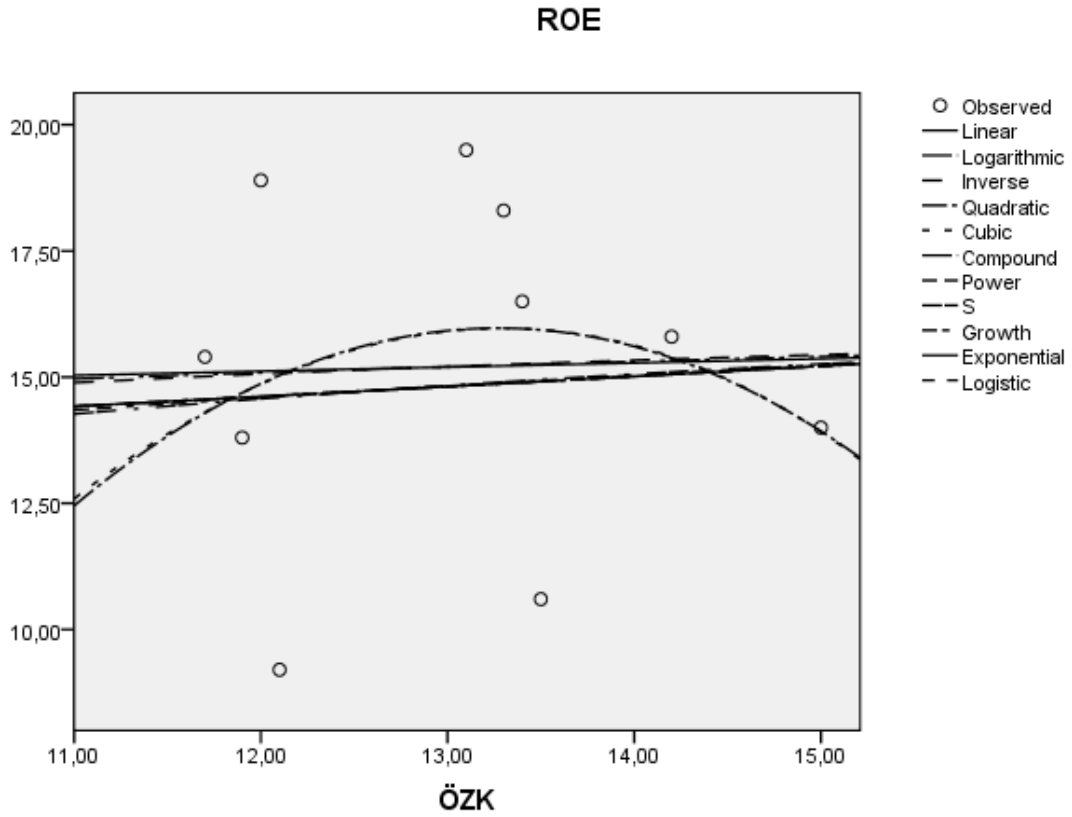

Ek-35. ROE-SER Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-35A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,001	,006	1	8	,942	14,125	,083		
Logarithmic	,001	,010	1	8	,924	11,552	1,423		
Inverse	,002	,014	1	8	,907	16,966	-22,846		
Quadratic	,049	,182	2	7	,838	-104,220	18,114	-,682	
Cubic	,049	,182	2	7	,837	-64,042	9,025	,000	-,017
Compound	,004	,029	1	8	,870	12,433	1,014		
Power	,004	,035	1	8	,857	8,986	,195		
S	,005	,041	1	8	,845	2,910	-2,771		
Growth	,004	,029	1	8	,870	2,520	,013		
Exponential	,004	,029	1	8	,870	12,433	,013		
Logistic	,004	,029	1	8	,870	,080	,987		

Ek-35B. Dağılım Grafiği

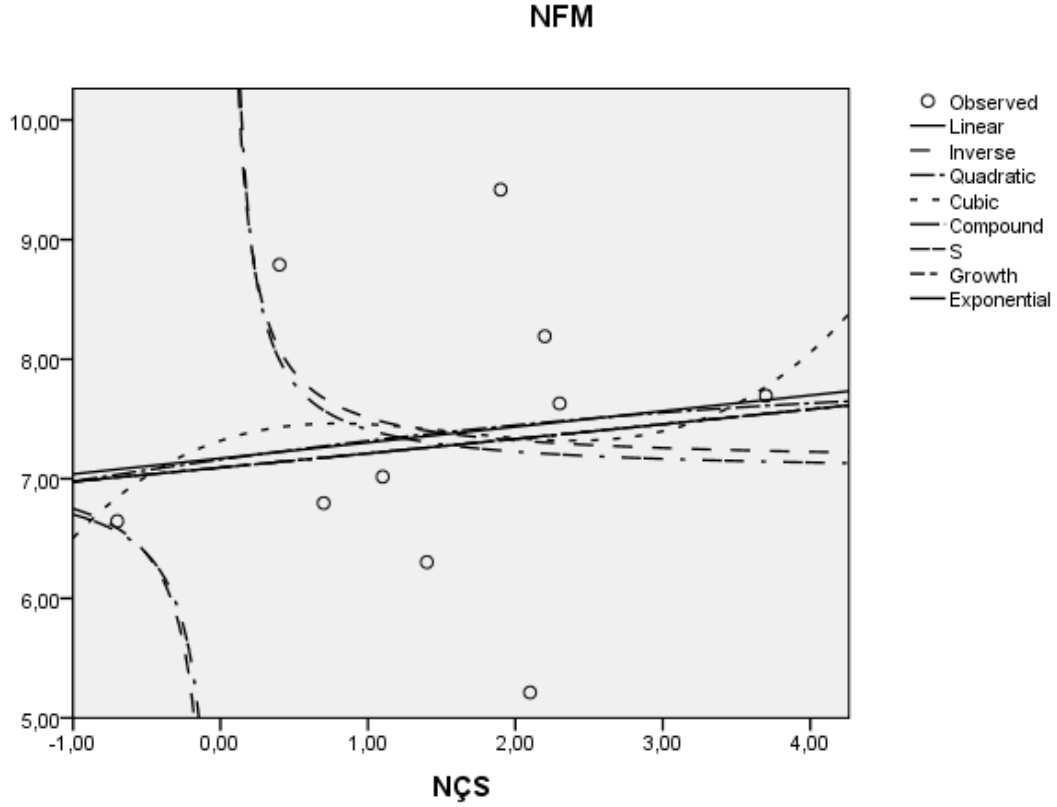

Ek-36. NFM-NÇS Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-36A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,017	,136	1	8	,722	7,171	,132		
Logarithmic ^a	,000	,000		
Inverse	,091	,802	1	8	,397	7,131	,381		
Quadratic	,017	,061	2	7	,941	7,160	,170	-,013	
Cubic	,033	,069	3	6	,974	7,319	,405	-,339	,071
Compound	,014	,112	1	8	,747	7,094	1,017		
Power ^a	,000	,000		
S	,082	,718	1	8	,421	1,953	,050		
Growth	,014	,112	1	8	,747	1,959	,017		
Exponential	,014	,112	1	8	,747	7,094	,017		

Ek-36B. Dağılım Grafiği

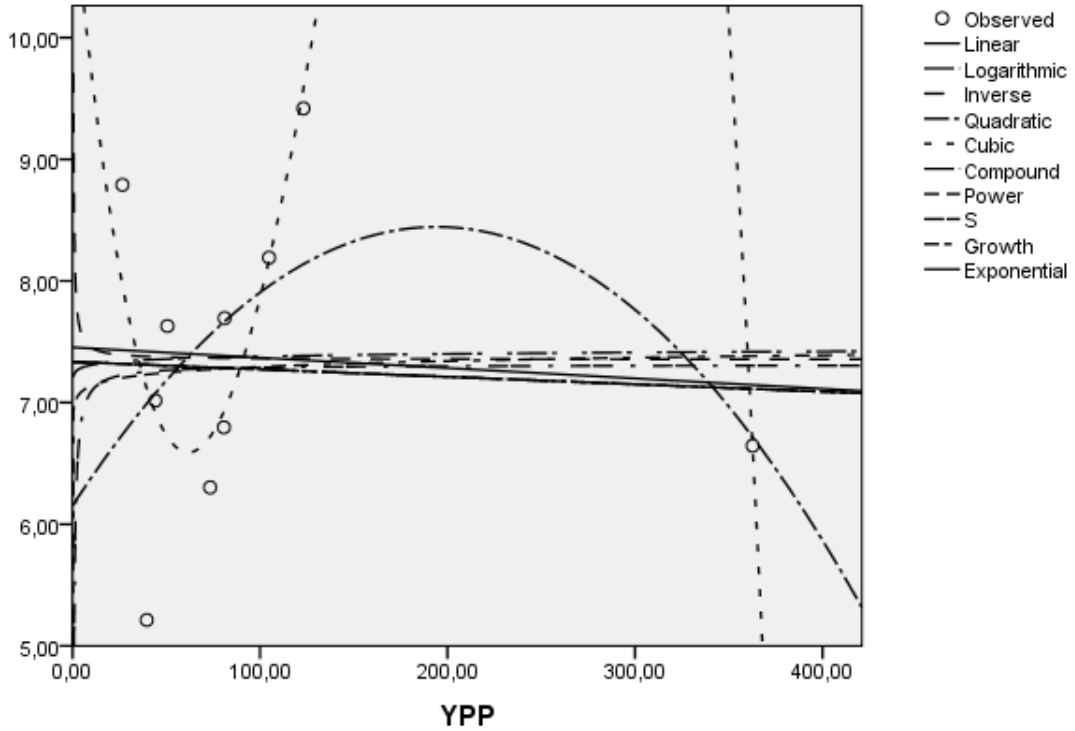
Ek-37. NFM-YPP Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-37A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,004	,036	1	8	,854	7,454	,000		
Logarithmic	,000	,003	1	8	,961	7,239	,030		
Inverse	,000	,001	1	8	,982	7,354	,993		
Quadratic	,161	,673	2	7	,540	6,152	,024	-6,081E-5	
Cubic	,571	2,667	3	6	,142	11,171	-,161	,002	-3,311E-6
Compound	,002	,018	1	8	,895	7,335	1,000		
Power	,002	,013	1	8	,914	6,986	,009		
S	,000	,003	1	8	,961	1,989	-,304		
Growth	,002	,018	1	8	,895	1,993	-8,480E-5		
Exponential	,002	,018	1	8	,895	7,335	-8,480E-5		

Ek-37B. Dağılım Grafiği

NFM

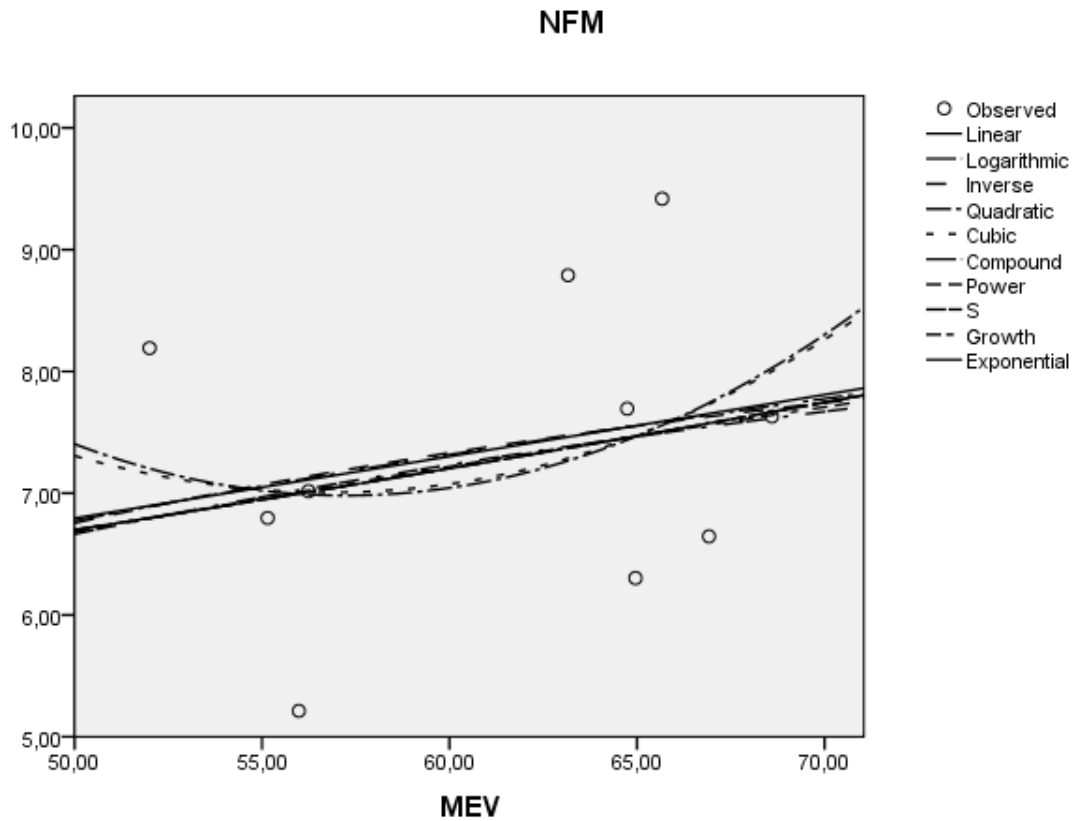

Ek-38. NFM-MEV Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-38A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,058	,491	1	8	,503	4,258	,051		
Logarithmic	,055	,468	1	8	,513	-4,882	2,979		
Inverse	,052	,440	1	8	,526	10,215	-173,022		
Quadratic	,077	,294	2	7	,754	33,484	-,926	,008	
Cubic	,073	,276	2	7	,767	21,457	-,381	,000	3,938E-5
Compound	,061	,521	1	8	,491	4,659	1,007		
Power	,058	,494	1	8	,502	1,266	,425		
S	,055	,462	1	8	,516	2,389	-24,619		
Growth	,061	,521	1	8	,491	1,539	,007		
Exponential	,061	,521	1	8	,491	4,659	,007		

Ek-38B. Dağılım Grafiği

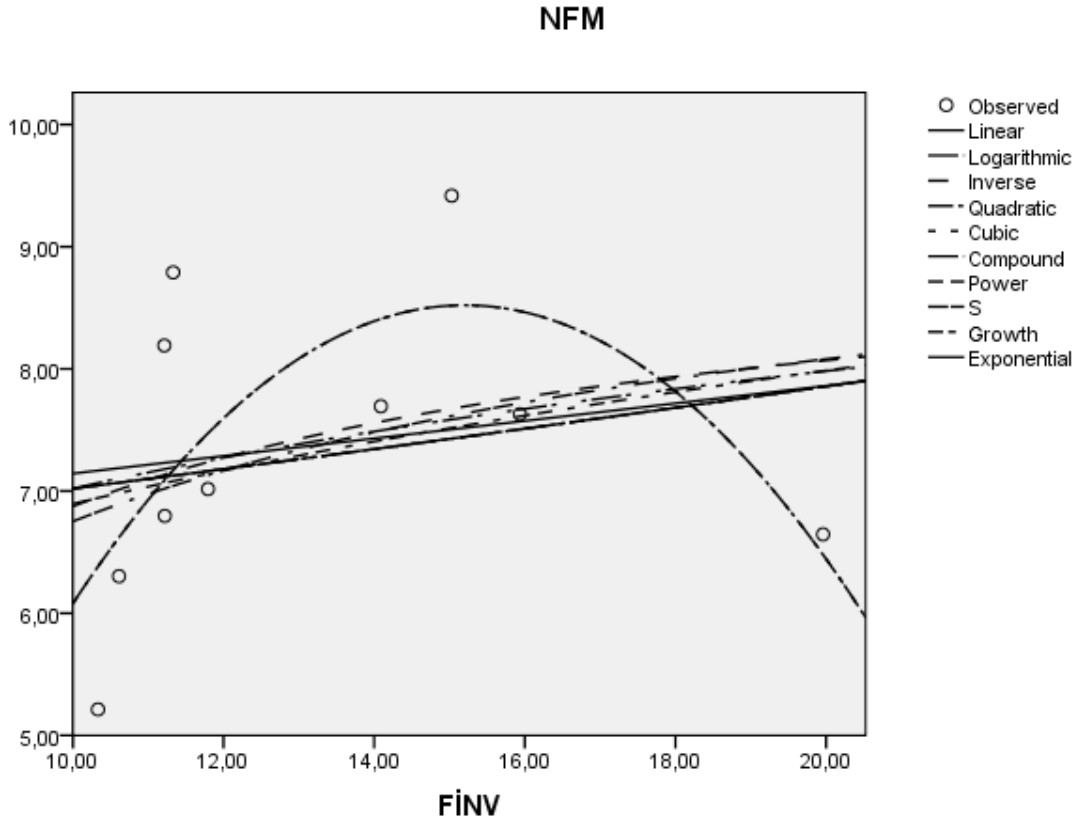

Ek-39. NFM-FNV Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-39A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,032	,263	1	8	,622	6,426	,072		
Logarithmic	,058	,494	1	8	,502	3,824	1,388		
Inverse	,090	,796	1	8	,398	9,264	-23,895		
Quadratic	,445	2,809	2	7	,127	-12,331	2,743	-,090	
Cubic	,445	2,809	2	7	,127	-12,331	2,743	-,090	,000
Compound	,041	,338	1	8	,577	6,272	1,011		
Power	,070	,602	1	8	,460	4,233	,212		
S	,106	,945	1	8	,359	2,269	-3,594		
Growth	,041	,338	1	8	,577	1,836	,011		
Exponential	,041	,338	1	8	,577	6,272	,011		

Ek-39B. Dağılım Grafiği

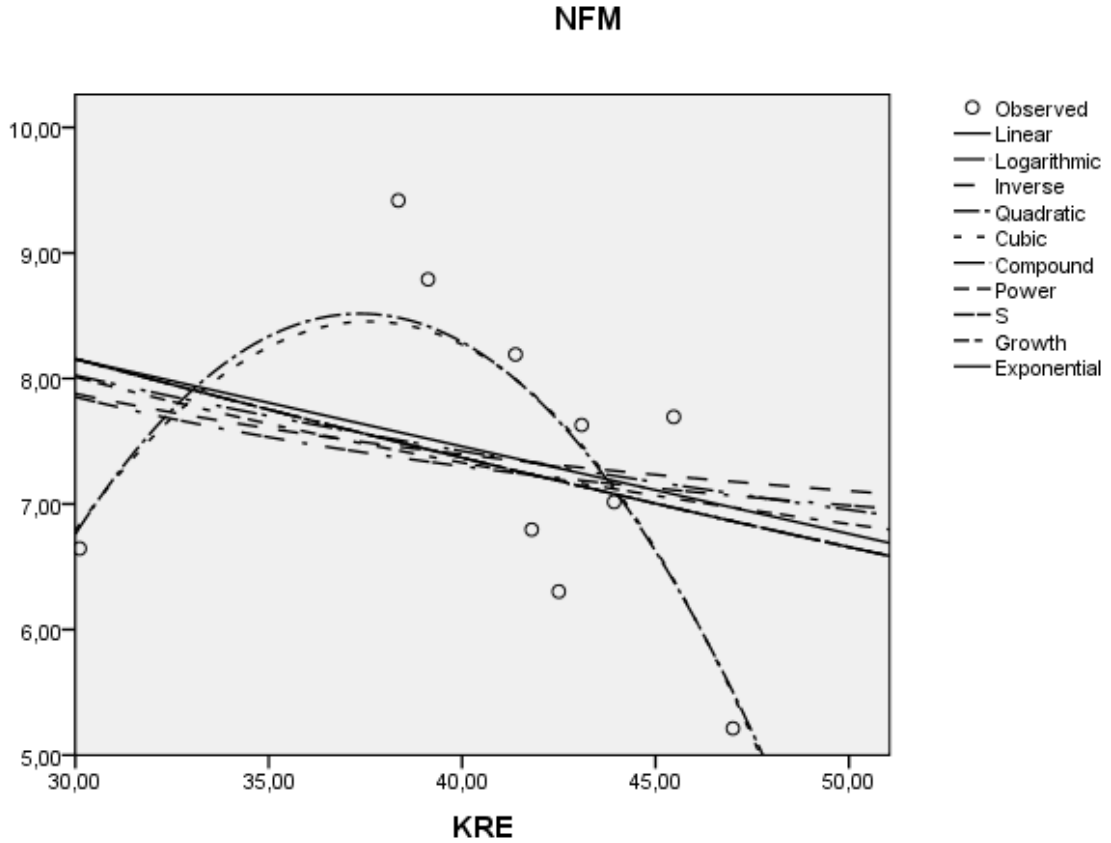

Ek-40. NFM-KRE Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-40A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,070	,604	1	8	,460	10,243	-,070		
Logarithmic	,045	,374	1	8	,558	15,160	-2,098		
Inverse	,025	,205	1	8	,663	5,942	58,092		
Quadratic	,571	4,663	2	7	,052	-36,735	2,422	-,032	
Cubic	,561	4,475	2	7	,056	-20,719	1,164	,000	,000
Compound	,077	,669	1	8	,437	11,062	,990		
Power	,050	,423	1	8	,534	22,963	-,310		
S	,029	,241	1	8	,637	1,769	8,747		
Growth	,077	,669	1	8	,437	2,403	-,010		
Exponential	,077	,669	1	8	,437	11,062	-,010		

Ek-40B. Dağılım Grafiği

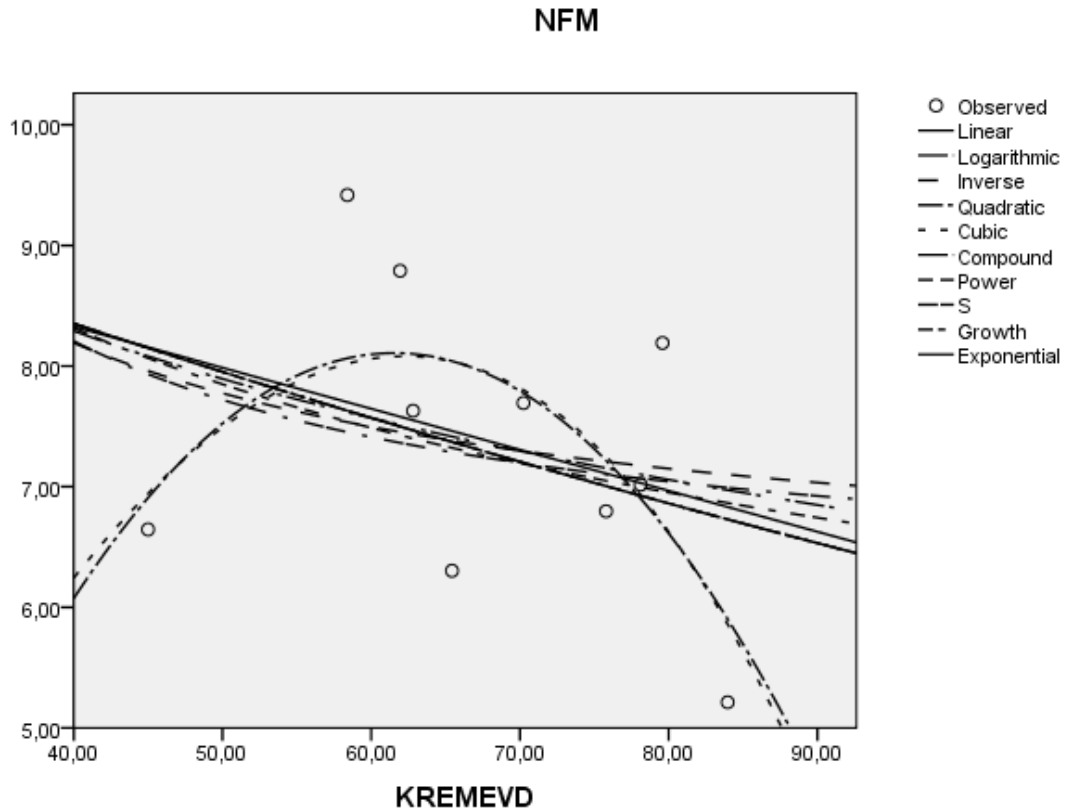

Ek-41. NFM-KREMEVD Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-41A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,104	,932	1	8	,363	9,686	-,034		
Logarithmic	,071	,610	1	8	,457	14,852	-1,779		
Inverse	,042	,347	1	8	,572	6,108	83,330		
Quadratic	,380	2,148	2	7	,187	-8,496	,540	-,004	
Cubic	,375	2,101	2	7	,193	-2,810	,262	,000	-2,258E-5
Compound	,113	1,016	1	8	,343	10,168	,995		
Power	,077	,670	1	8	,437	21,573	-,258		
S	,046	,389	1	8	,550	1,799	12,245		
Growth	,113	1,016	1	8	,343	2,319	-,005		
Exponential	,113	1,016	1	8	,343	10,168	-,005		

Ek-41B. Dağılım Grafiği

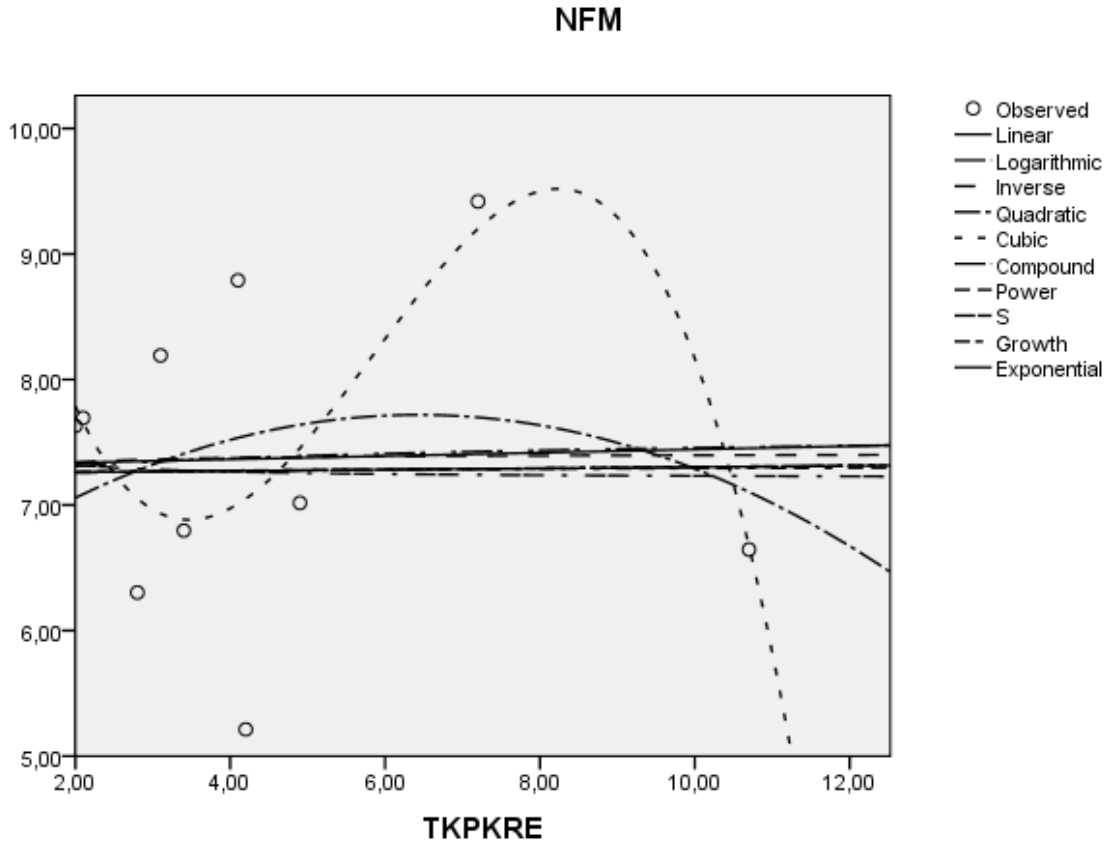

Ek-42. NFM-TKPKRE Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-42A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,001	,006	1	8	,938	7,311	,013		
Logarithmic	,001	,012	1	8	,916	7,246	,091		
Inverse	,000	,002	1	8	,966	7,411	-,144		
Quadratic	,036	,132	2	7	,879	6,325	,433	-,034	
Cubic	,351	1,084	3	6	,425	13,104	-4,174	,855	-,049
Compound	,000	,001	1	8	,976	7,251	1,001		
Power	,000	,001	1	8	,982	7,247	,003		
S	,001	,004	1	8	,949	1,975	,031		
Growth	,000	,001	1	8	,976	1,981	,001		
Exponential	,000	,001	1	8	,976	7,251	,001		

Ek-42B. Dağılım Grafiği

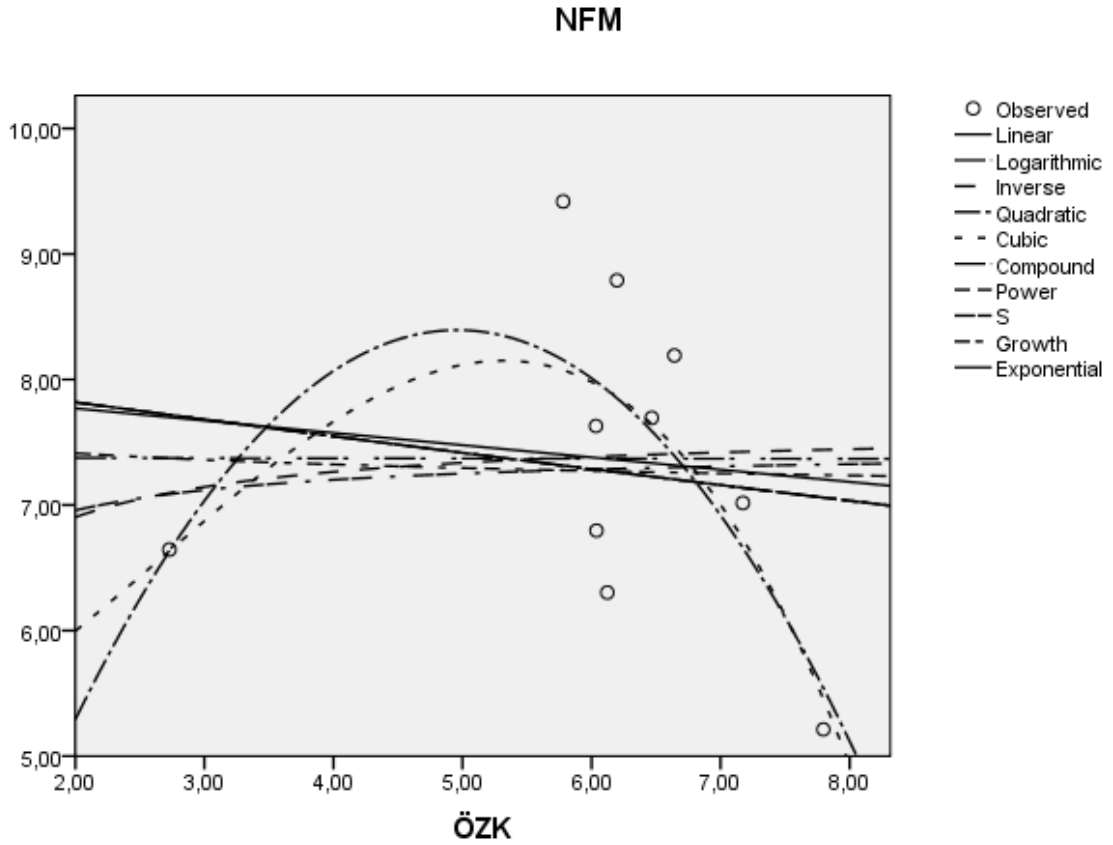

Ek-43. NFM-SER Analiz Sonuçları 1990-1999

Ek-43A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,011	,089	1	8	,773	7,965	-,098		
Logarithmic	,000	,000	1	8	,997	7,379	-,005		
Inverse	,006	,050	1	8	,828	7,625	-1,443		
Quadratic	,458	2,959	2	7	,117	-,319	3,514	-,354	
Cubic	,466	3,051	2	7	,111	4,993	,000	,335	-,042
Compound	,018	,151	1	8	,708	8,099	,983		
Power	,001	,007	1	8	,937	7,502	-,017		
S	,003	,024	1	8	,882	2,009	-,138		
Growth	,018	,151	1	8	,708	2,092	-,018		
Exponential	,018	,151	1	8	,708	8,099	-,018		

Ek-43B. Dağılım Grafiği

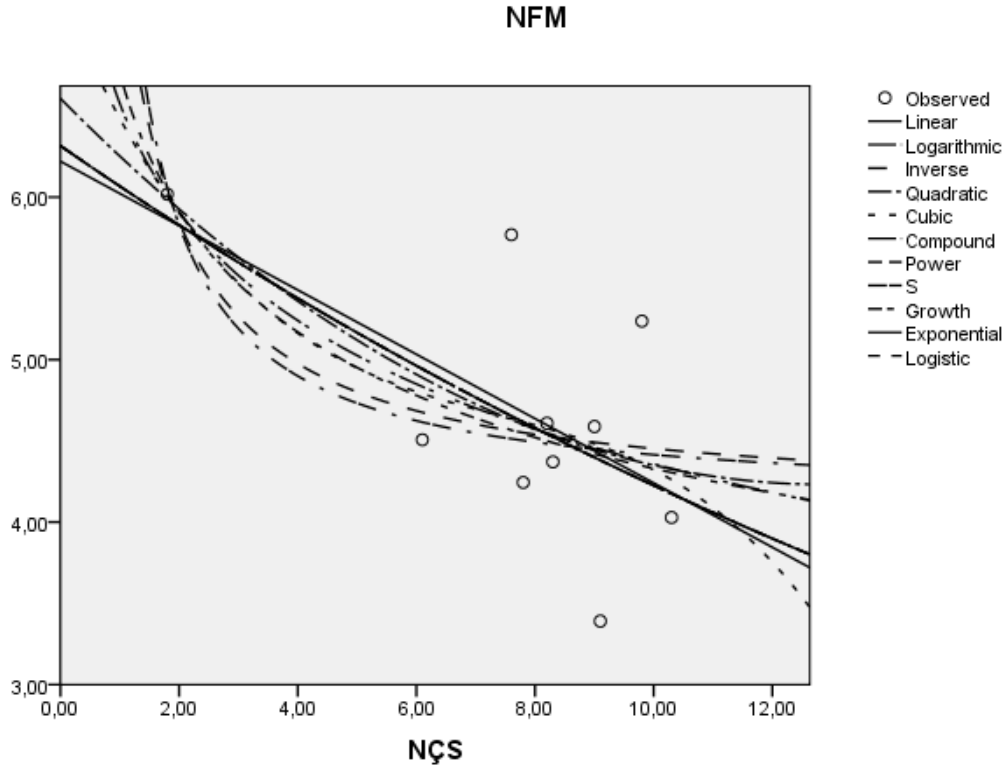

Ek-44. NFM-NÇS Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-44A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,362	4,548	1	8	,066	6,220	-,198		
Logarithmic	,379	4,876	1	8	,058	6,577	-,964		
Inverse	,370	4,692	1	8	,062	4,104	3,487		
Quadratic	,376	2,110	2	7	,192	6,607	-,369	,014	
Cubic	,379	1,223	3	6	,380	7,247	-,861	,104	-,005
Compound	,327	3,895	1	8	,084	6,316	,961		
Power	,335	4,022	1	8	,080	6,761	-,194		
S	,321	3,785	1	8	,088	1,415	,694		
Growth	,327	3,895	1	8	,084	1,843	-,040		
Exponential	,327	3,895	1	8	,084	6,316	-,040		
Logistic	,327	3,895	1	8	,084	,158	1,041		

Ek-44B. Dağılım Grafiği

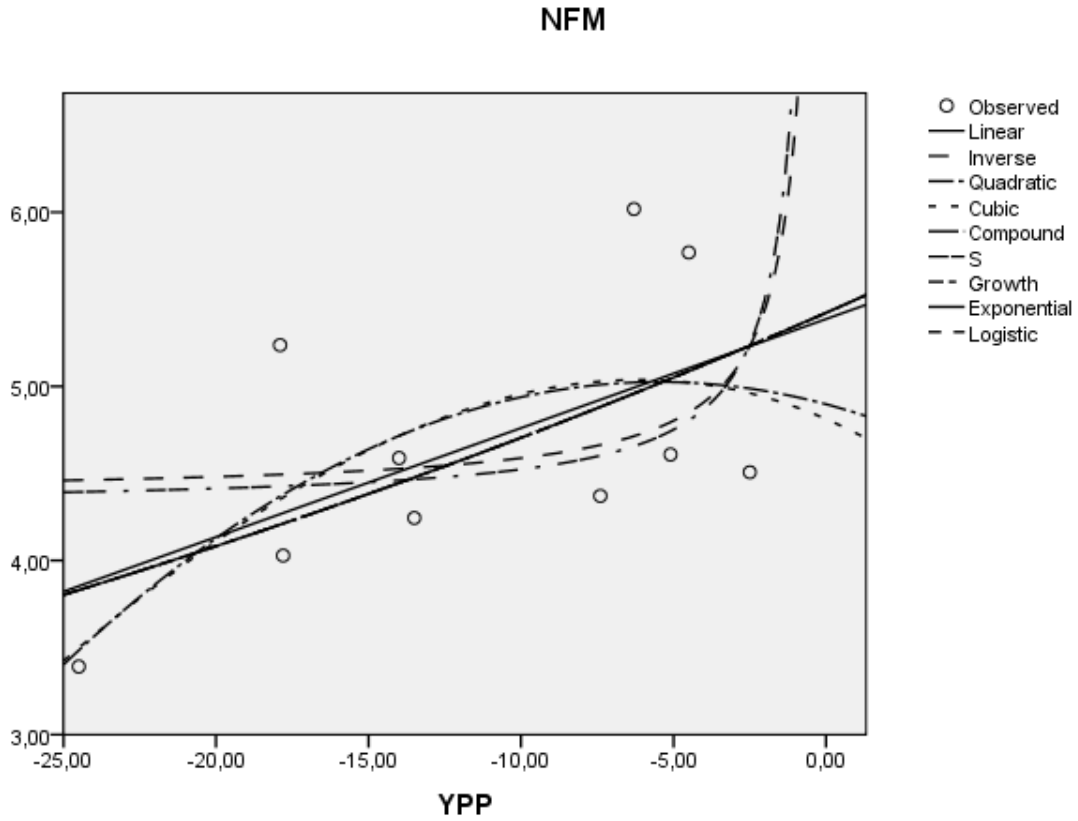

Ek-45. NFM-YPP Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-45A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,326	3,873	1	8	,085	5,387	,063		
Logarithmic ^a						,000	,000		
Inverse	,089	,786	1	8	,401	4,374	-2,145		
Quadratic	,382	2,166	2	7	,185	4,897	-,047	-,004	
Cubic	,383	1,240	3	6	,375	4,812	-,076	-,007	-5,955E-5
Compound	,367	4,641	1	8	,063	5,423	1,014		
Power ^a						,000	,000		
S	,103	,922	1	8	,365	1,460	-,493		
Growth	,367	4,641	1	8	,063	1,691	,014		
Exponential	,367	4,641	1	8	,063	5,423	,014		
Logistic	,367	4,641	1	8	,063	,184	,986		

Ek-45B. Dağılım Grafiği

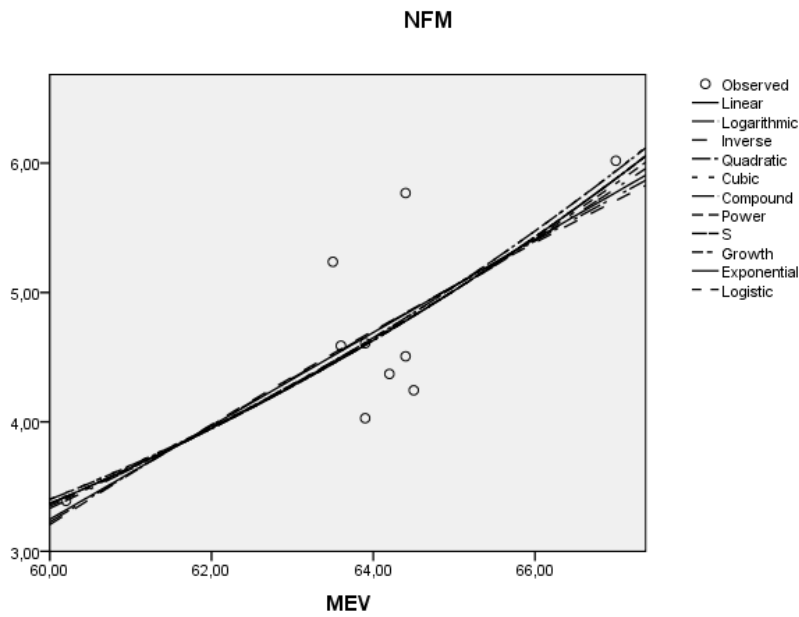

Ek-46. NFM-MEV Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-46A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,559	10,134	1	8	,013	-18,407	,361		
Logarithmic	,555	9,990	1	8	,013	-90,128	22,801		
Inverse	,551	9,831	1	8	,014	27,171	-		
Quadratic	,569	4,614	2	7	,053	48,740	-1,757	,017	
Cubic	,569	4,619	2	7	,053	11,854	,000	-,011	,000
Compound	,596	11,786	1	8	,009	,028	1,083		
Power	,595	11,749	1	8	,009	3,616E-9	5,043		
S	,594	11,687	1	8	,009	6,517	-318,815		
Growth	,596	11,786	1	8	,009	-3,563	,080		
Exponential	,596	11,786	1	8	,009	,028	,080		
Logistic	,596	11,786	1	8	,009	35,257	,923		

Ek-46B. Dağılım Grafiği

EK-46C. Katsayı Tablosu

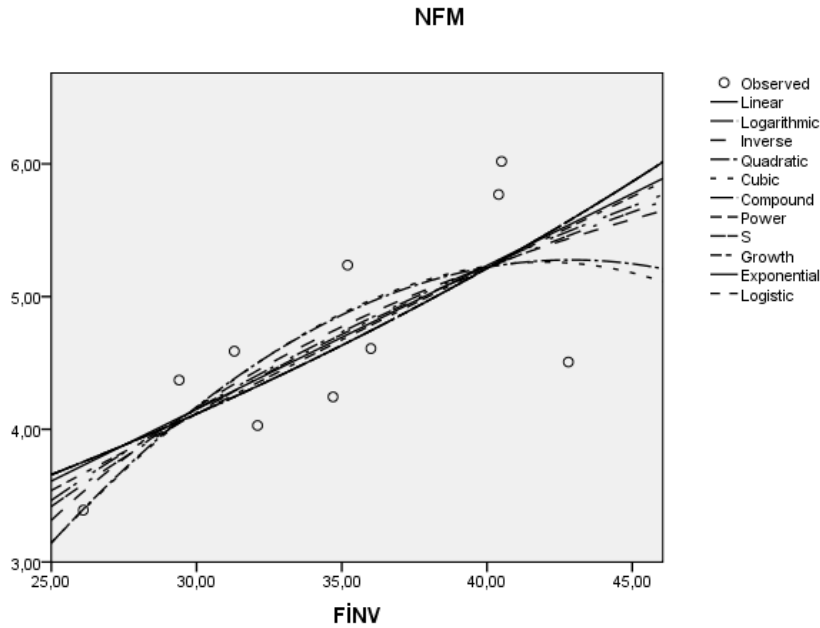
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
MEV	1,083	,025	2,164	43,121	,000
(Constant)	,028	,042		,674	,519

Ek-47. NFM-FNV Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-47A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,522	8,741	1	8	,018	,902	,108		
Logarithmic	,542	9,470	1	8	,015	-8,670	3,770		
Inverse	,555	9,965	1	8	,013	8,416	-127,545		
Quadratic	,573	4,689	2	7	,051	-6,989	,572	-,007	
Cubic	,577	4,778	2	7	,049	-4,723	,357	,000	-6,762E-5
Compound	,544	9,528	1	8	,015	2,027	1,024		
Power	,571	10,638	1	8	,011	,247	,827		
S	,591	11,569	1	8	,009	2,355	-28,136		
Growth	,544	9,528	1	8	,015	,707	,024		
Exponential	,544	9,528	1	8	,015	2,027	,024		
Logistic	,544	9,528	1	8	,015	,493	,977		

Ek-47B. Dağılım Grafiği

EK-47C. Katsayı Tablosu

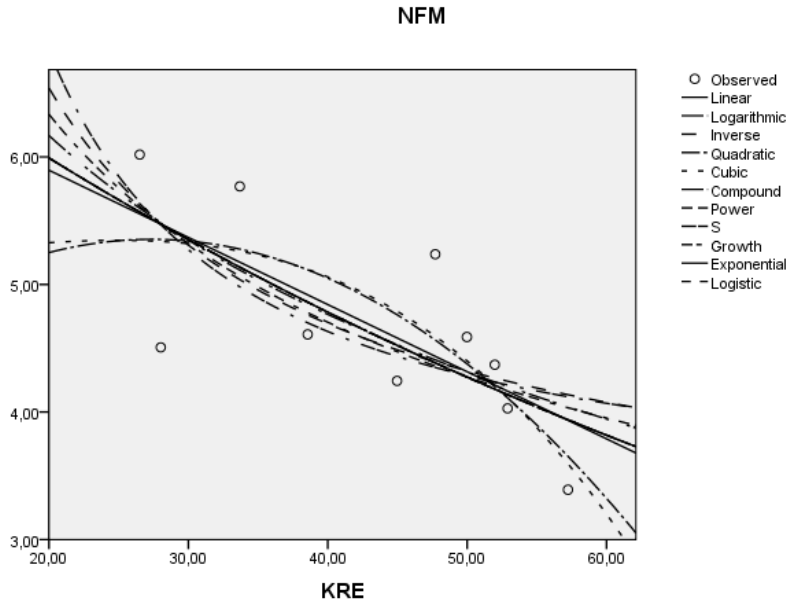
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
1 / FİNV	-28,136	8,272	-,769	-3,401	,009
(Constant)	2,355	,245		9,599	,000

Ek-48. NFM-KRE Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-48A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,515	8,488	1	8	,019	6,949	-,053		
Logarithmic	,486	7,570	1	8	,025	12,230	-2,024		
Inverse	,455	6,671	1	8	,032	2,844	73,931		
Quadratic	,557	4,398	2	7	,058	3,925	,104	-,002	
Cubic	,565	4,541	2	7	,054	5,160	,000	,001	-2,409E-5
Compound	,516	8,534	1	8	,019	7,506	,989		
Power	,479	7,363	1	8	,027	22,923	-,429		
S	,441	6,314	1	8	,036	1,144	15,559		
Growth	,516	8,534	1	8	,019	2,016	-,011		
Exponential	,516	8,534	1	8	,019	7,506	-,011		
Logistic	,516	8,534	1	8	,019	,133	1,011		

Ek-48B. Dağılım Grafiği

EK-48C. Katsayı Tablosu

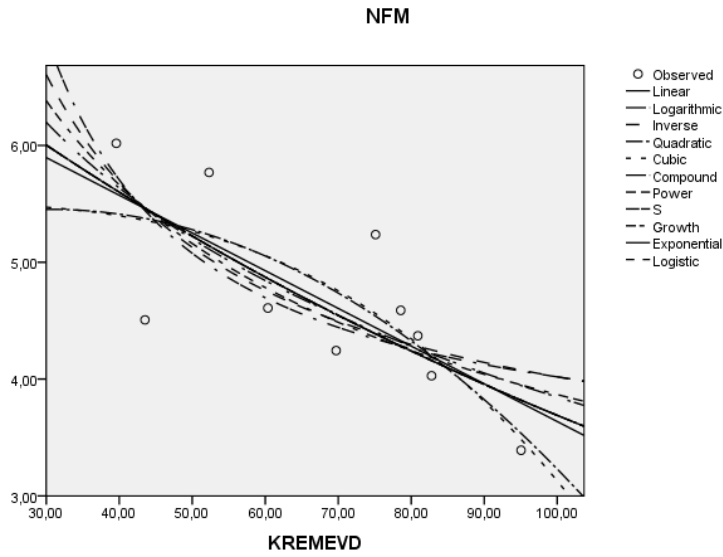
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
KRE	,989	,004	,488	259,275	,000
(Constant)	7,506	1,284		5,844	,000

Ek-49. NFM-KREMEVD Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-49A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,547	9,649	1	8	,015	6,864	-,032		
Logarithmic	,517	8,552	1	8	,019	12,843	-1,954		
Inverse	,482	7,456	1	8	,026	2,910	110,884		
Quadratic	,574	4,719	2	7	,050	5,020	,028	,000	
Cubic	,579	4,811	2	7	,048	5,508	,000	4,315E-5	-2,812E-6
Compound	,556	10,012	1	8	,013	7,396	,993		
Power	,513	8,439	1	8	,020	26,286	-,416		
S	,469	7,066	1	8	,029	1,157	23,362		
Growth	,556	10,012	1	8	,013	2,001	-,007		
Exponential	,556	10,012	1	8	,013	7,396	-,007		
Logistic	,556	10,012	1	8	,013	,135	1,007		

Ek-49B. Dağılım Grafiği

EK-49C. Katsayı Tablosu

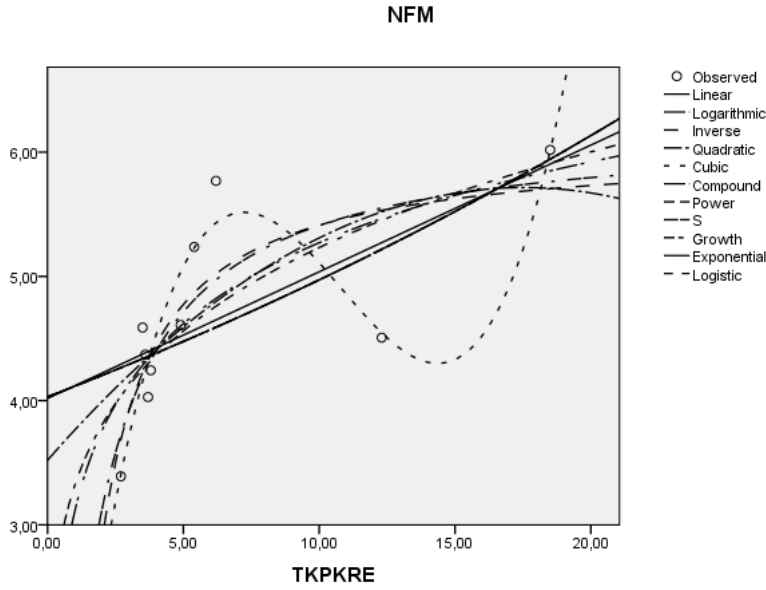
	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
KREMEVD ** 2	4,315E-5	,001	,131	,062	,953
KREMEVD ** 3	-2,812E-6	,000	-,890	-,420	,687
(Constant)	5,508	1,021		5,397	,001

Ek-50. NFM-TKPKRE Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-50A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,417	5,717	1	8	,044	4,017	,102		
Logarithmic	,514	8,478	1	8	,020	3,106	,940		
Inverse	,615	12,801	1	8	,007	6,050	-6,383		
Quadratic	,446	2,819	2	7	,126	3,520	,250	-,007	
Cubic	,894	16,819	3	6	,003	-,808	2,100	-,218	,007
Compound	,387	5,052	1	8	,055	4,030	1,021		
Power	,500	8,008	1	8	,022	3,316	,198		
S	,627	13,447	1	8	,006	1,826	-1,377		
Growth	,387	5,052	1	8	,055	1,394	,021		
Exponential	,387	5,052	1	8	,055	4,030	,021		
Logistic	,387	5,052	1	8	,055	,248	,979		

Ek-50B. Dağılım Grafiği

EK-50C. Katsayı Tablosu

	Unstveardized Coefficients		Stveardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Sapma	Beta		
TKPKRE	2,100	,386	13,293	5,438	,002
TKPKRE ** 2	-,218	,042	-29,180	-5,152	,002
TKPKRE ** 3	,007	,001	16,852	5,027	,002
(Constant)	-,808	,959		-,843	,432

Ek-51. NFM-SER Analiz Sonuçları 2002-2011

Ek-51A. Model Özeti ve Değişken Tahmini Tablosu

Equation	Model Özeti					Değişken Tahmini			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,137	1,268	1	8	,293	1,153	,271		
Logarithmic	,132	1,217	1	8	,302	-4,282	3,495		
Inverse	,127	1,169	1	8	,311	8,147	-44,911		
Quadratic	,170	,715	2	7	,522	23,870	-3,191	,131	
Cubic	,174	,738	2	7	,512	10,288	,000	-,118	,006
Compound	,154	1,461	1	8	,261	2,074	1,063		
Power	,150	1,417	1	8	,268	,598	,797		
S	,147	1,375	1	8	,275	2,325	-10,292		
Growth	,154	1,461	1	8	,261	,730	,061		
Exponential	,154	1,461	1	8	,261	2,074	,061		
Logistic	,154	1,461	1	8	,261	,482	,940		

Ek-51B. Dağılım Grafiği

